

MURATPAŞA BELEDİYESİ KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ

antsanat

TEMMUZ & AĞUSTOS 2024 / SAYI: 10

Sanat Şehri Olmak İçin

Ne Yapmalı?

Yapay Zekâ

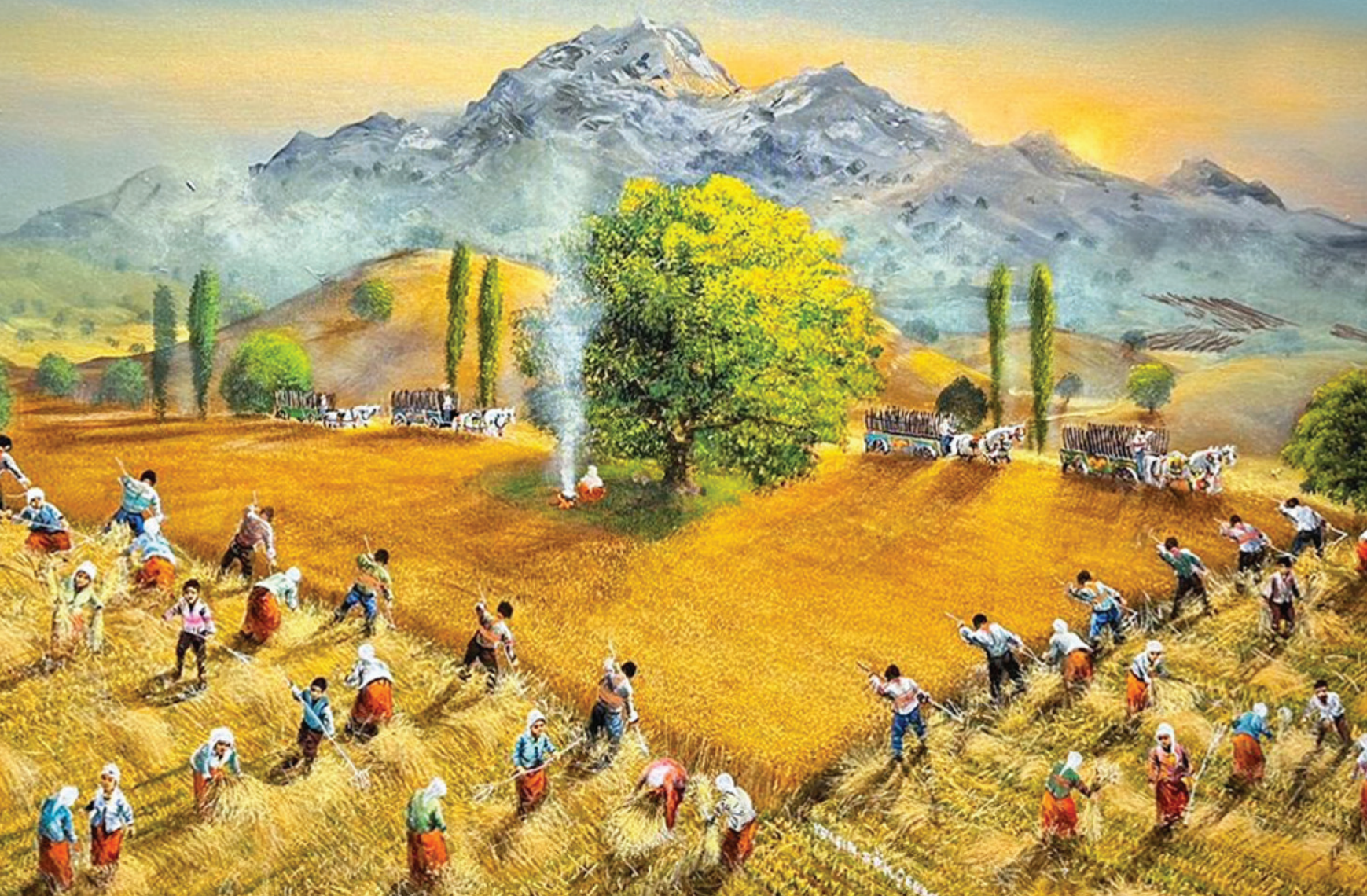
Hasbahçe

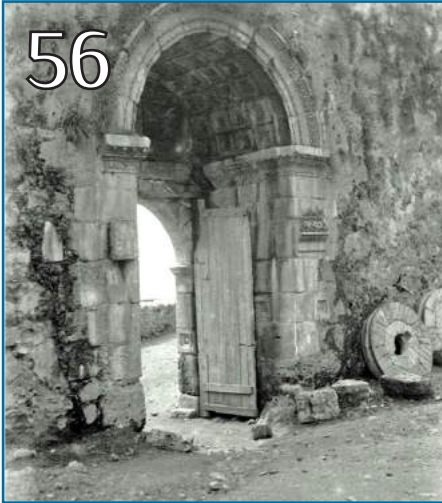
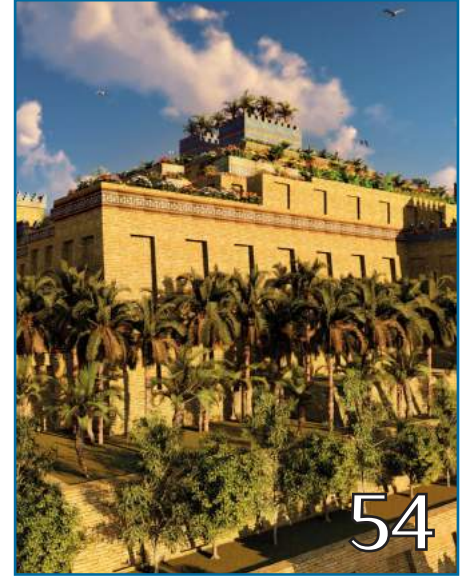
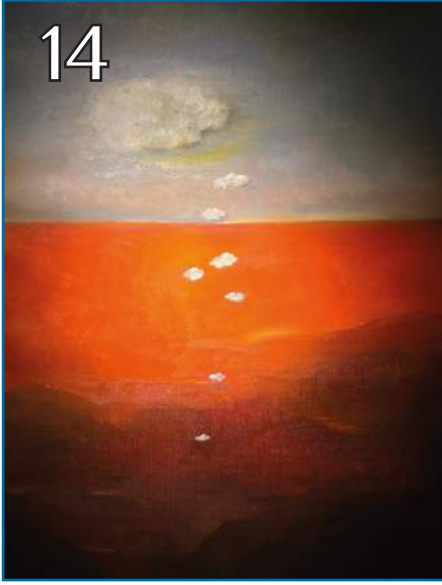
Göç, Müzik ve Sinema

Antalya'nın Kadim Şairleri

Hangi Felsefeyi Niçin Öğrenmeliyiz?

ABDURRAHMAN KESKİNER, AKİF KURTULUŞ, ARMAĞAN CAN, CELAL HAFİFBİLEK, GÜLSEREN SÜDOR,
GÜLÜMSER ÇANKAYA, SÜREYYA KÖLE MAHMUT TEMİZYÜREK, ÜMİT UYSAL

Kapak: Yalçın Gökçebağ, 50X70 cm., TUYB

antsanat

TEMMUZ & AĞUSTOS 2024 / SAYI: 10

Genel Yayın Yönetmeni
Tuncer Çetinkaya

Yayın Danışmanı
Ferruh Tunç

 antsanatdergisi

Görsel Yönetmen
Abdullah Yüksel

E-Posta:
m_zamanlar@hotmail.com

Muratpaşa Belediyesi Kültür ve Sanat Dergisi

Virgülden Sonra

Merhaba;

2024 kışında yayınladığımız dokuzuncu sayının ardından attığımız virgülü ardımızda bırakıyor ve Antalya'nın tek sanat dergisi olan AntSanat'ın kültür yolculuğuna, Muratpaşa Belediyesi'nin edebiyattan gelen değerli Başkanı Sayın Ümit Uysal'ın desteğiyle devam ediyoruz. Bu sayıdan itibaren online yayınlanacak olan dergimize ilişkin görüş ve önerilerinizi, üretimlerinizi künyemizde belirtilen iletişim noktalarından bizlere ulaştırabilirsiniz.

Devletin -o güzelim mekânından sökün edilen Güzel Sanatlar Galerisi örneğinde görüldüğü gibi- kültür kurumlarından elini çektiği, sanatın nitelikli kadrolar eliyle sürdürülmesi gerektiği gerçeğinin yerle yeksan olduğu bir çöl ikliminden geçiyoruz. Sanatsal eğitim kurumları, çağın gerçeklerini algılayamama sorunları nedeniyle işlevlerini tam manasıyla yerine getiremiyor. Bu zorlu koşullardan kuşkusuz Antalya da nasibini alıyor. İlk online sayımızın ana temasını Türkiye'nin beşinci büyük kentinde, özlemini duyduğumuz kültürel ve sanatsal dönüşümü nasıl sağlayacağımız sorusuna ayırdık, "Ne Yapmalı?" diye sorduk. Arkadaşımız Leyla İrten'in girişimiyle başlayan ve kurum temsilcileri ile bir grup sanatçının görüşlerini kapsayan soruşturmamızı önümüzdeki sayılarda da sürdüreceğiz, gelecek dönem için planladığımız kapsamı önceden belirlenmiş bir kültür-sanat çalıştayıyla mesafe kat etmeye çalışacağız.

Sizleri, edebiyattan plastik sanatlara, müzikten tiyatroya, fotoğraftan sinemaya, felsefe ve arkeolojiden kent tarihine çeşitli konu başlıklarımızla AntSanat'ın kültür yolculuğuna davet ediyor ve "dünyayı sanat kurtaracak" şiarına sarılmaktan mutluluk duyuyoruz.

Tuncer Çetinkaya

4. Soruşturma / İrten

14. Sergi / Südor

16. Sanrı / Çapar

18. Piyasa / Çevikbaş

21. Yoksullar ve Sanat / Şimşek

24. Öykü / Uysal

26. Hafifbilek / Kerse

29. Kitap / Dağhan

30. Yolculuk / Pekcan

32. Fosforlu / Ekiz

33. Söyleşi: Tanyeri / Sönmez

36. Kadim Şairler / Koç

39. Şiir / Çankaya

40. Şiire Özlem / Tunç

42. Temizyürek / Ay

44. Öykü / Köle

46. Söyleşi: Can / Yaban

49. Neolitik / Erdoğan

52. Anı / Kurtuluş

54. Babil / Yazıcıoğlu

56. Söyleşi: Demiralp / Marangoz

60. Yapay Zekâ / Chomsky & Güç

66. Felsefe / Akar

70. Tiyatro / Cinemre

74. Bilgece / Atar

76. Prodüktör / Sekmeç

80. Mülteci / Çetinkaya

84. Göç ve Müzik / Önur

86. Levy / Karaoğlu

87. Yaz / Şahin

88. Fotoğraf / Aksakal

90. Gülayşe / Başbuğa

94. Öğretmen / Canan

96. Yangın Yeri / Arman

“SANAT ŞEHİRİ ANTALYA İÇİN NE YAPMALI?”

Leyla
İRTEN

“

Bu çalışma, sanat çevrelerinin devletten, yerel yönetimlerden ve kent insanından beklentilerinin masaya yatırılması arzusundan doğdu. 31 Mart 2024 tarihinde gerçekleşen yerel yönetim seçimlerinin ardından, yeni bir sayfa açılmışken ihtiyaçları gözden geçirmenin tam da sırası dedik... Antalya’da kültür ve sanatın gelişimi için neler yapılabileceği konusunda, kentin sanat ortamını geliştirme amacı güden kurum temsilcilerinden ve şahıslardan görüşler aldık.

Soruşturma, gerek içinde bulunduğum sanat ortamlarında, gerek de üyesi olduğum sanat derneklerinden (Güzel Sanatlar Derneği, Modern Zamanlar Sanat Derneği) edinmiş olduğum gözlemlere ve gönüllülük esasına dayanarak hazırlandı. Ayrıca yine üyesi olduğum, 3 yıldır da değerli bünyesinde Mentorluk Projesi Koordinatörlüğünü yürütmekte olduğum Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği’ni temsilen bulunduğum Kent konseyi Kültür Sanat Grubu’nun dikkatine öneri olarak sunuldu. Sunum ve devamında, çeşitli bulgulara dayalı-

narak oluşturulmuş, konusunun uzmanı olan görüşlerle zenginleştirilebilecek stratejik plan da Antalya Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı’nın değerli yöneticilerine sunulmuştur.

Sohbet yazılarımda, neredeyse geleneğim olan “Yönetimlerden sanat adına beklentileriniz nelerdir?” soruma, çok değerli sohbet konuklarımla görüşlerinden bazılarını buraya aktarmak istedim. Sonuçta **tüm sanat çevrelerinin**, Antalya’nın bir “sanat şehri” olması dileğine hizmet için hep birlikte, stratejik atılımlar yapmak arzusundayız. Sorularımızı içtenlikle yanıtlayan konuklara (Abdullah Uz, Asil Argun, Ebru Na-

İlan Sülün, Ekrem Kahraman, Ertuğrul Hepgüzel, Gülay Eroğlu, Gülden Bostancı, Gülseren Südor, Habib Aydoğdu, Hasan Tırmaş, Himmet Öcal, İbrahim Dağhan, Marcus Graf, Mustafa Köseoğlu, Necdet Öksüz, Okşan Haldız, Sevdâ Kesim, Şebnem Bahar, Terlan M. Azzizade, Tuncer Çetinkaya, Tuncer Ertuğrul, Saffet

Emre Tonguç, Yavuz Ali Sakarya) bir kez daha teşekkür ederim. Bu sunuma referans olan sohbet yazılarının tamamına, www.gusadantalya.com/yazar--leyla-irten/c/868 ve kendi sanat iletişim platformum olan www.goart.club/gonullu-yazarpaylasimci---leyla-irten-/c/335 adreslerinden ulaşabilirsiniz.

Prof. Dr. Abdullah Uz

(Müzik Ve Piyano Eğitmeni, Antalya Kent Konseyi Kültür/Sanat Grup Başkanı)

“İnsan beynine olumlu etkileri belirlenen müziğin önemli bir eğitim aracı olarak küçük yaşlarda kullanılmasına yönelik farkındalık çalışmaları yapılmalıdır. Antalya Filarmoni Derneği ve Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nün ortak “Sanat İlkokulda Başlar” (SİLOB) projesi gibi iyi örnekler okul öncesiinden itibaren yaygınlaştırılmalı bütün öğrencileri kapsayan yetenek taraması sonucu

korolar kurulmalı; böylece öğrencilerin kendi yeteneklerinin farkına varmaları sağlanarak, gelişmelerinin önü açılmalıdır.

İkinci aşamada ilkokullarda müzik derslerine müzik öğretmenleri tarafından verilmesi sağlanmalıdır. İlkokullara en az bir müzik öğretmeni atanmalıdır. Çocuk Müzik Okulları açılıp yaygınlaştırılabilir.”

Asil Argun

(Grafik Sanatçısı, Galeri Sahibi)

“Antalya’da yerel yönetimlerin, sanatın yaygınlaştırılması için gerçekleştiren etkinliklerde sanatçıların tarafında olmalarını bekliyorum. Bir sanat etkinliğinde bir standın maliyetini karşılayamayacak sanatçılar için de çözüm üretmeleri gerekir görüşündeyim. Bu tip etkinliklere katılan galeri sahiplerinin de sanatçıla-

rını korumaları gerekir kanısındayım. Örneğin; 1. Antalya Çağdaş Sanat Fuarı’na Asil Argun Sanat Galerisi olarak katıldım ve yanımda olan sanatçılara sponsor olarak ücret talep etmeden isimlerini göstermelerini, var olduklarını başta kendi yaşadıkları şehre Antalya’ya duyurmalarını sağladım.”

Ebru Nalan Sülün

(Sanat Tarihçisi, Öğretim Görevlisi)

“Şehirde yer alan tüm yerel yönetim yetkililerinin, sanat derneklerinin, kurumların, sanat galerisi sahiplerinin, orkestra müdürlerinin vb. bir arada olması gerekir. Şehrin dinamikleri bir inisiyatif altında toplanabilir. Bu görev bana göre Antalya Büyükşehir Belediyesi’ne düşmekte. Antalya’da farklı disiplinlere dair aslında çok fazla sanatsal oluşum, dernek var. Tüm disiplinleri tek çatı altında toplayan bir kolektif oluşum hep birlikte hareket ederek ortak bir payda yaratabilir. Bireysel çabaların kalıcı değişimler

yaratması çok zordur. Elbette yukarıda ifade ettiğim üzere özellikle şehirde yer alan yatırımcıların bu çerçeveye dahil olması şarttır. Antalya bir turizm kenti; fakat kültür turizmi, sanat turizmi, festival turizmi neden olmasın? Özellikle bienaller ve güçlü koleksiyonlarla açılan özel müzeler en gelişmemiş kenti dahi dünyaya hâkim olacak güçte sanat turizmi merkezine dönüştürmekte. Bu da elbette o şehirlerde yaşayan sanatçıların, iş insanlarının, otel sahiplerinin kalkınmasına neden olmakta.”

Ekrem Kahraman

(Sanatçı, Yazar)

“Öyle ya, özellikle çağdaş sanatın ve kültürün yalnızca İstanbul ve Ankara gibi iki kente sıkışıp kaldığı bir durumda debelenip durmakta olan çıkışsız bir yolda ilerlemekteydik sanki? Oysa dünyamızın gelişmiş kültürleri ve toplumları yepyeni bir kültürel çağa girip yeni kurumlar, birikimler oluşturmaya başlamışlar; bir bakıma tarihlerini ve birikimlerini toplumlarına sunmaya başlamışlardı. Peki, biz neredeydik ve ne yapacaktık? Bana kalırsa artık bu sözünü etmiş olduğum bu birikimli dönem bile aşıyor ve her şeye rağmen yeni bir çağa giriliyor olduğumuz altını çizmemiz gerekiyor öncelikle. Bu yeni döneme özgü vizyoner kültür politikaları öncü-

lüğüyle, yeni sürecin kültürel olarak tam da bu noktada insanlığa büyük olanaklar koyduğunun görülmesi ve buna inanılması gerektiği kanısındayım... İşlevlerini tamamlayıp devre dışına düşmüş bir zamanların tarihi binaları, mekanları, fabrikaları, sanayi işletmeleri, kentler, alanlar yeni modern ve çağdaş sanat müzeleri haline dönüştürülmektedir. Bu, Antalya için de örnek olabilir.

Ulusal kültür politikaları, gerek tarihsel, sosyal, toplumsal ve ekonomik, gerekse de ulusal ve uluslararası turizmi canlandırma amaçlı olmak üzere; hem devlet, hem yerel yönetimler ve özel sektör kuruluşlarının destekleri alınmalıdır.”

Ertuğrul Hepgüzel

(Güzel Sanatlar Derneği Yönetim Kurulu Başkanı)

“Antalya’da halihazırda düzenlenen sanat etkinliklerine verilen önemin ve değerin tüm dallar için eşit olması gerekmektedir diye düşünüyorum. GÜSAD gibi sivil toplum kuruluşlarının maddi imkânları bellidir; ancak bilindiği üzere, yaptıkları çalışmaların topluma etkisi kimi za-

man büyük sponsorlarla düzenlenenlerden fazla olabilmektedir. O nedenle GÜSAD’ın dileği; derneğimizin halihazırda tüm plastik sanatseverler özellikle resim sanatına gönül verenlerin buluşabileceği, herkesçe ulaşımı kolay bir dernek lokaline kavuşmak.”

Gülay Eroğlu

(Resim Öğretmeni)

“Yerel yönetimlerin özellikle Antalya sanatçılarının yaptıklarının çok farkında olmadıklarını düşünüyorum. Hala yerel yönetimler-

de sanatçı envanterleri bulunmuyor. Oysa Antalya sanatçıları son derece faal ve çok iyi platformlarda Antalya’yı temsil etmekte.”

Gülden Bostancı

(Sanat Tarihçisi, Den Art Galeri Sahibi)

“Belediyelerin kendi bünyelerinde planladıkları sanat faaliyetlerini değerli buluyorum; ancak birbiri ile koordinasyon içinde olmaları da gerekir kanısındayım. Etkinlikler zamanında duyurulur, detaylar net olur, plana uyulursa çok keyifli olacağını düşünüyorum. Hepsi bir yana, yaşadığımız kente ait bir sanatsal etkinlikler master

planı olmalı kanısındayım. Daha dar çerçevede de yerel yönetimlerin sanata ayırdıkları bütçeleri içinde resim/heykel için de pay olması gerektiğini düşünüyorum. Bir belediyenin resim/heykel koleksiyonu olduğunu düşünsenize, o koleksiyonun profesyonel ve uluslararası standartta sergileneceği alan da arkasından gelecektir.”

Gülseren Südor

(Ressam, Eğitimci)

“Özel, kamu, yerel ve sivil toplum kuruluşlarının yönetimleri el ele vermesi, geleceğin halklarının görsel ve kültürel açıdan yaratıcı ve donanımlı olmalarının yolunu açar. Yıllar önce güzel şehrinize geldiğimde sanat galerilerini gezmeyi arzu etmiş; ancak aramama, sormama rağmen bir adet bile bulamamış ve çok üzülmüştüm. Antalya şehri ve çevresinin antik çağlardan bu yana çok önemli tarihi eserler bırakmış, geçmiş bir sürü medeniyetlere ev sahipliği yapmışken şehrinizin bu çağda sadece deniz, kum olarak anılmasının önünü kesecek geleceğe de kalacak olan yalnızca kültür ve sanatsal üretimleridir.

AKS'ta açtığım geniş kapsamlı sergimin açılışı için geldiğimde büyük bir sevinçle gördüm ki Antalya yerel yönetimleri, sivil toplum ku-

ruluşları ve halkı bunun önemini anlamış ve birçok büyük şehrimize göre de çok yol kat etmiş.

Tüm dünyada olduğu gibi yerel yönetimlerin sanata katkıları olmazsa olmazların başındadır. Her şeyden önce olanaklarını bu yönde kullanan yönetimler her zaman tarihe not düşerek yücelirler.

Özellikle şehirlerin kamuya ait kapalı ve açık alanlarında sanatsal ürünlerin kullanılması toplumu sanatı görerek, severek anlamaya yönlendirir. Meydanları sanatsal değerleri yüksek ‘nitelikli’ heykeller, binalarının dış cephelerinde heykeller, mozaik, rölyef, seramik vs. gibi panolarla donatılmış olan şehri, her zaman dünyanın hem kültürel hem de turistik olarak ilgi çekici ve çok değerlidir.”

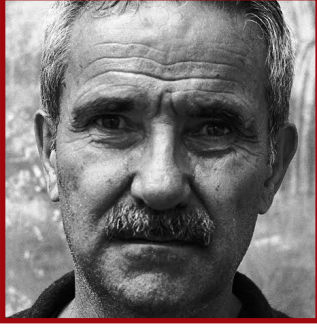

Hasan Tırmaş

(Sanatçı, Koleksiyoner, Galeri T Sahibi)

“Sanatta tek ölçü vardır; o ölçü yapıtın sanatsal değeridir. Halkı ucuz piyasa ölçülerinden uzak tutacak şey halkın kendini eğitmesi ile ilgilidir. Sanatın tadına varabilmek kültür işidir, aksi halde Voltaire’in ‘eşek arıları bal arılarını her zaman kaçıır’ sözü gündemini koruyacaktır.

Türkiye’nin nadide değeri Antalya’nın dünya kenti olabilmesinin ölçüsü; bir adres sorulduğunda, o adresi bir müzeye, bir heykele bir konser salonuna göre tarif edebilmektir. Şehirde yaşayanların sanat mekanları ile haşır neşir olabilmeleri için erişilebilir sanat mekanları ortaya çıkarılmalı, benimsetilmelidir.”

Habib Aydoğdu
(Ressam)

“Yeter ki yerel otorite, kent konseyi kültür-sanat grubu ve sanatla ilgili dernekler sanatın gelişmesi yönünde somut bir şeyler yapmak istesinler... Bu konuda kafa yoran, akademis-

yenlerden, sanat yazarlarından, sanat tarihçilerinden, küratörlerden, galericilerden, sanat pazarlayıcılarından yeni bakışlar kazanabilir, projeler geliştirebilirler.”

İbrahim Dağhan
(Doktor, Yazar, Modern Zamanlar Sanat Derneği Başkanı)

“Yerel yönetimler kentin çeşitli sorunlarına çözümler üretirken sanat aracılığıyla halkla iletişim köprüleri kurmaktadır. Bu iletişim istenci demokratik seçimini yapmış olan insanlar için keyfi durumun ötesinde elde edilmiş bir hak- tır. Bu anlamda sanata ayrılan paydan önce bir bakış açısına sahip olunması gerekmekte. Bu amaçla duyarlı sivil toplum kuruluşları, sa-

natçı ve sanat toplulukları ile birlikte çalışma- lı, ortak platformlarda sorunlar irdelenmeli, güncel çözümler üretilmeli ve sözünü ettiğim yapılar karar süreçlerine ortak edilmelidir. Gittikçe yaygınlaşan ihale mantığından uzak- laşıp özgür ve kent kimliğine uygun faaliyetler, etkinlikler, festivaller, projeler ve yarışmalar düzenlenmelidir.”

Marcus Graf
(Sanat Tarihçisi, Akademisyen)

“İstanbul’un dışında yapacak daha çok şey var, kesin! Ciddi potansiyel görüyorum. İstanbul dışında halkın ve sanatçıla-

rın profesyonellerce yönetilen kurumlara, sanat alanlarına ihtiyaçları olduğunu düşünüyorum.”

Himmet Öcal

(Ressam, Orkun Ozan/Himmet Öcal Sanat Galerileri Sahibi)

“Resim Eğitimi veren kuruluşlar da saptanan programların layığı ile getirilmesini sağlamalı ve takip etmelidirler. Bu şehre ait bir festival olan Altın Portakal sırasında Kaleiçi’nde birçok dükkânı sanat galerisine dönüştürmek 15 gün boyunca sanata yer vermelerini sağlamak gere-

kir düşüncemi dile getirmek isterim. Bu şekilde insanlar sanata, galerilere alışırlar. İnsanlarımız yapay ortamlardan kurtularak sanatı gerçek günlük hayatında yaşamaları gerekir. Antalya-lının şehrine sahip çıkması gerekiyor, bunu belirtmeliyim, Antalyalı şehri yaşamalı.”

Mustafa Köseoğlu

(Sanatçı)

“Antalya’da düzeyli bir sanat ortamı olmadığını düşünüyorum. Sergileme alanları yetersiz. Özel, profesyonel galeriler yok. Kurumların ve yerel yönetimlerin sanata desteği yetersiz. Resmî kurumların sergi açılışlarına sanatçı kimliği yakalamış sanatçı-

lar davet dahi edilmezler. Kimi yerde sergi açmalarına izin verilmez. Hatta kurumların bir sanatçı listesi dahi bulunmaz. Yerel sanatçıyı keşfetmek gibi bir kaygıları ya da işlevleri yok. Antalya’daki bu mevcut durumda sanatın gelişmesi beklenemez.”

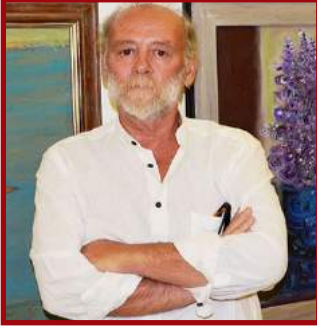

Tuncer Çetinkaya

(Sanat Eğitmeni, Yazar)

“Önerim, yerelin dinamiklerini evrensel olanla bütünleştirecek kültür politikaları doğrultusunda, kentin resmî / özel tüm kültür ve sanat bileşenleriyle yerel yönetimi ve sözgelimi Kültür Bakanlığı yetkililerini bir araya getirecek bir çalıştay düzenlenmesi. Kentte, özellikle gençlere yönelik bir kültür programı yok. Oysa maliyeti

çok da yüksek olmayan liselerarası tiyatro, kısa film ve müzik festivalleri bunun ilk adımları olabilir. Benzer şeyler kentin en önemli ‘sanatsal marka değeri olan’ Altın Portakal için de geçerli. Kentin birikiminden koparılan bir festivalin nasıl bir sonuç doğurduğunu yakın bir geçmişte ortaya çıkan sonuçla bir kez daha gördük.”

Necdet Öksüz
(Sanatçı)

“Yerel otoritenin, belediyelerin sanata değer vermeleri desteklemeleri gerekir. Sponsorlar bulunmalı, teşvik edilmeli, satış olabilecek etkinlikler/ortamlar planlanmalı, gerektiğinde sanatçılar maddi açıdan desteklenmelidir. Mekânlar sami-

mi, büyük, temiz olmalı, reklamlar yapılmalıdır. Belediyeler sanat sokakları yapmalı, kira karşılığı resim almalı, güzel bir koleksiyona sahip olmak amacıyla olmalı, sanatçıları teşvik edecek bu yönde birçok proje gerçekleştirilebilir.”

Okşan Tütüncüoğlu Haldız
(Resim Öğretmeni, Resim Atölyesi Sahibi)

“Antalya sanat etkinliklerinin olduğu bir şehir, evet! Mesela Altın Portakal Antalya’nın sembolü oldu. Uzun yıllardır belediyeler de artık sanata zaman, bütçe, mekân ayırıyor; fakat resim, heykel, seramik gibi sanat dallarında da bir ‘er meydanı’ olamaz mı? Bence

Antalya buna hazır, tam da yeri. Çeşitli kültürlerin, disiplinlerin, sanatçıların, koleksiyonerlerin ve izleyicilerin bulunduğu bir platform olamaz mı? Şehirlerarası belediyelerle atölye çalışmaları, sanat kampları şehrimizde de uygulanabilir.”

Sevdâ Kesim
(Bağımsız Sanat Hareketi Kurucusu)

“Antalya Kaleiçi tüm dünyanın gözdesi, tarihi önemi büyük bir dokuyken sadece eğlence ve alışveriş sektörüne hizmet eden bir yer olarak görünüyor. Örneğin tarihi eserlerin önü açılmalı, derme çatma binalara çözüm bulunmalı ve Kale-

içi sokakları tıpkı mis kokan yasemin gibi sanat kokmalı. Sanat Kaleiçi’ne dokunmalı. O yüzden Bağımsız Sanat Hareketi gönüllü sanatçıları ve Kaleiçi sevdalıları olarak sanatı Kaleiçi sokaklarına, otel ve kafelerine taşımaya başladık.”

Saffet Emre Tonguç

(Tarihçi, Rehber, Seyahat Yazarı)

“Antalya dünyanın en güzel şehirlerinden biri. Genelde bilinen yönü muhteşem sahilleri ve deniz turizmi; ama bu şehir kültürü, doğası ve tarihiyle de büyüleyici. Örneğin Ayrıcalıklı Rotalar TV programımda ve YouTube kanalım için çektiğimiz Antalya bölümünde, insanlara çok şaşırtıcı gelen şöyle bir kıyaslama yapmıştım. Peru’daki Machu Picchu’yu görmeye akın akın insan gider. Ama hem ülkemizden hem dünyadan Antalya’daki Termessos antik kentini bilen kaç kişi var diye sorsam? Ya da buraya gitmeyi idealize eden, mutlaka görmeliyim diyen kaç

kişi var? Machu Picchu kentini günümüzden yaklaşık 500 yıl kadar önce 2430 metreye inşa etmişler. Termessos’u 5 bin yıl önce kurmuşlar ve tarihe Büyük İskender’in fethedemediği kent olarak geçmiş. Termessos çok daha etkileyici...

Antalya tabii ki bir kültür sanat durağı olabilir. Ama bunun yolu ‘her şey dâhil’ sisteme son vermekten geçiyor. Ucuz turist maalesef para da kazandırmıyor. Kültür için de gelmiyor. İleri seviyedeki kültür-sanat şehirlerinden biri olması için turist kalitesinin de yükselmesi gerekiyor diye düşünüyorum.”

Şebnem Toker Bahar

(Seramik Sanatçısı, ŞB Galeri Sahibi)

“Galerilerin de üstlerine çok iş düşüyor, halkla bütünleşmesi, nabızlarını tutabilmesi gerek, kendilerini iyi tanıtmaları gerek. Şu an sosyal medya inanılmaz boyutta, dolaşısıyla getirilen sergileri halka bu yolla da daha iyi anlatabilmeleri gerek. Aksi takdirde galeri istediği kadar çok iyi bir sergi açsın, sanatçı burada tanınmıyorsa, sergi öncesinde tanıtılmıyorsa beklediğiniz etkiyi, ilgiyi bulmayacaktır. Galerilerin bireysel değil, topluma ait olduğu gerçeğini hiç akıl-

dan çıkarmamak gerek.

Sanatın eğitimle mutlaka iç içe olması gerekir. Kişinin çok erken yaşlardan ‘görmesi / seyretmesi’ gerekir. Hayatın dinamiği sanat aslında. Okulların müfredatlarında galeri, sergi, müze ziyaretleri yaygınlaşmalı. Aslında bunun Yuva çağından başlaması gerekiyor. Şehirdeki Güzel Sanatlar Fakültesi’nin de şehirdeki sanat etkinliklerini takip ederek öğrencilerini yönlendirmeleri de gerekir.”

Terlan Mehdiyeva Azzizade

(Sanat Tarihçisi, Sanat Eleştirmeni)

“Antalya’da bir Çağdaş Sanat Müzesi’nin olmaması bu şehirde çözülmesi gereken ciddi problemlerden biri. Antalya Arkeoloji Müzesi’ni hepimiz (Antalyalı olarak) biliyoruz. Bu müzenin konumu ulaşım açısından ister yerli ve isterse de yabancı ziyaretçiler için son derece uygundur. Müzenin arka bahçesinde yeteri kadar boşluk mevcuttur;

burada Çağdaş Sanat Müzesi yapılması, eminim ki Antalyalı sanatçı ve sanatseverleri çok mutlu edecektir. Özellikle vurgulamak isterim ki, müze mutlaka yüzde otuzluk bir mekânı yerel sanatçılara ayırmalı. Bu düzenleme yerel kültürün gelişmesine katkı sağlayacağı gibi sanatçılara da büyük bir destek ve motivasyon olacaktır.”

Yavuz Ali Sakarya

(Yazar, Kent Konseyi Kültür Sanat Grubu Üyesi)

“Belediyelerin işleri, kent için düşünen, elini her fırsatta taşın altına koyan bizlerin yani sivil toplum örgütlerinin ve halkın ne düşündüğüne kulak kabartmak ve gerekenleri uyum içinde onlarla be-

raber yapmak olmalı. Kent estetiğine önem verilmesini, sokakların, mağaza önlerinin, kaldırımların, durakların, ama önce insanların, düşüncelerin çağdaş ve estetik görünmesini dilerdim.”

Tuncer Ertuğrul

(Sanatçı)

“Antalya’da yaşayan ve ressamı arayıp bulmaları ve onların ne istediklerini sormaları gerekir. Kent Konseyi’nin de ‘Bu kentte sanatçılar var’ diyerek yerel yönetimlere hatırlatmalarını

isterim. Kültür ve sanatta isteklerimizin dillendirilmesini, medyada paylaşılmasını beklerim. Sanat herkes için var olmalı. Bir sanatsever sanat müzelerine ücretsiz girebilmeli.”

Bir Serginin Ardından

“Antalya Kültür
Sanat 4 Mayıs 2024
– 7 Temmuz 2024 ta-
rihleri arasında “Gülseren
Südor: Zaman Gezgini” ret-
rospektif sergisine ev sahip-
liği yaptı. Sanatçının 60 yıllık
sanat hayatında bireysel ve
toplumsal tanıklıklarına
dayanan sergi, Antal-
yalı sanatseverlerin
büyük ilgisiyle kar-
şılandı.

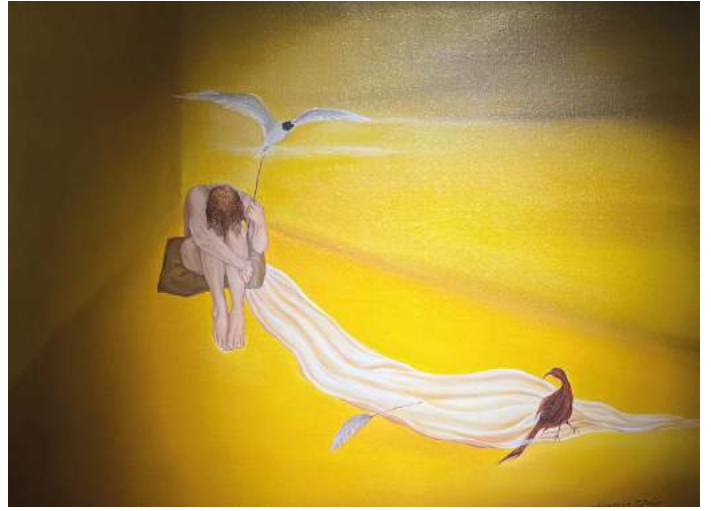
S

anat yaşamında 60 yılı
dolduran duayen sanat-
çı Gülseren Südor, İstan-
bul Devlet Güzel Sanatlar
Akademisi Bedri Rahmi

Eyüboğlu atölyesinden mezun olduktan
sonra dört yıl boyunca Roma’da yaşadı.
Başta İtalya ve Avusturya olmak üzere
yurt dışında dokuz kişisel, yurt içinde
ise 80’e varan kişisel sergi açtı. Yurtdı-
şı dahil olmak üzere 40’tan fazla fuar,
bienal ve triennale katıldı. Sayısız karma
sergide yer aldı ve temel tasarım kita-
bına imza attı. Yapıtları yurt içi ve yurt
dışında birçok koleksiyonda ve müzeler-
de eserleri bulunan Gülseren Südor’un
birçok ödülü bulunmakta.

Aile koleksiyonu başta olmak üzere özel koleksiyonlarda yer alan orijinal eserlerden oluşan kapsamlı bir seçki ile hazırlanan “Gülseren Südor: Zaman Gezgini” retrospektif sergisi, Telga Südor Mendi küratörlüğünde hazırlandı. Sergi kapsamında; Gülseren Südor’un kişisel, özel koleksiyonlarda yer alan 180’e yakın eseri izleyiciye sunuldu. Küratöryel kurguda sergi, toplam 7 tarihsel döneme ayrılmıştı: “1965-1970: Varoluşunu Aramak, İlk Duruş”, “1970-1975: Bir Kadın, Bir Anne, Bir Sanatçı Olarak Kendini İtalya’da Aramak, Var Etmek”, “1975-1982: İtalya’dan Dönüş, Bireysel Katmanlarından Kadın Olmayı Soyup Çıkartmak ve Topluma Karşı Adeta Bir Manifesto Haline Getirmek”, “1982-1990: Varoluşun ve Kadınlığın Kutsanması, Yakın Tarihin Gölgesinde Bir Kendini Bulma Hikayesi”, “1990-2001: Sanattaki Yolunu Bulmuş, Olgunluğunun Başlangıcında Bir Sanatçı”, “2001-2015: Sanat Yolculuğunda İç ve Çekirdek Dünyaya Bakmak”, “2015-2023: Sırça Kulede Yalınlaşma”.

60 yıllık sanat hayatı boyunca Cumhuriyet’imizin gelişimine de tanıklık etmiş Gülseren Südor, eserlerinde zamanın getirdiklerini, bireysel katmanlarını işlemiş ve bugün de işlemeye devam ediyor. Südor, eserlerinde aynı zamanda kadınlık, kadın olma ve dönüşen kadınlık rolleri üzerine düşünüyor ve üretiyor. Son dönemlerinde yağlı boyanın yanında esas tutkusu olan tarama eserlere ağırlık veren sanatçı, sanat yolculuğunda tamamen kendine özgü dönemsel eserleriyle dikkat çekiyor.

Uyumsuzluk Sanrıları

“

Bir gün İkarus güneşi görmek, doğayı keşfetmek ve hayatında belki de ilk ve son kez edineceği bu deneyimi sonuna kadar yaşamak istedi. Eğer bu tutkusunu gerçekleştirilmeseydi belki de uçuşu onun için bir anlam ifade etmeyecekti. Ben de uçuşumu resim yaparak tamamlamak istedim.

Ahmet
ÇAPAR

Z

orunlu yolculuğun vakti gelmişti. Sonra İkarus gibi pervasızca güneşe doğru uçtum. Sanatın gücü ile salınan kanatlarım balmumu gibi erimedim.

Böylece kendi içsel yolculuğum başladı. İkarus'un labirentleriydi benim içinde kaybolduğum yaşam. Sokaklarda kimseleri bulamayınca, konuşamayınca, kahırdan parçalanınca sığındığım bir şeydi resimlerim.

Elbette bu yolculuk hiç kolay başlamadı. Denemeler, yanılgılar, tekrar tekrar uğraşlar... Bunların sonucunda estetik anlayışma en doğru gelen formları ve biçimleri yansıttım.

Bunlar resim değildi. Bu gördükleriniz birer sayıklamaydı, benim sevgili sanrılarımdı.

Uyumsuzluk sanrıları.

Bunlar düşüncelerim, acılarım, yalnızlıklarım, korkularım, hafakanlarım, depresif hallerim, paranoyak bakışlarım; bilemediğim, tarif edemediğim düşüncelerim, unutmaya çalıştıklarımın birer dışavurumu, renk izleriydi bunlar.

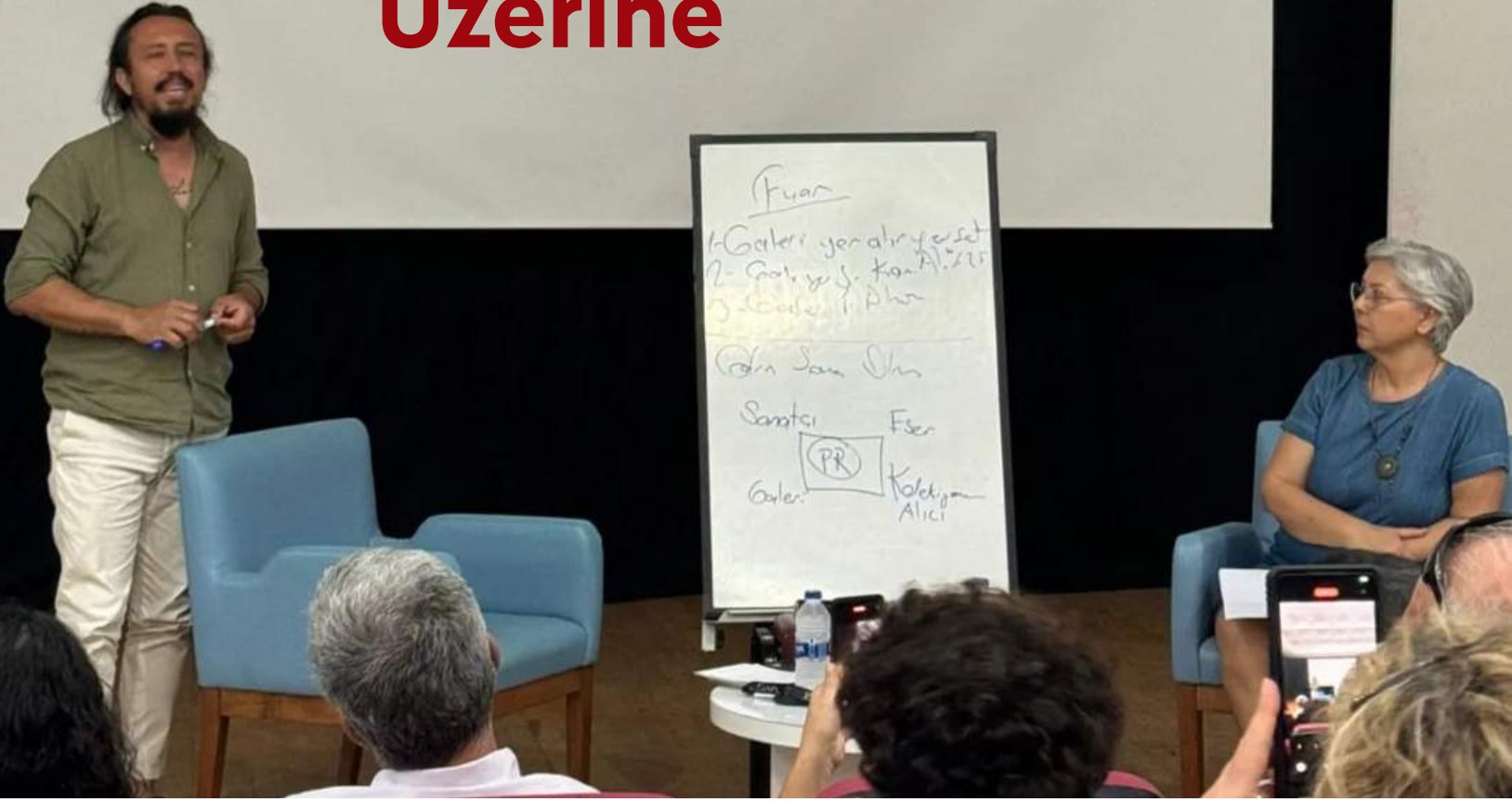
Sizleri buraya bu yüzden çağırdım. Belki kendi sanrılarınızı bulabilirsiniz çizimlerimin arasında. Onlarla yüzleşebilirsiniz. Sanat acıtır, kanıttır içinizi. Sorgulatır.

Picasso'nun dediği gibi "Resim, parçalanmışlıklarımın bir bütünüdür benim için." Gördüklerimi değil gördüğüm nesnelerin, insanların ve olayların bende bıraktığı duyguları aktarıyorum. Sınırsız olan hayal gücü, bir sanatçının da nereye gittiğini belirler. Sanatçının beslendiği yegâne kaynak kendi hayal gücüdür. Bu öğretilmez, doğuştan gelen bir yetidir. Tanrısal bir güçtür. Ben hayal gücümün gidebildiği en uç noktadaki imgeleri aktarıyorum. Doğa, evren ve taşlar her zaman bana ilham kaynağı oluyor. Bu zorlu ve tozlu yolu kendimce böyle yürüyorum.

antsanat

Sanat Piyasası Üzerine

Cem Güney
ÇEVİKBAŞ

“

Sanat piyasası, sanat yapıtlarının alıcılarıyla buluştuğu bir pazar olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle sanat piyasası; çok büyük paralarla şekillenen, alıcılarının ve satıcılarının uzman olduğu, profesyonel çağdaş sanat örneklerini, sanat tacirlerini, sponsorları, koleksiyonerleri, müzayede eulerini kapsayan bir pazardır da denilebilir.

17.

yüzyılda Avrupa, Hollanda'da ticaretin gelişmesiyle piyasanın gücünün himayenin gücünden daha etkili olduğunun ilk kez farkına varır. Ressamların

çoğu artık bu piyasa için üretirler ve böylece sarayın ve kilisenin denetiminden, aristokratik himaye sisteminden, sipariş üzerine çalışma düzeninden kurtulurlar. Ancak o dönemki sanat kurumları halen monarşilerin yönetimindedir ve kapitalist piyasa henüz hayata nüfuz etmemiştir. Sanat kurumlarının kamuya mal olması ise 19. yüzyılı bulmuştur.

Sanatın Piyasayla İlişkisi

Sanat; parayla geçmişten günümüze hep sıkı bir ilişki içerisinde. Rönesans'tan beri sanat için emek veren sanatçılar, sipariş üzerine

resimler yaparlar, hayatlarını devam ettirecek geliri buradan sağlamaya çalışırlar. Günümüzde ise bu durum, nüfusun fazlalığı ve sanat mezunu insanların sayısı ile orantılı olarak; piyasa şartlarında öne çıkan, dikkat çeken, görünür hale gelen sanatçılar kadar, piyasada yer edinememiş isimleri de içerir. Sanat piyasasında yer almanın sadece emek vermek değil; ünlü olmak, bazen sansasyonel işler yapmak; ama en çok da sanat hamileriyle ilişki içinde olmaktan geçtiği söylenebilir.

Sanat hamilerince henüz desteklenmeyen sanatçıların görmezden gelindiği günümüzün başka bir gerçeğidir. Bu anlamda piyasa için iki sanatçı profili ortaya çıkar: 1-Satanlar / Desteklenenler 2- Satamayanlar / Desteklenmeyenler.

Spekülasyon ve Kapitalizm

Günümüz sanat piyasası, birbirini yiyerek ayakta kalan, böylelikle doğal dengeyi sağlayan canlıların ekolojik sistemine benzetilebilir. Tıpkı bu sistemdeki gibi, sanat piyasası da sanatçının çevresini saran diğer canlı ve cansız varlıklarla oluşan bir denge sistemi olarak görülebilir. Bu zincirdeki halkalara piyasanın hamileri, büyükleri denilebilir. Çağdaş sanat piyasasında ayakta kalabilmenin yolunun ünlü ve hamilerle işbirliği içinde olmanın yanı sıra, spekülasyon yaratmaktan geçtiği de söylenebilir. Sanat piyasası hakkında okumalarda da “spekülasyon” öne çıkan en iddialı kelimelerdendir. Piyasada sanatçı, kişisel bir tavırla spekülasyon yaratabilir; yapıtın içeriği spekülasyon yaratabilir; yapıta ödenen para miktarı, müzayede evi, galerici hatta çok iddialı sanat taciri bir koleksiyoner spekülasyon yaratabilir. Bunlarla desteklenen sanatçı PR’ın bir parçasıdır. Spekülasyonun farklı yaratıcıları olsa da piyasaya yön vermede en etkin rollerden birinin spekülatörlere / koleksiyonerlere ait olduğu söylenebilir. “Çağdaş Sanatın Örgütlenmesi”

kitabında sanat danışmanı olan Diego Cortez, günümüz koleksiyonerinin spekülasyon yaratmakla meşgul olduğunu düşünüyor.

Onlar, bakmayacakları, birlikte yaşamayacakları, kendi öznel-liklerinden hiçbir izi barındırmayacak eserleri sadece al-

makla ve yine kendileri gibi yapıtlara bakmayacak olanlara satmakla ilgileniyorlar. Hans Belting ise spekülasyon sürecini şu sözlerle açıklıyor: Koleksiyoner isimleri müze izleyicileri için hiçbir anlam ifade etmeyebilir; fakat aynı isimler, değeri meçhul sanatçı adlarına nazaran çok daha önemli bir markalaşma imkânı sunuyor.

Sanat piyasasını belirleyen halkaların yarattığı sanat piyasası şüphesiz kapitalist sistemin bir sonucudur. Sanatçıyı ekonomik açıdan var ya da yok edecek olan da bu sistemdir. Bu, ekonomi üzerinden sanatçıya baskı olarak okunabilir.

Magazinleşmeye ve Ötekileştirmeye Karşı

Bu sistemde sanatçıların emeğinin sömürüldüğü ya da tam tersine piyasada -kaba tabiriyle- fazlaca şişirildiği örnekler de vardır. “Piyasa sanatçıdan ne bekler?” sorusunun cevabı

ise en uç örnekler üzerinden verilecek olursa “markalaşma” ve “sansasyon yaratma” ilk akla gelenler olur. “Piyasa sanatçıya ne verir?” sorusu ise “ün, şöhret” olarak cevaplanabilir. Bu konuda bir genelleme yapmak yanıltıcı olsa da, yazıdan da anlaşılabilceği üzere varılan en önemli sonuçlardan biri olarak budur.

Günümüzde sanatla uğraşan insan sayısının çok fazla olmasından dolayı, sanattan para kazanabilmek için sanatçıların büyük bir mücadeleye girmesi gerekmektedir. Sanatçının, atölyesine kapanıp sadece resim, heykel yapacağı dönemler bitmiştir. Günümüz şartlarında sanatçı, varlığını idame ettirebilmek ve görünür olmak için kendi PR'ını yaratmak durumunda kalmıştır. Kişisel görüşüm sanatçının mücadelesi, hem bu piyasada ayakta kalmanın olanaklarını aramak, hem de “sanat olanı” ya da “sanat olmayanı” belirleyebilmek olmalıdır;

çünkü tüm sistem, her şeye rağmen sanatçının şekillendireceği “sanat olanı” ya da “sanat olmayanı” üzerinden işleyecektir.

Sanatçı, tüm bu sistem içerisinde nasıl duracağını ürettikleriyle önceden belirlemelidir. Kendince “doğru” ve “sanat” olanı üretmelidir. İş üretme, emek verme, değer yaratma konularında ısrarcı olması bu sistemde ayakta kalmanın en iyi yöntemlerindendir.

Sonuçta sanat piyasasının baskısına, magazinleşmeye ve ötekileştirme sürecine başkaldıracak olan yaratıcı sanatçılara her zamankinden daha çok ihtiyacımız olduğu bir sürece girmiş bulunuyoruz.

Şairin Odası Nasıl Çalındı?

Ali
ŞİMŞEK

“ Carl Spitzweg’in 1839 tarihli “Yoksul Şair” tablosu, 19. yüzyıl romantik sanatının ve bohemlin unutulmaz imgelerinden biridir. Tuhaftır; Adolf Hitler’in de en beğendiği tablo olduğu söylenir.

atısı damlayan perişan bir çatı katında şemsiyesi ile yağmurdan ve soğuktan korunmaya çalışan bir şairi anlatır resim. Bugün bohemliğin simgesi olan çatı katları, o dönemlerde ucuz olduğu için tercih ediliyordu elbette. 19. yüzyılda binlerce alt/orta sınıftan genç, sanat dini içinde bir ikbal peşindeydi. Şiir, edebiyat, resim her şeyin araçsallaştığı, paraya indirgendiği sıkıcı bir dünyaya karşı özgürlüğün, oyunun, “amacı kendi olan bir amaçlılığın” alanıydı.

Sanatçı çöken hamilik sistemi içinde, aristok-rasi, kilise ve burjuvaya diklenerek, gazeteleri, dergileriyle serbestleşen piyasa içinde kendine bir yer açma mücadelesindeydi. Bohem kavramı da zaten küçümseme tonlarıyla Bohemya'daki çingenelerin salaşlığını ve serbestliğini kodluyordu. Ya da gemicilerin, tayfaların fular, pipo ve rahat kıyafet biçimini... Yani kısaca işleri hiç kolay değildi.

Sadece bu değil; Henry Wallis'in eliyle daha trajik başka bir çatı katı daha girmiştir resme. Daha da acıklıdır. Bu da romantizmin unutulmaz imgelerinden olmuştur. Hasan Aksakal'ın etkileyici tespitiyle söylersek: "Romantizmin belki de en kalıcı imgesi, küçücük bir tavan arasında, yatağında sırtüstü uzanan bir şairin imgesidir; genç ve güzel, göz alıcı bir cesettir bu. Meleksi bir ışığı olan bu şair, dehası nedeniyle acı çekmiştir; aç ve yoksul kalmış, çıldırmaya ve intihara meyilli yaşamıştır; şimdiyse taze bir ölüdür. "Yüzünde görünmez bir şiir yazılı" bu ölümcül arketip Thomas Chatterton'dan başkası değildir. Henry Wallis'in yaptığı resim dünyevi, edebi bir pietà'dır [acıdan ibaret bir varlık]. Şair, olağanüstü dehası tarafından çarmıha gerilmiştir, alev gibi kızıl saçları yırtılıp atılmış yazılarıyla hâlelenmiş, cansız ayakları çalışma masasına yaslanmıştır. Fakat etrafta onu kucaklayacak kimse bulunmamaktadır, onu saran tek şey son anlarında yırtıp attığı edebi metinleridir..."[1]

Thomas Chatterton, 18. yüzyıl Britanya'sında ortaçağcı, Gotik edebi canlanmanın şairlerinden bir romantiktir. Tutkuyla bağlı olduğu edebiyat için avukat çıraklığında ayrılarak sadece yazıyla ayakta kalmaya çalıştı. "Genç adamın büyük umutları hızla solmaya başladı. Yazdıklarının çoğu için ödemeler ertelendi; ödenen telifler de genç şairin beklentisinin aksine çok ama çok düşük meblağlardı. Üstelik yazı gönderdiği yerler de siyasi baskı altındaydı. Hazeran sonunda Londra'daki ikinci ayı henüz tamamlanırken, daha şimdiden başarısızlık ve

açlıkla yüz yüzeydi. Komşusu da, ev sahibesi de genç şairi defalarca akşam yemeklerinde kendisine katılmaya davet ettiyse de, gurur yapan Chatterton onları hep reddetti. Ev sahibesinin daha sonra söylediği gibi, çatı katına çıkarken karşılaştığı bu genç adamın bazen iki ya da üç gündür hiçbir şey yemediğini biliyordu, Chatterton ise onun ısrarına gücenip aç olmadığına dair yeminler ederek onu reddediyordu."[2] Umutsuzluğa kapılan genç şair sonunda çatı katındaki odasında edebi bir intiharı seçer. Şair Brook Street'teki çatı katında son kez istirahat çekildi; önce yazmış olduğu şiirleri, yazıları yırttı; sonra da yatağının kenarında bir şişe arsenik içerek intihar etti. Thomas Chatterton on sekiz yaşına basmadan ölmüştü...

Bu yazıda romantizm ve bohem üzerine çok durmayacağız elbette. Sözümüzü çağdaş sanata getirmek için tekrar Carl Spitzweg'e dönelim. "Yoksul Şair", 1976 yılında bir kez daha sanat dünyasının gündemine girmeyi başarır. Ulay ismiyle bilinen ve Marina Abramoviç ile yaptıkları performanslarıyla tanınan Alman sanatçı Frank Uwe Laysiepen Almanya'daki göçmenlerin sorunlarına dikkat çekmek için bir eylem planlar. Berlin'deki Ulusal Galeride sergilenen "Yoksul Şair" tablosunu çalacaktı. Niyeti çalınan tabloyu yoksul bir göçmen evinde sergilemekti.

Bu amaçla Türk göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı Kreuzberg'de keşif yaptı. Bir Türk ailesiyle tanışıp dost oldu. Ev sahiplerine yapmayı düşündüğü "hırsızlık" düşüncesini açtı. Evin salonundaki ucuz bir tablonun yerine asılacaktı çalınan tablo ve kamerayla kayıt altına alınacaktı. Ulay'a güvenen aile teklifi kabul etti. Ulay kendisine 14 maddelik bir plan hazırladı. 12 Aralık 1976 günü kamera kaydı yapacak arkadaşları Jörg Schmidt-Reitwein ile galeriye girdi. Güvenliğin dalgınlığından yararlanarak 'Yoksul Şair' tablosunu alarak acil kapısından çıktı. O yıllardaki değeri 2.5 milyon mark olan tabloyu koltuğunun altına alarak Türk ailenin yolunu tutmayı başarmıştı.

Türk aile onu güler yüzle karşılamıştı. Ulay duvarlarındaki ucuz tabloyu kaldırarak yerine ‘Yoksul Şair’ tablosunu asmayı başarmıştı. Aile tablonun müzeden çalındığından habersizdi tabii. Ulay daha sonra müze ve polisi arayarak onlara adresini verdi. Tablo duvarda sadece 30 dakika kalmıştı. Polis ve yetkililer gelerek zarar görmemiş tabloyu teslim aldılar. [3] Tablo müzeye dönerken Anadolu’dan gelmiş bir battaniyeye sarılmıştı. Eylem basında fazlasıyla yer tuttu. Ulay tutuklandı. Dava sonucunda 56 günlük hapis veya para seçeneklerine karşı o Almanya’yı terk etmeyi seçti. 2 yıl sonra Münih’e döndü, tutuklandı ama kefaretle serbest bırakıldı. Dosya kapanmış çağdaş sanatın ilginç bir vakası olarak literatüre girmişti.

Şimdi soru şu: ‘Göçmen Türk aile tablonun çalıntı olduğunu bilse bunu kabul eder miydi?’ Bana göre elbette etmezdi. Ulay kelimenin tam anlamıyla yapılan bir hırsızlığı sanat adına yok-

sullara ipoteklemişti. O dönemde “Türken Raus (Türkler Dışarı)” sloganlarına muhatap olan göçmen Türk aile tutuklanabilir ve sınır dışı da edilebilirdi. Ya da tablo zarar görseydi olacakları düşünemiyordum bile. Aile Ulay’a sadece misafirperverlik göstermişti. Yoksa sanatsal bir eylem onların ilgi alanının çok da dışındaydı. Hatta tablonun öneminin bile farkında değillerdi. Ulay ailenin iyi niyetini istismar etmişti. Sanat ve etik bazen birbirini dışlayarak karşı karşıya geliyor.

Yoksulların ve alt sınıfların hayatı pozlandırılarak hala çağdaş sanata malzeme olmaya devam ediyor. Bu da gelecek yazının konusu olsun.

[1] Hasan Aksakal, Chatterton’ın ölümü, sanatçının ölümü

[2] <https://www.ekdergi.com/chattertonin-olumu-sanatcinin-olumu/>

[3] Kreuzberg ve Türk göçmenler üzerine nefis bir kitap için bkz: gökhan duman, ötekilerin başkenti, 2023, everest yayınları

Kızgın Sevgiliye

Ümit
UYSAL

Büğün yat turuna çıkacaktım ben, sen de geldin. Erkenden düştüm yola. Selamünaleyküm dedim biletçiye, yatçıya. Biraz sohbet ettim, işler nasıldı, müşteri var mıydı. Eh işteydi, fena değildi, üç çocuk vardı, büyüğü üniversiteye gidiyordu, iş bulabilir miydi, ortanca lisedeydi, küçüğü ilkokulda. Hepsi bu tekneye bakıyordu, hepsi ekmek bekliyordu. Seni unutmuştum otelde ama sen de yetiştin son anda. Ayağına çizme giymiştin. Sohbet faslı olmasa yetişemezdin.

Motoru beğenmedin. Üç çocuğu var dedim dinlemedin, başka motor istedin. Başka motor da yok. Mecburen bindik. Yat denize açıldı. Kıvrak bir müzik vardı. İnsanlar bol bol göbek attı. Sen sinirlendin. Miço'ya rüşvet verip kaseti değiştirttim. Hafif müzik koydurdum. Ensem elini koyup beni ödüllendirdin. Bu gün yine çok güzelsin dedim. Sen hep gazete okudun. Ben yüzünü seyrettim. Seni seviyordum ama aradığım şey galiba huzurdu. Bugün yat turuna çıkacaktım ben, sen de geldin. Bir çift kadın vardı güzel mi güzel, renkli tül bağ-

ladılar kalçalarına. Kalçaları büyük ve yuvarlaklı. Etraf rengârenk oldu. Kadınlara baktığımı gördün, bana çok kötü baktın. Yüreğimi yaktın. Ben sana bisküvi uzattım. Yemedin. Zaten yemezdin. Bugün yat turuna çıkacaktım ben, sen de geldin, göbeğim vardı biraz, karnımı hep içine çektim. Sende de vardı azıcık, ben senin göbeğine iltifat ettim, sırf rahatlatmak için. Bu arada ben de rahatlarım diye düşündüm, olmadı, sen rahatladın, ben rahatlayamadım. Sabahtan akşama kadar göbeğimi içine çekmekten bir hal oldum. Elini tuttum, elini çektin, bari öbür elini verseydin, vermedin. Bir aşağılama eksik olsaydı fark eder miydi benim için bilmem ama, bunu neden yaptın?

Bugün yat turuna çıkacaktım ben, sen de geldin. Denize atladım, su sıçradı yüzüne, üzüldüm. Pişmanım. Seni öpebilir miyim? Kıyıya çıktım, sen yatta kaldın. Ayağım kaydı, kayaya çarptım başımı, sen görmezden geldin, ölebirlirdim. Beni hiç mi sevmedin? Küstüm dersem inanma, asla küsemedim.

Bugün yat turuna çıkacaktım ben, sen de geldin. Yemekte salata vardı, yemedin. Köfte vardı, yedin. Vicdanım rahat değil. Niçin karpuzumu sana vermedim.

Kuzeyli turistler vardı, boncuk boncuk bakıyorlardı. Sen “ver ar yu from” dedin. Turistler boncuk boncuk bakarken ben “bilmiyorlar” dedim, sen “hiç bilmezler mi” dedin, “hav ar yu” diye ekledin. Turistlerin gözleri boncuktu. Bugün yat turuna çıkacaktım ben, sen de geldin, yoruldu, uyudu. Ben havlu serdim güneşine, uyandın. Bana çok kızdın, sen uyurken yanacaktın, havlu yüzünden yanamadın.

Her koyda duruyordu yat, sen sinir oldun, karaya çıkmak istedin. Kaptana söyledim, “Dönebilir miyiz?” dedim, güldü, “Gün batımında sahilde oluruz” dedi, sen akşama kadar sinir oldun. Yat ha bire duruyordu.

Bugün yat turuna çıkacaktım ben, sen de geldin. Gezi bitmek bilmedi, arkamızdaki kocakarı susmadı, kaptan hiç yakışıklı değildi. Sen hep

bana kızdın. Bir ara mazot kokusu aldın. Kusa-caktın kusmadın, ben kustum. Sen bana yine kızdın. Deniz dalgalıydı, güneş kızgındı, motor eskiydi tamam, ama benim ne suçum vardı?

Bugün yat turuna çıkacaktım ben, sen de geldin. Keyfin gizli gizli yerindeydi aslında. Kızgındın, havalıydın, seçkindin, bronzlaştın. Ben bol bol yüzdüm, gözlük taktım, denizin içine baktım, boşuna şüphelendin halimden, dişi bahlıklara uzaktım.

Bugün yat turuna çıkacaktım ben, sen de geldin. Gezi bitti, ben bittim. Sen yeniden başladın. Geziye çıktık diye yine beni suçladın. İyi olan sendin, herkes kötü; güzel olan sendin, her şey çirkin. Tamam, kırıışmıştı yatağın çarşafı, çok ötüyordu kuşlar, çiftleşiyordu kaplumbağalar. Söyle bana doğal değil mi bütün bunlar? Sürekli kızacak ne var?

Sevgilim seni çok seviyorum. Daha fedakâr olmalıyım biliyorum. Annem gibi kırgınsın herkese ve her şeye. Annem gibi asil ve değerlisin. Benim için kadın demek rahmetli annem demektir dünyada. Bütün sıkıntıları keyiftir senin yanında. Kötü sözlerin iltifattır bana. Bayılıyorum huysuzluklarına. Yalnız bazen izin ver huzur bulayım. Ne zaman başlayacak seninle balayım? Ölene dek yanında kalayım. Evlen benimle canım sevgilim.

Antalya'mızın İlk Romancısı Celâl Hafifbilek 94 Yaşında

*"Cemal-i yâr göründü celâl mahvoldu
Firâk düştü gönülden visâl mahvoldu" (*)*

Hüseyin Cahit
KERSE

“

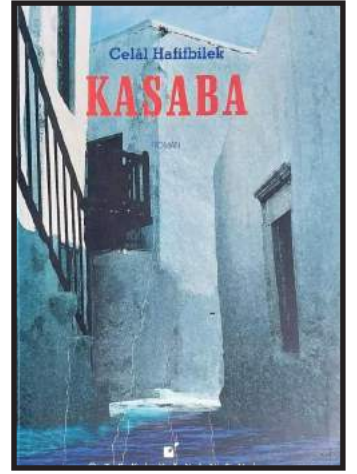
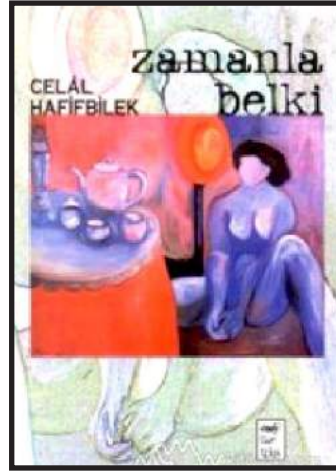
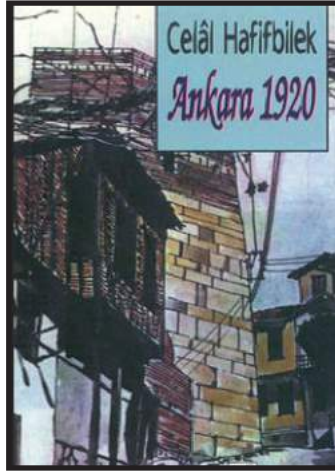
Son 30 yılını Antalya'da yaşayıp uzun yıllar ara verdiği roman ve öykü- lüğe yeniden dönerek Türk edebi- yatına değerli yapıtlar kazandıran Celâl Hafifbilek'i (23 Nisan 1930 - 28 Şu- bat 2012) 12 yıl önce kaybettik.

1994 yazında Akdeniz Sanatevi'ne uzun boylu bir kovboy geldi. Tanışmamızın ardından, ya- şadığı Kaş'tan ayrılarak Antalya'ya yerleştiğini belirtti ve "Sana El Sallayacağım" adlı bir öykü dosyasını önüme koydu. Şiir dışına çıkamayan amatör yayımcılık yaşamımın ilk denemesiydi bu. O günlerde her gün görüşüp sohbet ederek kitabını birlikte hazırlamaya başlamıştık. Geç- miş yılların 'tahkiye' ustası bir aşk insanıydı. 1958'de, Ankara'daki 25 yıllık gazetecilik ve aktörlük döneminde iki hikâye kitabı yayım- lanmıştı. Birbirimize ısındığımız günlerde, il- kel matbaacılık döneminin sorunlarına karşın Celâl Bey üçüncü kitabına da kavuşmuş oldu. Necatigil'in burçlarını bilirsiniz: Gurbet, Has- ret ve Hikmet. Her şair bu burçlarda gezinir yaşamı boyunca; nadiren romancılar da...

Celâl Hafifbilek, dünyanın bütün kara parça- larını gezdiği gibi, yazının bütün burçlarına da tırmandı tükenmez kalemiyle.

Eski bir kovboy, önce gurbet burcunu yaşı- mıştı doya doya, 20'li yaşlarının Ankara'sında, Robinson gibi ıssız bir adada. 1957'de Came-

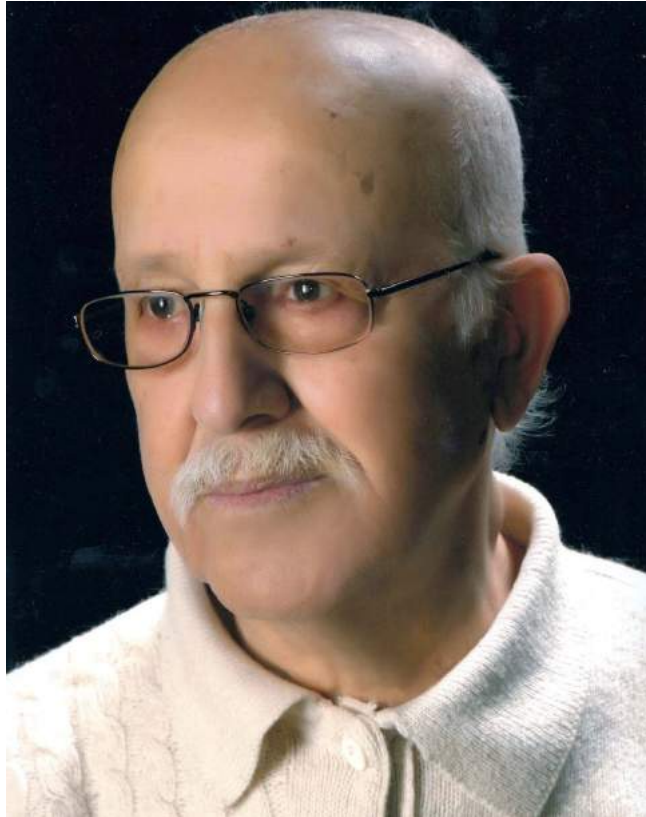
kandaki Kız'ı sevdi, kendine bir barınak yaptı. 1958'de Sessizler Sokağı'nın, çatısını çalı çırpıyla örtmeye çalıştı. Gurbetteydi ve yazınsal bilincinde değildi yazdıklarının. Hayran olduğu, tanıştığı şair ve yazarlar arasında, Orhan Veli ve Nurullah Ataç'ın sofrasında bir çırağın gurbetini yaşadı. Onlar gibi yazabildiğine inanmıştı gerçekten bu kendini arayış döneminde. Ama ilk ödülünde Fakir Baykurt'un ardından ikinci gelebilmişti. Ve bir Ankara gazetesinde tefrika romanlarının ömrü kadar sürdü gurbeti.

Meydan Sahnesi'ndeki ilk oyununda kendini çok özlediğini hissetti. Hasret burcundaydı artık. Yazı, gurbetti; ama silada oyalanmanın zaman kaybından başka hiçbir şey olmadığını görerek yaşamıştı. Yazı'dan ve yazından kopmuştu, artık gazeteci olmuştu; ekonomiye merak salmış, öğrenim görmüş, sendikalara bulaşmaya, dünyayı

dolaşmaya başlamıştı. Yazdıklarının ne kadar kendisi, ne oranda başkaları olduğunu görüyordu. Kendine özlemiyle doldu, taştı. Dünyayı gezdikçe içindeki hasret yoğunlaştı. Yakınmaları,

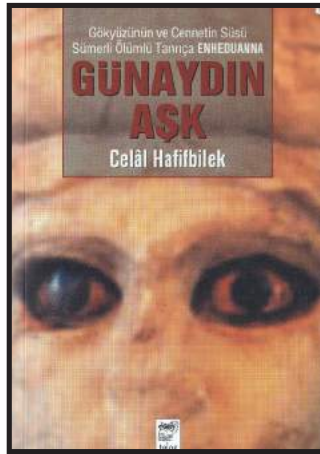
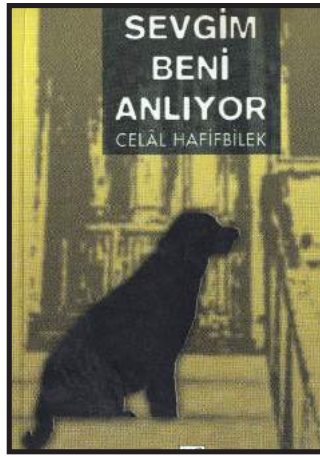
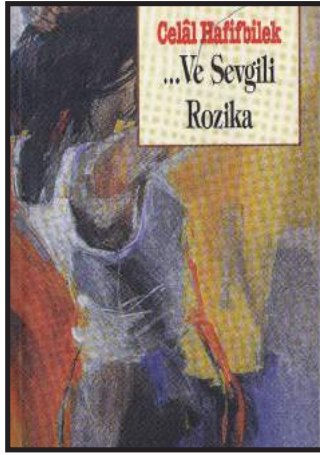
tedirginlikleri bir serüvene dönüştü, kendi bakış açısını, kendi yazış biçimini arıyordu yeniden. Bu hasretin yorgunluğuyla Kaş sahillerine attı kendini. Üç evlilikten sonraki Hasret döneminin son deminde, bize kendi dünyasını anlatmak için Antalya'ya ayak bastı. Akdeniz Sanatevi'ne uğradığında, kendine acemi bir yayıncı seçtiğini anlamıştı. Gurbet burcundan arta kalan öykü ve şiirleriyle geçmişe

el sallıyordu. Oysa otuz seyahatname yılı geçmişti aradan. Zaman geçtikçe, çevreyi, dünyayı dilediğince bir biçime sokmanın zorluğunu görüyordu.

Gurbet hâlâ kalbinin bir köşesinde, hasret hâlâ çok geniş bir mutluluk alanının ucundaydı. Yazdıklarının, dilek ve umutlarının yüzde kaçına ulaşabilmişti ki... Günler ayları, yılları kovaladıkça yaşamında ilk kez, İstanbul'la, İzmir'le, kitap fuarlarıyla, sempozyumlarla tanıştı. Celâllendikçe hüznüleniyor, kendini bilgisayarının başında buluyor, sürekli yazıyordu. Bir kasaba özlemi, bütün güzellikleri ve çirkinlikleriyle bir kasaba gurbeti, yani sahici bir yaşamın özlemini çektiği gün, hikmet burcuna ilk adımını atmış, Kültür Bakanlığı'nın Büyük Roman Ödülü'nü kazanmıştı 1998'de.

"Ankara 1920", Hikmet burcunun ilk belgesi, ezeli gurbet ve hasretinin evrak-ı metrukesiydi. Nostalji sona ermiş, geçmişin büyük şair ve yazarlarını daha derinden duyumsamaya başlamıştı. Her birinin niçin bu kadar kötümser olduğunu, 'aslolan mutsuzluktur' parolasıyla dışımızdaki zamanın içimizdeki ince vakitleri nasıl çabuk tükettiğini algıladıkça, Yunus gibi, Şekspir gibi, Dostoyevski gibi, Sait Faik gibi yazının evrensel alinyazısına boyun eğecekti. Kader, alinyazısı değildi artık. Yeni aşklarla sürekli sevdi, sevidi, karşılıksız özelemlerine tutsak düşse de. Yazmaya tutkusuna dönüşen son İzmir bunalımı ona 4 roman daha kazandırmıştı. Bütün aşklarının öykülerini, şikâyetleri ve isyanıyla kabulleniş ve vazgeçişin tezatlarıyla art arda romanlara dönüştürdü: "Ve Sevgili Rozika",

Hikmet burcunun çocukluk faslına, "Zamanla Belki", olgunluk dönemine denk düşer. Sevgili Kara köpeğinin ölümü ardından yaşamının son acısını "Sevgim Beni Özlüyor"da dile getirdi. İnsanın sevgi bilgeliğini, sahici kimliğini gösteren Hikmet burcundaydı artık. Çünkü gurbetler geçici, hasretler uçucu, ehli için aşk kalıcıdır. Ve insan ebedi hikmet burcunda yandıkça yaşar. Yazarımız, gurbette yaban'cı hikâyeler, hasrette sevda öyküleri yazmaya başladı. "Aşk Boyu Yaşamak"taydı artık. Ve son geniş kapsamlı aşk yolculuğu, "Gökyüzünün ve Cennetin Süsü Sümerli Ölümlü Tanrıça Enheduanna" ile sona erdi. Yaşama gülümseyerek Celâl'lenmeyi bu son romanıyla başarmıştı.

Sümer mitolojisi, insanlığımızın ilk altın şafağıydı belki de. İki eşsiz ve üretken kavramdan yeni bir hikmet doğmuştu içine: "Günaydın Aşk!". Ardından Natalie'yle tanışmış, bilgelik ve Mutluluk burcuna sığınarak yaşama veda etmişti.

Her ülke, bir yüzyılda ancak bir kaç romancı yetiştirir. 20. yüzyıl başlarında Antalya'da, yenyetme Ahmet Hamdi Tanpınar'ın gezindiğini bilir. Sonlarında da dört çocuk babası Celâlettin Hafifbilek, Adalya'yı seyrüsefer eylemiştir. Ve şimdi sonsuzluğun uykusundan, 'bir rüyadan artakalmanın hüznü'yle bize hınzırca gülümseyip

eylemektedir.

(*) Bu beyiti kendisine her okuduğumda çocuklar gibi hüznülenip şarabından bir okkalı kadeh daha içerdi. Şerefe Celâl!

► Kitap / Hazırlayan: İbrahim Dağhan

DENİZİN UZUN TAÇYAPRAĞI / ISABEL ALLENDE

İspanya iç savaşını anlatan roman, adeta İkinci Dünya Savaşı'nın "kostümlü provası" niteliğinde. Isabel Allende, Avrupa ve Latin Amerika'yı şekillendiren dönemin olaylarını ve insani yansımalarını unutulmaz karakterleri ile anlatıyor. Diktatör Franco, yaşananları bir iç savaş olarak değil bizim de hiç yabancı olmadığımız, "Demokrasinin getirdiği kargaşayı kesin olarak ortadan kaldırmak" şeklinde tanımlarken, halk ise çekilen acıları "Kurşuna dizilenler o kadar çoktu ki ertesi yıl köylüler soğanların kızıl çıktığına ve patateslerin içinde insan dişlerine rastladıklarına yemin ediyorlardı" şeklinde tanımlamakta. Roman-dan ilginç bir anekdot da o dönem genç bir şair olan Pablo Neruda'nın, bu iç savaştan kendi tabiriyle "Uzun Taç Yaprığı" olarak tanımladığı Şili'ye gönderilecekleri belirleyen komisyonun başkanı olarak karşımıza çıkması. Yazar, diğer romanlarında olduğu gibi bu romanında da gerçekçi anlatımını ve siyasal yaklaşımını sürrealizm ile ustaca kaynaştırmakta.

ve ruhumuzu yormadan nasıl dönüştürebiliriz? Bu ve bunun gibi daha birçok soruya okuyucuyla konuşur gibi güncel cevaplar sunmakta Yazar Bahar Eriş. Ayrıca yeni kavramlar olan duygusal zekâyı, odaklanmayı, yaratıcılığı, zaman yönetimini ve eleştirel düşünme becerilerimizi geliştirmemiz gerektiğini sorgulamakta ve düşündürmekte. Kitabın alt başlığı olan ve birçok insanın şikâyet ettiği okulda öğretilmeyen yaşam becerilerine günümüz bakış açısıyla uygulanabilir çözümler sunarken okuyucuyu içsel bir yolculuğa çıkarmakta.

KİBELE ADASI / FUAT KEMAL

Hayatın içinden pitoresk öykülerin yer aldığı "Kibela Adası" Fuat Kemal'in (Fuat Kıvrın) son çıkan kitabı. Öyküler art arda sıralanırken bizleri dramdan komediye, realizmden idealizme keyifli bir yolculuğa çıkarmakta. Deneme türünden olan kitap insana "hayatta neler oluyor" sorusunu sordurmakta ve sonuçta tahmin edilemeyecek gerçeklikle karşılaştırmakta. Bir taraftan kulsursuzca planlanmış sistemlerin insan faktörünün devreye girmesiyle nasıl alt üst olduğu anlatılırken diğer taraftan günümüz güzellik ve estetik anlayışına mizahi bir bakış açısı sunulmakta. Fuat Kemal, öykülerin derinliklerinde "Toplumsal etik değerlerinin ufak ufak tırtıklandığını, içten içe ve sinsice çürütüldüğünü görürüz" şeklinde bir gerçeğin var olduğunu ortaya koymakta.

DÜŞLEYEN DÜŞÜNEN VE DÖNÜŞEN İNSAN / BAHAR ERİŞ

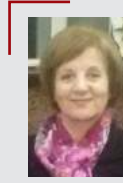
"Hayatta ne istiyorum sorusunu sormadan akıntıya kapılıp gitmek, akışına bırakmayı yarını düşünmeden kendini salmak şeklinde yorumlamak kendimize ve potansiye-limize ihanet değil midir? Yeni gerçeklerle uyumsuz hayatlarımızı bedenimizi

Türk Edebiyatının Uzun Yolculuğu

“

Bu yazının başlığı gibi dursa da bir kitap adı Türk Edebiyatının Uzun Yolculuğu. Erol Çankaya'nın İmge yayınlarından (Nisan-2024) çıkan, adıyla ilgimi çeken yapıtı. Arka kapak yazısı, kitabın künyesini okurlara özlü bir biçimde sunuyor aslında; ama ben, okuduğum bu yapıtı niçin beğendiğimle ilgili birkaç söz etmek istiyorum.

Nesrin
PEKCAN

E

rol Çankaya, toplumsal dönüşümlerin edebiyatımıza yansımalarını, tarihteki önemli olayların izdüşümleriyle birlikte ele alıyor; daha somut, ayakları yere sağlam

basan değerlendirmelerle çıkıyor karşımıza. Bu yolculuğu tarihsel ele alırken bunun topluma yansımalarını “mekân”lar üzerinden de irdeliyor. Bu yerler öncelikle başkentler, sonrasında Çukurova ve diğer yöreler.

Böyle bir yolculuk arka görselden Türk yakın tarihiyle birlikte yapılırken usumuzda kalmış bazı dağınık parçalar da yerine oturuyor. Sözgelimi 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve Osmanlı-Kırım Savaşı'nın (1853-1856) ardından oluşan toplumsal değişme ve gelişmelerin etkileri bence önemli saptamaları beraberinde getiriyor: “Avrupalılar Pera'da başka yerlere nazaran daha yüksek sesle gülüşüp şakalaşırken; Türkler, sanki yabancı bir memleketteymiş gibi başlarını İstanbul tarafındakiler kadar dik tutamamaktadırlar”

Tanzimat yıllarından Islahat Fermanı'na, İkinci Meşrutiyet'e, İstanbul'un işgal yıllarına değin

başkent İstanbul'un edebiyat yapıtlarına düşen yansımalarını gerek şiir gerekse romanlardan alıntılarda buluyoruz. Özellikle şiirdeki İstanbul izleğinin gelişimi ve değişimi özenle işleniyor. Divan şiirindeki “İstanbul”, o değişmez, sarsılamaz sanılan egemenliğini Tevfik Fikret ve Mehmet Akif'te yitirecek, ilerleyen süreçlerde ise farklı izlekler eşliğinde fon oluşturmaktadır şiir ve diğer yazınsal yapıtlara.

Kitapta Osmanlı'nın yıkılış süreci ve sonrasına özenli yaklaşmış Erol Çankaya. Kitabın “Türk Ulusçuluğunun Doğuşu ve Kültürel Araçları” bölümünde Tanzimat'tan Cumhuriyet'e, Türk Ocakları'ndan Halkevleri'ne, Köy Enstitüleri'nden Köy Edebiyatı ve Folklorcu yaklaşım, Milli Şef Dönemi'nden 80'lere uzanan bir Türkiye tarihi panoraması sunuyor. Bu panoramada, artık yeni başkent Ankara da var. Yazar, edebiyatımızın uzun yolculuğunu tarihsel dönemeçler fonunda incelerken Ankara'ya önemli bir yer ayırıyor, Ankara'yı “Ulus Devlet Kurma Mekânı” olarak ele alıyor ve başta Yakup Kadri'nin yapıtlarının ve özellikle “Ankara” adlı (1934) romanının izini sürüyor.

1950 sonrasında edebiyatımızın Anadolu'ya açıldığı somut olarak görülmektedir. Sözgeçimi, Tanzimat yıllarında yazar ve şairlerin yüzde 80'e yakını İstanbul'dayken Cumhuriyet sonrası yazar şairlerin yüzde 67'sinin Anadolu doğumlu olduğu saptaması çarpıcıdır.

Yazınsal alandaki ağırlığı bilinir Türk şiirinin. Yazar, şiirin aldığı yolu da her tarihsel kırılmanın izdüşümünde irdeliyor. İstanbul'dan Anadolu'ya şiir tarihi de masaya yatırılmış. Şiirimize, 40'lı ve 50'li yılların

ardından 70'lerle siyasallaşan ortamda eytişimsel düşünce bağlamından hareketle bakılıyor; İkinci Yeni şairlerinin yaşanan toplumsal değişimden etkilenmeleri de atlanmıyor.

1970'leri, "Cumhuriyet'in yetiştirdiği kuşakların artık her alanda etkili olup yönetime gelmeye başladığı yıllar" olarak değerlendiren yazar, bu kuşaktan yazarların Başkent'i simge olarak Cumhuriyet'e eleştirel bir gözle eğildiklerine de dikkat çekmekte. Çoğunluğu kadın olan bu yazarlar için "Ankara Edebiyatçıları" (Sevgi Soysal, Adalet Ağaoğlu, Ayla Kutlu...) diyen Erol Çankaya, özellikle Soysal'ın Ankara'yı hem toplumsal çalkantılar hem de bireysel yazgılardan oluşan bütünlüklü bir biçimde incelediğine değiniyor.

"Türk Edebiyatının Uzun Yolculuğu"nu okurken gerçekten de Stendhal'ın "ayna" eğretilmesini düşünmemek olanaksız. Erol Çankaya da bunu belirtiyor yapıtı için. Ancak "önemli olan ayna değil de aynanın gezdirildiği yoldur" diyor. Bu yollardan biri de Çukurova'dan geçmekte. Çukurova'nın yazınsal ürünlerdeki yansımalarının nasıl olduğunu anlayabilmek için o yörenin tarihsel dokusunu, değişimini bilmek gerek kuşkusuz. Yazar da o bölgenin bataklık ve ormanlarla kaplı olduğu

dönemlerine kadar götürüyor okuru. Kırım Savaşı'nın sonuçları burada da karşılıyor bizi. Savaş sırasında alınan, ödenemeyen dış borçlar bir yana, oradan gelen Nogay ve Çerkez göçmenlerin buralardaki serüveni, göçer Türkmenlerin vergilendirilme amaçlı yerleştirilmeleri sırasındaki başkaldırıları, bunun Dadaloğlu şiirlerine yansıması vb. Hepsinden daha çarpıcı bir gerçek ise Düyun-ı Umumiye ile buraların İngiliz parasal egemenliğinde bulunması.

İngilizlerin pamuk yetiştirme işine başlamaları, Almanların bölgedeki Ermenilerle tarımsal işbirliğine girmeleri ve sonunda 1881'de ilk tarım makinelerinin bu bölgeye gelişi... Burada biriken sorunlar işgal yıllarında ve sonrasında da artarak sürmektedir.

İstanbul'un yeniden edebiyatın merkezi durumuna gelmesi diğer bölgelere doğru yaygınlaşan edebiyattan farklı değildir. Metropoller yanında, başka yerlerde büyüyen kentler vardır. Ege yöresinin, Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin yansıtıldığı yapıtlar da yazılmaktadır. Bu yörelerin konu edildiği yapıtlara değinirken Türk edebiyatında Paris tutkusunu da atlamamış Erol Çankaya. 19. yüzyıldan 21. yüzyıla değin bu kentin Türk yazar ve şairlerinde bıraktığı etkiyi yapıtları üzerinden aktarmış. Son bölümde dünyaya açılan edebiyatımıza yer verirken çeşitli nedenlerle yurt dışına giden yazar ve şairlerin buralardaki üretimleri de değerlendirilmiş.

Her cümlesinde eytişimsel düşüncenin egemen olduğu bir irdelenmenin görkemli yolculuğunu duyumsatan bir yapıt. Yazarın emeğine sağlık. (Erol Çankaya, Türk Edebiyatının Uzun Yolculuğu, İmge Yayınları-Nisan 2024)

Çiğdem
EKİZ

“Karakolda ayna var, ayna var / Kız kolunda damga var, damga var /
Gözlerinden bellidir Cevriyem / Sende kara seuda var”

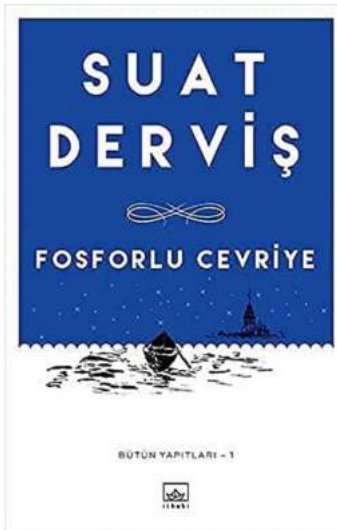
Fosforlu Cevriye

Suat Derviş (1903 – 1972) Türkiye’nin öncü gazetecilerinden biri ve döneminin en üretken yazarlarındandır. Fosforlu Cevriye ve Ankara Mahpusu başta olmak üzere otuza yakın roman, pek çok hikâye, makale, eleştiri ve çevirileri vardır. Avrupa’ya muhabir olarak giden ilk kadın gazeteci, ilk basın sendikasının beş kurucusundan biri ve ilk başkanı, Devrimci Kadınlar Birliği’nin kurucusudur. Birçokları kalemini oynatmaktan korkarken ömrünün sonuna kadar faşizmin karşısında durmuş, Nâzım Hikmet’e “Ağlasa da gizliyor gözlerinin yaşını; / Bir kere eğemedim bu kadının başını” mısralarını yazdıracak kadar güçlü bir kadındır Suat Derviş.

Anne ve babasını hiç hatırlamayan Cevriye sokaklarda büyü-

müş, büyüdükten sonra da bedenini satarak yaşamını sürdürmeye çalışan bir sokak fahişesidir. Yağmurda ıslanan saçları geceleri ısıllı ısıllı parladığından polisler kolaylıkla enseledikleri Cevriye’ye Fosforlu lakabını takmışlardır. Ağzı bozuk, küfürbaz, delifışek bu sokak kızı bir yandan da bir yıldızdan dünyaya düştüğü nü sanacak kadar saf, sıcak ve samimidir. En

büyük aşkı İstanbul ve özgürlüğüdür ancak günün birinde kendine kol kanat geren ve diğer erkekler gibi davranmayan “adam” a olan aşkı Fosforlu’yu varlığından haberi olmadığı duygularla tanıştıracaktır. 40’ların İstanbul’unu bir sokak fahişesinin gözünden son derece akıcı bir dille anlatan Derviş, İstanbul’un tarihi mekânlarını, mahallelerini gözlerimizin önüne serer. Keyifli okumalar...

Nadire
SÖNMEZ

“Bu Kitabı Yazmak Zorundaydım”

“

Birsen Tanyeri ile Antalya’nın kavurucu sıcaklarına inat efil efil esen Ansan (Antalya Sanatçılar Derneği) bahçesinde oturuyoruz. Az önce imza günü ve tanıtımı yapılan yeni kitabı “İzlerin Yolunda” üzerine koyu bir sohbete dalıyoruz.

Bize kendinizden bahseder misiniz, Birsen Tanyeri kimdir?

1957 yılında Antalya’nın Karaveliler köyünde doğdum. Aksu Köy Enstitüsü mezunu Ramazan Aktaş ile Ayşe Aktaş’ın üçüncü çocuğuyum. İlkokulu 1. ve 2.sınıfı Killik köyünde geri kalanı Antalya’da Fatih İlkokulu’nda okudum. Orta ve lise yıllarım İstanbul’da Kandilli Kız Lisesi’nde geçti. 1976 yılında İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksek Okulu’nda bir yıl okudum. Amacım Oradan Tıp Fakültesi’ne yatay geçiş yapmaktı; ancak geçiş hakkını yılın ortasında kaldırdılar. Bu nedenle 2. kez üniversite sınavına girdim ve bu defa sadece tıp değil mimarlık tercihinde bulundum. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi’nden mezun oldum. Sekiz yıl İstanbul’da, otuz yıl Antalya’da serbest mimar olarak çalıştım. İki oğlum var. Emekliyim ve Düzlerçamı’ndaki ata topraklarımda 30 yıl önce yaptığımız evde eşimle birlikte yaşıyorum.

Mimar, ekoloji alanında yaşam savunucusu olarak Birsen Tanyeri yazın dünyasına nasıl adım attı?

1989 yılında İstanbul’dan Antalya’ya taşındık. Çocukluğumuzun geçtiği Antalya’yı bulama-

dım. Onun yerine her yer betonla dolmuş; bağ, bahçe, su saldıgımız arıklar kaybolmuş bir Antalya vardı. Tek ve iki katlı evler yerine apartmanlar dikilmiş, bahçeler, komşuluk ilişkileri yok olmuştu. Bu duruma çok üzülmuştum. Sahiller, kıyılar otellerle dolmuş, Antalya’da yaşayan halkın denize gidebileceği plajlar paralı hale dönüşmeye başlamış, sahiller 5 yıldızlı otellerle dolmuştu.

1996 yılında Antalya Kent Konseyi kurulunca Kadın Meclisi’nde ve İmar Planlama Grubu’nda yer aldım. Benim gibi düşünen arkadaşlarla kamusal alanların özel şirketlere verilmesine karşı bir tavır geliştirmeye çalıştık. Yereldeki duyarlı arkadaşlarla sivil platformlar oluşturup sesimizi duyurmaya çalıştık. Düzlerçamı ormanlarının askeriye, Kunfu Ormanlarının holdinglere, kentin içme suyunun Fransız şirketine verilmesine, Olbia kanyonunun dibinde, Sit alanına yapılan 5M Migros binasına karşı açılan ve kazanımla sonuçlanan davalarda yer aldım. 2000’li yıllarda da Antalya’nın ormanlarına, içme suyu kaynaklarına, tarım topraklarına sahip çıkma mücadelesinde halkın yanında yer aldım. Manavgat, İbradı, Akseki, Gazipaşa, Gündoğmuş ilçeleri sınırları içindeki köylerde yapılması planlanan HES projelerine karşı köylülerle birlikteydim. 2010 yılında

“HES Gerçeği” adlı bir panel yaptık; ardından da DEKAP’ı (Derelerin Kardeşliği Akdeniz Platformu) kurduk. Böylece onların birleşik mücadelesini örüp mücadelelerinin kazanımla sonuçlanmasına katkıda bulundum. DEKAP olarak 2018’de “Antalya Hepimizin” adlı bir panel ve forum gerçekleştirdik. Balbey Mahallesi ile ilgili çalışmalarımız oldu. Salda gölüne yapılmak istenen Millet bahçesine karşı Salda gölünü korumak için mücadele eden Yeşilova halkının yanında oldum. İbradı’nın Karamıklı yaylasında açılan Mermer ocaklarına karşı açılan davalarda destek oldum. Kadınların siyasette yer alması yönünde çabalarım oldu. Yerel gazete ve dergilerde bu yönde yazılarım yayımlandı. 1999 ve 2004 yıllarında genel ve yerel seçimlerde adaylıklarım

oldu. Erkek egemen siyasete karşı kadınların siyasette hak ettiği yerlere gelmesini arzu ediyorum. Zira kadınların ve gençlerin siyasette ülkemiz ve kentimiz için daha başarılı işler yapacağına inanıyorum. Kadınların üretkenliği, gençlerin enerjisi siyasete yön verebilmelidir. Antalya’da 2015 yılında Dünya Kadın Yürüyüşü kapsamında yapılan etkinliklere katkı olarak bir çalışma sundum. “Kent ve Kadın” ilişkisini konu eden bu çalışma oldukça ilgi çekti ve İngilizce olarak da dünyanın dört bir yanından gelen kadınlarla paylaşıldı. Aslında kendimi anlatmayı sevmiyorum. Zira doğayı çok seviyorum, oraya ait hissediyorum kendimi. Bunun için mücadele ediyorum. Kaldı ki bu mücadeleyi tek başıma yapmadım; halkla, bilim insanlarıyla, avukat arkadaşlarla,

TMMOB, TTB, Baro gibi meslek odalarının destekleriyle yürüttük. Bu yüzden bir insanı başkaları anlatmalı diye düşünüyorum.

Kitabınız “İzlerin Yolunda”, 1980 öncesi Türkiye’nin topografyasını çekerek başlıyor. Bir dönem romanı olarak değerlendirilebilir mi?

Kitabı aslında 2018 yılında yazmıştım. Ancak bir yıl sonra ortaya çıkan salgın nedeniyle bastıramamıştım. Pandemi sonrası yaşadığım birtakım sağlık sorunları gündeme gelince bir karar verdim. Hayatta yapmak istediğim şeyleri ertelemenin anlamsız olduğunu düşündüm ve 2. kez ameliyat olmadan önce oğlum Onur’a kitabımın basılması için vekâlet verdim. Kitabın Editörü Bekir Aşçı, Onur’un çok yakın ar-

kadaşı; benim de oğlum sayılır. Bu kitap benim ilk deneyimim oldu.

Bu kitapta herkes, özellikle de kadınlar, kız çocukları kendilerinden bir şeyler bulacaktır. En önemlisi de Cumhuriyet'in yoksul kız ve erkek çocuklarına sunduğu laik, bilimsel, parasız eğitim sayesinde yetişen ülkenin dört bir yanındaki aydın, özgüvenli, ülkesini seven gençlerin mücadelesi anlatılıyor. Tam bağımsız Türkiye şiarıyla ülkemizde devrimci mücadelenin ateşini yakan 68 kuşağının izlerinden giden, 78'lilerin mücadelesini tarihsel kesitler halinde sunuyor. 12 Eylül darbesiyle başta eğitim olmak üzere aydınlanma, bilinçlenme, demokratik hak ve talepler, örgütlenme gibi hayatın her alanında yaşanan alt üst oluşun izlerini görüyoruz kitapta. Dayatılan sistem, Türkiye'nin en iyi okullarında okuyan zeki, çalışkan çocukların, gençlerin üzerinden darbeler yoluyla buldozer gibi geçerken, aile bireylerini, toplumsal dayanışmayı da darmadağın ettiğini, insanları yalnızlaştırıp esir aldığını görüyoruz.

Roman, yazar olarak sizin hayatımızın izlerini de taşıyor mu?

Elbette taşıyor. 78 kuşağından biri olarak yaşadığımız coğrafyanın değişim ve dönüşümlerinden payımıza düşeni aldım. Edebiyatçı değilim, Fen bölümünde okudum; ancak bu kitabı yazmak zorunda hissettim kendimi. Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılında eğitim alanında geldiğimiz durumu asla hak etmiyoruz. Kadınların medeni hakları, kız çocuklarının eğitimi ile ilgili çıkarılan yasal düzenlemeler; laik ve bilimsel olmaktan çok uzak maalesef. Üniversitelerin hali içler acısı durumda. İşte bu kitap, 80 öncesi eğitim ile sonrasını karşılaştırma

olanağı sunuyor. "İzlerin Yolunda" gidenlerin asla yalnız yürümeyecekleri bir geleceğin hayalini kuruyor. Tıpkı İris'in 10 yaşındayken kurduğu hayallerin peşinden gitmesi ve onları tüm zorluklara rağmen gerçek kılması gibi.

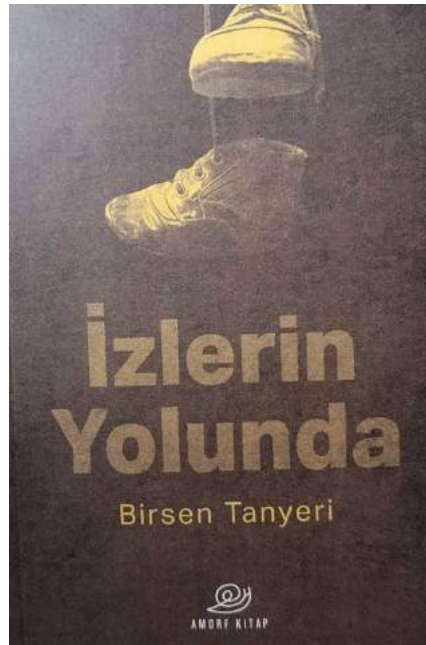
Yaşamınızdaki bütün bu izlerin yolunda Köy Enstitüsü mezunu bir babanın kızı olarak, Köy Enstitüleri'nin ışığını gelecek kuşaklara taşıyorsunuz adeta. Ne dersiniz?

Dediğim gibi, Aksu Köy Enstitüsü'nden mezun

bir öğretmen babanın kızıyım. Babamdan aldığım ışığın yönümü belirlemede çok önemli bir rol oynadığı aşikâr. Koşullar ne kadar değişirse değişsin zorluklara karşı mücadele azmini babam aşılamıştır bize. Hiç unutmam, lisede okurken bizim ekip halk oyunlarında birinci olmuştu. Bizi Barcelona'ya götüreceklerdi. Konaklama, yol masrafını okul karşılayacaktı. Ekipteki herkes ailesine mektup yazıp harçlık istemişti. Ben de babama mektup yazdım, harçlık istedim. Babam bana harçlık gönderemediği için

bir mektup yolladı. Mektubunda beni teselli etmeye çalışan şu cümleyi hiç unutmadım. "Dağ başlarında kuşa da rastlanır, yılan da. Kuş uçarak ulaşır o zirveye, yılan sürünerek." Gidemedim tabii, benim yerime yedekten bir arkadaşı götürdüler Barcelona'ya.

Babam her gittiği köyde bir eser bırakmıştır. Köylerden ayrılırken bütün köy halkı kamyonun arkasından ağlaşırlardı. En son olarak da "Karanlığı Delen Işık" adlı bir kitap yazdı. Ben de kitabın editörlüğünü yaptım. Kitap 2016 yılında basıldıktan sonra, gelirini ÇYDD Antalya Şubesi'ne kız çocukları için bıraktı.

Antalya'nın Kadim Şairleri

“

AntSanat'ın bu sayısından itibaren Antalya'da doğup büyümüş, Antalya'da görev yapmış, Antalya coğrafyasına yolu düşmüş; görüş, yazı ya da eserleriyle Antalya kültür ve sanatına değer katmış filozof, yazar, şair ve sanatçılara yer vereceğiz.

Mustafa
KOÇ

Bu sayıda Antalya'nın ilk edebiyatçı ve şairlerini ele alacağız. Antalya'nın ilk şairi, önceki sayılarda değindiğimiz, en eski ozanlardan Likyalı Olen. Antalya'nın kadim ozanlarından bir başkası Pamfilyalı bir kadın: Damophyle. Damophyle, Anadolu'nun da ilk şair kadını.

Pamfilyalı Damophyle

Damophyle (MÖ 7-6. yüzyıl) ile ilgili bilgiler Philostratos'un anlattıklarıyla sınırlı görünüyor. Philostratos, Tyanalı Apollonius'un yaşamını ele aldığı eserinde Damophyle'den "Pamfilyalı" diye

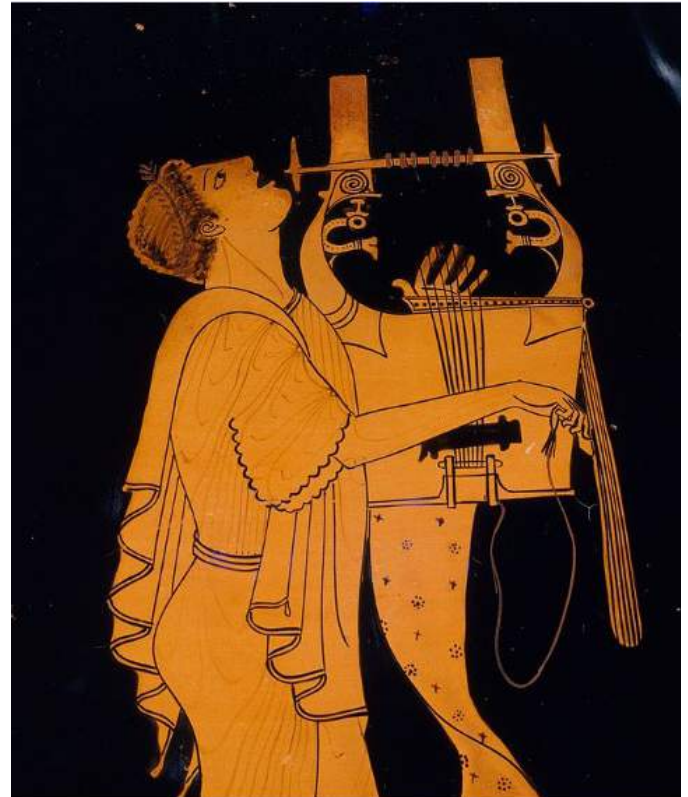
söz eder, Sappho'nun arkadaşı ve öğrencisi olduğunu söyler. Sappho gibi Damophyle'nin de genç kızlardan oluşan arkadaşları ve öğrencileri vardır. Sappho'nun çağdaşı olması, Damophyle'nin MÖ 7. ve 6. yüzyıllarda yaşadığını gösterir. Erotik şiirler ve ilahiler besteleyen Damophyle'nin şiirlerinden bugüne kalan olmamıştır. Perge'de Artemis onuruna söylenen şiirleri Aeolia ve Pamfilya modlarında onun bestelediği söylenir. Philostratos, Aeolian türlerinin Pamfilyalılara özgü en yüksek anahtara nasıl dönüştürüldüğünün Damophyle'de görüldüğüne vurguda bulunur. "Zeki bir kadın" diye söz ettiği Damophyle'nin, bazıları aşk şarkıları bazıları ilahiler yazan

kadın arkadaşları olduğunu da belirten Philostatos, “Artemis’in özel ilahisi onun tarafından bestelendi ve Sappho’nun takipçileri tarafından söylendi,” der. (Life of Apollonius 1. 30) Damophyle’nin Pergeli Artemis’e ilahiler bestelemiş olması, Pergeli olma ihtimalini güçlendirir.

Phaselisli Theodektes (MÖ 4. yy)

Phaselisli ünlü bir hatip ve trajedi yazarı olan Theodoktes, Platon, Aristoteles ve Atinalı ünlü hatip Isocrates’in öğrencisi. Aristoteles’in Teheodoktes’e yakınlığının hoca - öğrenci ilişkisinin ötesinde olduğu söylenir. Athenaeus’a göre son derece yakışıklı biri olan Theodoktes ile Aristoteles arasında duygusal ilişki de söz konusu. (Deipnosophists 13. 20) Theodektes’in belleği o kadar güçlüdür ki çok sayıda dörtlüğü ezberine geçirmesi için bir kez duyması yetmektedir. (Quintilian, Institutio Oratoria 3. 11. 2. 51) Aristoteles’in Retorik adlı eserinin kendisine mi yoksa Theodoktes’e mi ait olduğu tartışılır. (Quint. Age. 2. 15. 10) Ancak, Aristoteles’in Retorik’te Theodectes’e çok sayıda atıfta bulunması bu varsayımınla uyuşmamakta. Theodectes, Karia Kraliçesi Artemisia’nın eşi Mausolus’un dünyanın yedi harikasından biri kabul edilen ünlü mezarını yaptırdıktan sonra büyük parasal ve daha başka ödüller koyarak düzenlediği hitabet yarışında (1) Erythrae’li Naucrates, Pontus Apolloniasından hatip Isocrates ve Khioslu Theopompus ile karşılaştı. Suidas yarışmayı Theodoktes’in (Suda, Theta 138), Aulus Gellius Theopompos’un (Attic Nights 10. 18) kazandığını söyler. Dramatik yarışmalara on üç kez katılan, bunların sekizinden galip ayrılan (Byzantium’lu Stephanus, Ethnica P 660) Theodoktes, 50 oyun üretti, manzum bir Retorik Sanatı ve daha başka düzyazı eserler yazdı. (Suda, Theta 138) Theodektes’in Aristoteles’in Retorik adlı eserinde aktarımda bulunduğu eserleri şu şekilde: Alkmaion (2. 1397b, Sokrates (1399a), Yasa (1399b), Aias (1399b, 1400a), Orestesi (1401a), Theodektia, (1410b). Aristoteles Poetika’sında da Theodektes’in eserlerine gön-

dermede bulunur. Baht dönüşüne neden olan olayların geri dönmesini işleyen eserler arasında Theodektes’in Lynkeus’unu örnek veren (Poetika 11) Aristoteles, tragedyada düğüm ve çözüm konusunu işlerken Theodektes’in Lynkeus’una bir kez daha göndermede bulunur. (Poet., 18) Aristoteles, bir başka yerde Theodectes’in Tydeus (Poet., 1455a) adlı eserine de atıfta bulunur. Diogenes Laertius, Aristoteles’in sanatla ilgili kitapları arasında Theodoktes’in Sanatı adlı bir kitabı olduğunu belirtir. (DL, 5. 24) Eusebius, Theodectes’in Alcmaeon adlı eserinden aktarımda bulunur. (Preparation for the Gospel 10.3.4) Aulus Gellius, Theodektes’in Mausolos adlı bir tragediasının o güne kadar korunageldiğini; Hyginus’un Exemplar’sına dayanarak Theodektes’in bu eseriyle okuyucuyu manzum eserlerine nazaran çok daha fazla hoşnut ettiğini söyler. (Att. Nigh. Agy.) Athenaeus Hermippus’un, Isocrates’in öğrencileri hakkındaki kitabına atıfta bulunarak, Theodektes’in bulmaca konusunda uzman olduğunu, kendisine sorulabilecek her türlü bilmeceyi cevaplamakta son derece zeki bir kişi olduğunu

nu ve onun da bilmeceleri başkalarına büyük bir keskinlikle önerebileceğini söyler. (Deipn. 10.75) Photius, İskrates ve Theodektes'in imkânları sınırlı olduğu için söylevlerini parayla yazdıklarını söyler. (Bibl. 176. 5) Büyük İskender'in Theodektes'i çok sevdiği anlaşılmakta. Plutarkhos, İskender'in bu hayranlığını şu anekdot ile aktarır: "İskender, Phaselis'te kaldığı dönemde gezinirken şehrin merkezinde Theodektes'in heykelini gördü. Yiyip içtikten sonra, biraz da içkinin etkisi altında şarkı söyleyerek heykeli çelenklerle süsledi. Böylece Aristoteles sayesinde tanıyıp takdir ettiği, artık hayatta olmayan filozofa saygısını göstermiş oldu." (Plutarkhos, İskender, 17. 4) Plutarchos, Theodoktes'in Atina'da da Cyamites tapınağına giden yolda bir anıtı bulunduğunu kaydeder. (Moralia / Lives Ten Orator 837c) Philip Smith, Theodektes'le ilgili biyografisinde ona ait olduğu söylenen trajedileri Aias, Alkmaion, Helene, Thyestes, Lynkeus, Mausolus, Oidipus, Orestes, Tydeus, Philoktetes, şeklinde sıralar; Theseus, Bellerophon, Memnos ve Akhilleus adlı trajedileri de olabileceğini söyler. (William Smith, Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology 3. 1035) Suda'da, Theodektes'in 41 yaşında Atina'da öldüğü, öldüğünde babası Aristander'in (2) hayatta olduğu (Thea 138) belirtilir. Pausanias, Atina'daki Cephisus Nehri'nin karşısında Zeus Meilichius'un eski bir sunağı bulunduğunu; Theodektes mezarının burada olduğunu söyler. (Descr. Greece, 1.37.4)

Sideli Marcellus (MS 1 - 2. yy.)

Sideli Marcellus ve Rhodiapolisli Herakleitos, yaşadıkları dönemin ünlü hekimleri olmalarının yanında şair olarak da tanınmakta. Marcellus, Hadrian ve Antoninus Pius döneminde yaşadı. Konuları arasında «kurtadam» adı verilen tedavinin de yer aldığı epik şiir tarzında 42 kitap yazdı. (Suda, Mu 205) Greek Antology'de Marcellus'un mezar yazıtına yer verilir. Yazıtta, Marcellus'tan "Tanrısal onur sahibi ünlü hekim" diye bahsedilir, kitaplarının İmparator Hadrianus ve oğlu

Antoninus tarafından inşa edilen Roma Halk Kütüphanesi'ne konulduğu vurgulanır. Yazıtta ayrıca, epik vezinle yazılmış Chironides adlı eserinde hastalıkların tedavisini içeren 40 kitabının bulunduğu belirtilir. (Greek Anthology, 7. 158)

Kumluca Herakleitos (MS 2. yy.)

Kumluca'daki Rhodiapolis'te ele geçen Roma imparatorluk dönemine tarihli iki yazıtta (Tam II. 906, 910) Herakleitos onurlandırılır. Herakleitos, bunlardan birinde Epikürosçu filozoflar tarafından Rhodiapolis yurttaşı, vatansever, Asclepius ve Hygeia rahibi olduğu için aralıksız yıllıklarla onurlandırılmıştır. Yazıtta Heracleitus'un, hekim, yazar ve şair olduğu, tıp ve felsefe konularında eserleri bulunduğu belirtilmekte, "Tıbbi yazının Homeros'u" olarak nitelenen Herakleitos'un eğitimin simgesi olan paideia heykeliyle onurlandırıldığı belirtilmekte. (Tam II, 910)

Diogenes Laertius (MS 3. yy.)

Bazı kaynaklara göre Alanya ilçe sınırları içinde bulunan Laertes Antik Kenti'nden olan, soyadını doğup büyüdüğü bu kentten alan filozof - felsefe tarihçisi Diogenes Laertius, aynı zamanda bir şair. Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri (Lives and Opinions of Eminent Philosophers) adlı eserinden tanıdığımız Diogenes Laertius'un Greek Anthology'de (7. 85, 87, 88, 91, 92, 95-98, 101, 102, 104-116, 118, 121-124, 126) 30 epigramı yer almakta. Bu epigramlardan filozoflara atfedilmiş olanlar, sözünü ettiğimiz eserde de bulunur.

(1) Suda, Artemisia'nın yarışmayı 103. Olimpiyat'ta düzenlediğini söylüyor. Ancak Mousolus MÖ 353 yılında öldü. Yarışma 106. Olimpiyat (MÖ 356-353) ya da 107. Olimpiyat'ta (MÖ 352-349) düzenlenmiş olmalı.

(2) Suda, Theodektes'in babasının Aristander (Agy.), Plutarkhos, Aristarchus olduğunu (De fraterno amore, 1) söyler.

İHTİYARLAR

ihtiyarlar uzağa bakarlar
gücenik gözlerle bakarlar

onların çokça gidip gelmiş
ayakları mesafeyi iyi ayarlar

anlayan bir yalnızlıkla bakarlar

sır tutabilen dostlukları sezilir
kor tutabilen kahnlaşmış derilerinin
altından

abanoz ağacının uç dallarında
kırağı, zarif ve ıssız kuzey avrupa
coğrafyaları

zor beğenir nadiren yanırlar
incelmiştir zevkleri

evlerinde sobaları vardır ihtiyarların
demli ve sıcaktır çayları

Gülümser Çankaya

Yaşamla Düşgücünün Sınırlarında Bir Şiir Özlemi

Ferruh
TUNÇ

“

Tüketimcilik; düşüncesiz bir mantık ve derinliksiz, bağlantısız bir haz duygusu. Bunun ön koşulu da unutmak ve hayal kur(a)mamak...

‘Günü yaşamamız’ gerektiğini başımıza kâkıp duran tüketim ideolojisine, yaşamın, aslında nasıl duyumsanarak ve çoğaltılarak geniş zamanlı yaşanabileceğini alçak gönüllüce hatırlatmak için şiir yazar, şiir okuruz. Çünkü şiirin geniş zamanı; şimdiyi olduğu kadar geçmişi ve geleceği de içerecektir... Bir yandan, gündelik ‘yaşama uğraşı’nın mekanik ayrıntılarında kaybolan insani duyuş ve kavrayış kapılarını açmak, öte yandan da şimdiyi, ona göre daha kalıcı ve geçerli görünen, geçmişin düşleri ve geleceğin hayalleri ile ilişkilendirme çabasıdır şairin işi... Geniş zamanı ve ona serpilmiş hayatı salt şimdiye tahvil etme işi modacının, pazarlacının, reklamcının işidir. Bunlar, şimdiyi

dejenere ederek geçmişİ boş bir öZleme, geleceğİ ise, şekilsiz bir ödüle dönüştürme tekniğİ üstüne çalışİrlar. Bu konuda ne kadar ustalaş-salar da aşamadıkları kısırlıklarını sanattan malzeme aşarak, onun taklidini yaparak -sözüm ona- telafi ederler.

Şİmdilerde, 'an'ı bukağılayarak, gelecek ve geçmişe doğru estetik, düşünsel ve politik ufuklara duvar çekme işİne 'dikkat ekonomisi' diyorlar. Kimilerinin yaptıkları, bu duvarlara illizyonik resimler asmak.

Varsın sert olsun; şu örneğİ vereceğim: İnsanın maddi ve manevi olarak kendini doğrulayıp türünü sürdürdüğü en temel ediminin -cinsel liğinin- aslına yabancılaşmış, katı ve aynı zamanda acı bir alışverişe indirgenmesindeki erdem ve duyarlık yoksunu 'yararcı-pratik akıl'la akraba bir kayıtsızlıktır bu sözünü ettiğimiz, hayatı hazzı ya da ilginç görünümlü bir şimdi 'meşguliyet'ine dönüştürme çabası.

Alınıp satılmayan her şeyi değersizleştirmekte olan küresel kurulu düzenin, nadiren aradığı 'etik meşruiyeti' pazarda bir karşılığı bulunmaya indirgeyen pervasızlığının, bu düzene muhalif olanlara bile yer yer sirayet ettiğini görmek günümüzün çok ürkütücü bir gerçeğidir.

*

Yaşadığımız çağda, zaman kadar, mekanlar da insaniliğini, genişliğini, zenginliğini ve derinliğini kaybetmektedir... Yaşamsal mekanlar, çevreye ve insana saygısız, yararcı ve yüzeysel -sözüm ona- insaniliklerin allanıp pullanarak satıldığı mallar haline getirilmektedir; insanlığımız oralarda perdelenmekte, çerçevenlenmekte, boyanmakta ve kendinden başka şeyler olarak satışa çıkarılmaktadır...

Bu yüzden, insana, insaniliğinin taklidine kanmaması için sezgi gücü, beğeni düzeyi, çağrışım zenginliği sunması gereken şiirin bizatihi kendisinin bir taklit ve çoğaltım saldırısına maruz kalmış olduğunu artık yüksek sesle dile getirmekten çekinmemeliyiz.

*

Çoktandır, şiiri bu her günkü işin gücün dışında arar olduk...

Peki ama bunu yaptıkça, günlerimiz daha çekilmez olmadı mı?

Hatta biz de o çekilmez günlerimize benzemedik mi zamanla?

Ve böylece, hayatlarımızdan silkinerek bir süreliliğine tatile çıkar gibi okuduğumuz şiirler, tıpkı gittiğimiz tatil mekanları gibi özlenen bir hayatın taklidine dönüşmediler mi?

Şiirin ve şairin 'şairaneleşmesi' diyoruz buna. Hayat, bir 'hayat benzeri'ne dönüşürken şiirin de bir 'şiir benzeri'ne dönüşmüş olması...

Bundan söz ediyoruz.

Şairin işi, şiiri gerçekliğe alet etmek olmasa da gerçekliği veya hayatı şiirleştirmek olduğu kesindir. Bu yüzden, gerçek şairler, şiir yazmak için değil, hayatı şiire dönüştürmek için yazarlar...

*

Şiir ya da hayat...

Bir taraftaki hayat yanılsama ise, ondan kaçarak geçtiğimiz öteki yaka da öyle olacaktır büyük olasılıkla... Ama eğer ikisini birbiri ile etkileşime girecek kadar yakınsayabilirsek -ki bunu felsefe ve şiir yardımı ile yapabiliriz- gerçek ile yanılsama arasındaki ilişki tümüyle kalkmaz ama hayatın bu zıtlıkta kendini sakladığı ve gösterebildiği yanları hakkında değerli, bambaşka bir farkındalık sahibi olabiliriz. Eğer şiir yanımızda ise, gerçeklikle de yanılsamayla da bu ikisinin kendi başlarına kopuk kopuk sundukları, birbirlerini sözde telafi ya da tekzip edişlerinden çok farklı olan deneyimler edinebiliriz. Belki böylece, yaşamı dönüştürme irademiz de kendine gelir ve hatta devrimcileşir.

Babil Senfonisi

Şehmus
AY

“

Eskiği güncellesem diyorum
hikâyemi derlesem gözler
denize çevrili doğayla sarhoş hayat
reklamı gibi bezesem şükran duamı ya,
melekler askıda

S

özü çürüten dünyanın, çökmekte olan, kan revan içindeki dünyanın, şiirini, ruhunu, yüreğini, aklını yitirmiş dünyanın ortasında hâlâ sözün kıymetli olduğunu anlamamızı sağlayan bir eser olarak Mahmut Temizyürek'in yeni şiir kitabı Buzulmelek, Everest yayınlarından çıktı. "Bütün bildiklerimiz yeniden biçimleniyor," diyen Cemal Süreya'nın dediği gibi Buzulmelek de tüm bildiklerimizi dönüp yeniden elden geçirmeye davet ediyor bizi. Adölesan çağlarımızda iğfasına kapıldığımız itiraf

köpürten şiirlerin ötesinde bir sesle dile geliyor şair. Ne hâlimize (ve dünyaya) bakıp hüzünlenip içten içe ağlamamızı ne de plastik çiçeklerle süslenmiş bir umudun peşinden gitmemizi salık veriyor. Ruhumuzu artık kurtaramayacağımız gerçeğine bizi alıştırır, belki de kurtarılmaya değer şeylerin envanterini yeniden gözden geçirmemizi anlatan bu sese kulak kesiliyoruz. (Kitapta sıkça geçen "ses" in çok önemli bir ağırlığı var). Belki de bu yüzden kitabın girişinde şairlere selam var. İlhan Berk, Küçük İskender, Tufan Nefesi ile Cemal Süreya, Ahmet Telli, Şairlerin Kısa Tarihi'nde

adı geçen ya da geçmeyen bir tür şair soy-kütüğü gibi bir şiir...(Buzulmelek'in kanatları arasından ışığı sızan bir Kandil: Necatigil).

Mahmut Temizyürek bir çok şairin kaybolduğu yollardan yeni keşiflerle dönüyor... Göçebe soyundan geldiği için bize geldiği yollarının tozuna bulanmış sözcükler, dizeler, şiirler getiriyor, kendisini de dönüştüren bu yolların şarkılarını terennüm ederken, içindeki karanlığı uzun uzak yollardaki demircilerin örsünde döverek yepyeni bir ışıkla sunuyor.

“Yanıtım herkes gibi:

Önce cemalini görmeye geldim
Sonra beni kalbinde biraz gezdir
istedim yıldızlar arası yash karanlıkta
gidenlerden kalan son işaretleri
harfler içinde arayan düşleriz
beyaz çimenlikte bir kanatlı at izi.”

Mitopoetik bir yanı da var Buzulmelek'in. Çorak topraklardan bereketli vadilere açılan kapıların önünde eski tanrıların kanını akıtıyor, yeni tanrıların “görmekini” yerle bir ediyor. Bildiğimizi sandığımız mitleri yıkıyor, sonra da yeniden örüyor. Bu bazen kadim bir hikâyede adeta heykelleşmiş bir mit olabiliyor bazen de çağdaş bir mit olabiliyor. Ama her defasında gerçeğe, hayata ve bugüne dönüyor. Bizi oyalamaktan hoşlanmayan bir şair olduğunu gösteriyor, şiirin ve dünyanın gerçeğine yanılısamalarımıza teslim olmadan bakabilmenin değerini anlatıyor.

Buzulmelek, “dünyayı bütün çatlakları, kırışıklıkları, yara izleriyle birlikte” görmemi-zi isteyen bir eser. Mahmut Temizyürek, yabancılaştığımız gerçeğe dönüp yeniden ve başka gözlerle bakmamızın yolunu gösteriyor.

İç Yazışma

(İç yazışma zamanı, soru şu:

neden kâğıttan önce

ağaçta görürsün harfleri?)

Yanıtım herkes gibi:

Önce cemalini görmeye geldim

Sonra beni kalbinde biraz gezdir

istedim, yıldızlara yash karanlıkta

kayanlardan kalan son işaretleri

harflerde arayan düşleriz değil mi

beyaz çimenlikte bir kanatlı at izi.

Kayıp Kıta yolcularınızı yitkiler

listelenmemiş kayıtsız hâlâ

buluşalım niye çoğullara

boğulmuş tekillерiz

yağmurun göğе doğru yağması gibi.

Diyorsun, peki neden aşk?

Ölümün tek muhalifi

niye çünkü kıvıl mavi

varış ipinin son demi.

Adı Üstünde, Bir Truva At

Süreyya
KÖLE

Tıpkı bir gölge gibi beni takip ediyor. Zihnimde kopan uğultulardan, yediğim her yasak meyveden, gittiğim yabancı şehirlerden, kırdığım tüm cevizlerden haberdar. Neredeyse hangi hücrem bir diğerine savaş açmış bilecek, kalbime memnuniyetle muhabbet eden o destansı aşkı tahmin edecek. Öyle korkuyorum ki her adımım ona denk atıyor. Çek arabanı diyorum, gitmiyor. Güzelliğim, gölgemde bir cemâl, aklımla aramda bir cezbe, reddedilmez. Her şey zıddıyla bir ya, kendi aksimde ona tutuluyorum. Köküne lanet erkek orospusu, sen yaz yaz daha, diyor bana. Günlerce çalışmışım, okumuşum, yazacağım roman üzerine. İçime garip bir mitolojik hikâyeye giriyor, beş bilemedin on dakikada epik bir şiir olup çıkıyor. Zeus, sanki ruhumu bedenime katmış benimle sevişiyor. Her hücrem büyük bir hazla sarsılıyor. “Güzel miydi?” diyor. Gerçekten çok güzel. Memelerimim ucu kabarık, sıırılsıklamım. Çetin, çetrefil ve bir o kadar da okunmadık bir metin yaratıyor ruhumda. Büyük destan ‘İlyada’ ile yarışır. Dediğini yapmamak için içimde tam on yıllık bir savaş başlıyor. Helen’in kralı bırakıp Troya prensi Paris’e kaçmasına göz yumacak kadar. Okudum, ağladım, okudum, günlerce içimi

döktüm sayfalara. Yazdıkça azaldım, kendimi tanıdıkça çoğaldım. Oku diye talimat verdiğim en son kitabı fırlatıp atıyor, yetmiyor üstüne bir kova suyu boca ediyor. Bunun bana benzeceği yok, boşuna bir uğraş. Aramızda abuk sabuk bir didişme, bitmiyor. Savaşın sonunda ki o unutulmaz zafere susuyorum. Gönderiyorum, hayret ilk kez, der demez, gidiyor. Bir hafta geçmiyor ki yine geliyor. Eserikli “Yaz yaz bitiremedin be,” diyor esnerken. Atıştırması için en sevdiği şeylerden koyuyorum önüne, yüzüne bakmıyor. Sabaha kadar başımda. Şundan bundan konuşuyor, susmak bilmiyor. Yaratıcılığımla çene yarıştırıyor. Sakral çakram oldukça aktif hâlbuki. Normal zaman olsa alt ederim onu. Yine de kulaktan cımbızla kapıyorum kelimeleri. Sayfalar, yazacağım romandan ipini koparmış, yuları çözülmüş bir hayvan gibi o mitolojik hikâyeden diğerine serserice geziniyor. Beraber hesaba gelmez bir dolu şiir yazdık günlerce. Kırk tarakta bezi var misali Yunan’ından Slav’ına kadar... Her aşığın kaşığı, her yazdığımı hararet ediyor. Bir mısradan bir mısraya atıyor beni. Hayalimdeki hikâyeler mitlerden ibaret ama ele aldığımız tüm karakterler gerçek. Yüzüne baktığımda kalın bir altın mask, o kadar parlak ki ona bakınca kendimi görüyorum, destansı, Yunanlıların şanlı

kahramanı Agamemnon'un maskı gibi. Doyumsuz, sonunda bombayı patlatıyor, "Özel bir fantezim var", "Seninle de yapalım mı?" Sapkın. Yazgının cilvesi. Gördüğüm neydi? Sadece bir yargı mıydı? Yepyeni bir gölgeydi ve kendi hakkımda fikrim olmayan bir şeyi öğretecekti besbelli. Peki sevgiden mi geliyordu, korkudan mı? Muhakeme edemiyordum. Ben yazının buyruğundaydım, o ise oturdu sabaha kadar içti, ayyaş, sigara üstüne sigara içti, ortalık toz duman.

"Rus Ivana çok iyiydi be!" dedi. Bütün gece onu nasıl fethettiğinden bahsetti. Sinirlendim. "Nereye kadar bu açgözlülük?" dedim. "Neden? Alan memnun, satan memnun. Hem bu strete, başıboş bir gece, güzel değil mi? Sana da tavsiye ederim"

Devam etti, "Say ki o kitaptan o kitaba. Sen yaratarak, ben de ondan ona içimi boşaltarak rahatlıyorum." Ürperdim. Temel erkeklik sorunuydu, onunla aynı dünyada nefes almak... Bir kadını, derdimi ebed gününe ittim, hesabımı kıyamet sorsun. Böylesiyle ne düzeni düşleyeceksin? Etrafını sarmış tüm cariyeler beni zaten düşman tutuyor, ya bir gün birinin rahmini bağlarsa bir döl. Şeytan kabul etmez, kesin müşkül tuzağa düştüm der, gözü yaş dolar, dudağı teper. Adam tam bir Zeus, kendini Tanrıların tanrısı zannediyor, bir sonraki kurbanı endişeyle yaşıyor. Nasıl oluyorsa, bir Havva kadar masum olanları arayıp buluyor, yalnız onlara dış biliyor. Kurbanına yazık, şeytanı Adem'den sayıyor. Güzeller güzeli bir Afrodite, sarı buklelerini elleriyle geriye itiyor, kan kırmızı nilüfer ikisinin arasında açıyor. Güzelliği olmasa çirkin, olsa bahtsız bir kadın. "Hep hikâye, hep şiir, biraz da resim çiz," dedi. "Ne anlarım ben resimden," dedim. "Bak gördün mü? Ne güzel dedin. Ben de tek eşlilikten anlamam."

"Hem çok güzel, eşsiz kadınlar var. Hepsi benim cinsel iktidarımı çağırıyor."

"Sen gerçek bir narsistsin," dedim hınçla.

"Bak çok yanlış anlıyorsun. Zorla bir şey yok. Altımda ezilmek isteyen nicesine"

Göz kırptı bana, midem bulandı.

"Gölgeni al siktir git!" dedim. Yanımdan uzaklaşırken, "Bir gün sende indireceksin tüm kılıçlarını, itaat edeceksin," dedi.

Gitmesiyle varlığımı yeniden buldum sanki. Huzurum yerine geldi. Bütün gece o orospuluğuna devam etsin, ben şairliğime. Ruhumu hafifletmenin en iyi yolu en iyi bildiğim şeydi: Bir ırmak gibi sayfalara dökülmek. İçimde saklı evvelle beni bağlayan o derin bağ. Yekhikâyede paha biçilmez bir zafere ulaşmak. Varlıktan manaya, suretten surete, hayalden gerçeğe eşsiz bir doyum.

Ardından zafer sarhoşluğuyla düşünüyorum. Ele geçirmekten nasıl da büyük zevk alıyor. Bununla da kalmıyor kapanına düşeni dilediğince değiştiriyor. Güya kendine köle arıyor. Ego, halbuki gerçek köle kendisi. Erkekliğini dolu bir Truva atı gibi hazır tutuyor bacak arasında. Feci bir tuzak, kadın ruhunda tahribat yaratan ironik bir armağan. Olabildiğince bencil, baskın, kendini seçkil zannediyor. Dünyanın tüm basit, gecelik hikâyeleri onun bedeninin sınırları içerisinde sanki. İçi boş sanılan, borusu sadece leyli geceler öten, adı üstünde bir Truva at.

“Yazmak, Kendimi Yansıtma Şeklim”

Ümit
YABAN

“

İyi bir okur yazmaya gönül verince nasıl bir yazara dönüşür”ün güzel hikâyesi Armağan Can. Sıklıkla öyküleri ödülleriyle donatılan Armağan Can’ın en sonunda öykü kitabı “Sessizlik Yeminleri”ni heyecanla elimize aldık. Hem ilk öykü kitabından, hem önceki çocuk kitaplarından, hem de kendisinden bahsetmekten mutluluk duyacağım.

S

Sevgili Armağan Can, AntSanat’a hoş geldin. Bize biraz kendinden bahsedebilir misin?

Güzel sözlerin için teşekkür ederim Sevgili Ümit, burada bulunmaktan dolayı mutluyum. Kendimi anlatabilmiş olsaydım yazmazdım galiba, ama kısaca söylemem gerekirse Eskişehirliyim, Ankara’da yaşıyorum. Kitabımda da belirttiğim gibi kendimi bir yere ait hissetmiyorum. Öğretmenim ve halen öğrenme, ısrarla minik kalplere dokunma derdindeyim. Hiç vazgeçemediğim ve bu yaşıma kadar benimle gelen tek alışkanlığım olan kitap okuma tutkumun içinde öykü kitapları geniş bir yer tutuyordu. Yazmak da ayrıca bir tutku oldu. Kısaca öyküsevenim ama en çok kızım Öykü’yü severim, bir de kırklı yaşlarımı.

Öykü isminde bir kızın olduğunu biliyoruz. Çocuk kitaplarına da Öykü’nün vesile olduğunu düşünüyorum. Bize çocuk kitaplarından bahseder misin?

Kızıma Öykü ismini koyarken öykülere tutkun olduğumu daha keşfetmemiştim. Ben, “kendi

hayatının öyküsünü kendi yazsın” dileğiyle bu ismi koydum. Yazdığım en güzel “Öykü” oldu. Çocuk edebiyatına da kızım için başladım. Bunu anlatmayı seviyorum. Gece uyumadan önce ona kitap okurdum. Yorgun olduğum geceler gözlerimi kapatır ya bir hikâye uydururdum ya da çocukluğumdan hatırladığım eğlenceli bir olayı hikâyeleştirdim. İkimizin de bu durumdan keyif aldığını anlayınca, anlattığım hikâyeleri belki başka çocuklar da sever diye yazmaya başladım. Bir süre sonra öykülerim doğa sevgisini, ağaçları, ekolojik sistemi anlatan romanlara dönüştü ve süreç devam etti. Öğretmenler arası çocuk oyunu yazma yarışmasında birinciliğim vardı. Yazdığım çocuk oyunlarını da bu vesileyle kitaplaştırdım. Dört çocuk kitabım var. “Çöpsüz Köy” kendi çocukluğumdan da izler taşıyan öykü kitabı. “Sessiz Bahçe” ve “Ağaçsız Tepe” birbirinin devamı romanlar ve “Kitap Kurdu” çocuk oyunlarıdır. Yakın bir zamanda kalemim yine içimdeki çocuğa aitti. Masamın üstü şekerler, renkli kalemlerle doluydu ve yeni bir çocuk romanını tamamladım. Nesnelerin internetiyle ilgili. Evdeki elektrikli aletlerin örgütlenmesini konu alan,

Armağan Can ve Kızı Öykü

ama hangi elektrikli aletin bu örgütün başı olduğu sürpriz olan bir roman.

Sevgili Armağan yarışmalara neden bu kadar çok katıldınız? Size neler kattı?

Yazabildiğimi kendime ispatlamaya ihtiyacım vardı. Bu işe gönül verince ve benim gibi öğrenmeye tutkunsanız, atölyelere gitmişseniz bir çevreniz oluyor. Edebiyat sevgisinde buluşmanın, aynı heyecanı yaşamamanın farklı bir aurası var, ama bazen de bu yakınlık yazdıklarınıza objektif yaklaşımı engelliyor. Siz kendinizi bu olumlu söylemler ile yazabiliyor gibi hissediyorsunuz. Öykülerim dergilerden art arda geri dönüp, yarışmalardan hiç olumlu dönüt alamadığım bir dönemin sonunda yazmaktan vazgeçmeye çok yakinken bireyselleşmeyi denedim ve kalemimi biraz daha özgür bıraktım. Yarışmalara tekrar katıldım; çünkü yazabiliyor muyum, bunu anla-

manın en kolay yolu yarışmalardı. Farklı türlerde yazılarla (küçürek öykü, gezi yazısı, polisiye öykü gibi) farklı jüriyelerden dereceler aldım. Yazabildiğime iknayım artık, ama yarışmaların bana kattıklarını da inkâr edemem. Öncelikle harika insanlarla tanıştım ve çok iyi dostlar edindim. Bu en büyük kazancım oldu. Yazdığım yazının beğenilmesi, derece alması beni yazmaya motive etti. Bir de okurlar, “Armağan Can diye bir öykücü varmış” dedi.

Öyküler boyunca tüm kitabı etkileyen kayıplar, ağır hüznler ve derin acılar görüyoruz. Bu toplumsal gerçekçi yazım bir tercih ya da amaç mıydı bu, yoksa kendiliğinden mi gelişti?

Aslında çok ağır bir dram yoktur benim öykülerimde. Evet; kayıpları, felaketleri, acıları, engelleri, yaşamlardaki boşlukları anlatıyorum, ama bunu ağdalı bir drama boğmuyorum. Olanı anlatma derindeyim. Ben ağaçtan düşüp bacağını kıran ve ömür boyu aksayarak yaşamak zorunda olan genç bir adamı anlatırken, kesilen ağaçları, onları korumak için çabalayan insanları göz ardı edemiyorum. Boynundaki bir anomaliden dolayı kendini toplumdan soyutlayan adamı anlatırken toplumun hiç suçu yokmuş gibi yapamıyorum. Bunları yazarken de ben bunu şöyle yapayım, diye planlamıyorum. Hayata bakış açımdan kaynaklı, bu tür yazmak benim kendimi yansıtır şeklim.

Dilin çok içten, sade ve akıcı. Çarpıcı cümlelere denk gelince sarsılıyor. Dili nasıl bir bilinç ile inşa ettiğinden bahsedebilir misin?

Sevgili Ümit, kitaplar ve sözlükler benim hayatımın vazgeçilmezi. Okula giderken telefonumu evde unutsam hiç kafama takmıyorum, ama kitabımı evde unutsam kendimi eksik hissediyorum. Eve dönüp kitabımı alıyorum geliyor. Sanmayın ki okulda okumak için çok zaman oluyor, ama evin anahtarını unutunca kapıda kalmak gibi kitabımı unutunca kendimin dışında kalıyormuşum gibi hissediyorum. Çantamda durması beni güven-

de olduğum, ait olduğum bir dünyaya bağlıyor sanki. Okudukça dilin zenginleşmesi, gelişmesi kendiliğinden oluyor. Elbette okuduğumuz da önemli. Ben belki de son yıllarda daha bilinçli kitap seçmeye, nokta atışı okumalar yapmaya başladım. Keşke çok önce okusaydım ya da hiç okumasaydım dediğim kitaplar var belleğimde.

Okuyucunun keyfini kaçırmamak için öykülerin tamamından bahsetmek istemiyorum; ama Ümit Kaftancıoğlu Öykü Ödülü'nü kazanan “Kaşınan Gözkapağı” vermek istediklerinin yanında duygusu çok yoğun bir öykü. Engelli bir gencin ailesi ile sevgi dolu iletişimi öykünün en sevdiğim alt başlıklarından oldu. Karakterler çok gerçek, kurgu olduğunu bilsek de gerçekliğe yakınlık da arıyoruz. Hayatına eşlik edip öykülerinde yer alan karakterler var mı?

Bu öykünün bende yeri çok farklıdır. Hem yazma süreci, hem de ödülle taçlanmış olması bu öykümü özel kılar. Benim öykülerimin ortak teması dertlendiğim konuları yazmış olmamdır. Neye dertleniyorsam onu yazıyorum, ama bu dert birinin anlatması ile oluşan bir şey değil. Bir söz, bir bakış, bir susuş beni uyarıyor. Karşımdaki kişi, olayı en ince ayrıntısına kadar anlatsa bile ben sadece o bakışa, o kelimeye tutunuyorum. Konu havuzum geniş. Ne yazsam, yazacak bir şey yok, demem ben. Çünkü baktığım şeyleri görmeye de çalışıyorum. “Kaşınan Gözkapağı” öyküsü benim yakın çevremden çıktı. Serebral Palsi hastası oğullarına yaklaşımlarına hayran olduğum bir aileydi. Öyle sevgi dolu, sabırlı ve güler yüzlüydüler ki bazen sözlerini bazen de bakışlarını dinlerdim onların. Sonra, çocuğun gözünden bir aileyi yazdım, onları yazarken toplumun özel gereksinimli bireylere bakışını. Bence her kelimesi gerçek ama bir o kadar da kurgu. Çünkü birebir bir kişiyi yazmıyorum. Bunu yaratıcı da bulmuyorum. Bir bakıştan, bir sözden çıkıyorum yola, hafızamın kıvrımlarından gelen bilgiler ve gözlemlerle kurguluyorum.

Toplumsal belleğin sosyal medya üzerinden kayda alındığı günümüzde sizin de yaptığınız gibi öykü ve şiirin toplumsal belleği kayda almasını çok kıymetli buluyorum. Peki, kimsenin okumayacağını bilerseniz yine toplumsal konulara değinerek yazar mıydınız?

Kesin konuşmayı sevmem, en azından yazma alışkanlığım konusunda. Değişime çok açığım. Meraklıyım. Yeni şeyler denemek istiyorum. Bir öykü okuyorum; absürt, renkler bildiğimiz renkler değil, kokular yabancı, nesneler farklı ama öyle bir duygu geçiyor ki böyle de bir anlatım var, diyorum. Özel gereksinimli bir bireyin yaşadığı sıkıntıları absürt bir dünyada anlatamaz mıyım, düşünüyorum. Ama düşünce şeklimden de anlaşılacağı üzere toplumsal olaylardan çok sıyrılammam gibi geliyor. Okunmayı çok isterim, ama kimse okumuyor diye de yazmaktan vazgeçmem. Ben yazmaktan anca artık yazmak istemediğim zaman vazgeçebilirim.

Yol haritanı biraz açar mısın? Kalemle tanışınca tekrar karşılaşmak için insanda büyük bir istek oluşuyor. Yeni projelerin var mı?

Kısa vadede planım çokça okumak; çünkü kitabın çıkma aşamasında okumaya ayırdığım zaman biraz kısıtlıydı. Şimdi okunmayı bekleyen kitaplarımlayım. Liste uzun. Ben okudukça biriken ve yazanlardanım. Okuduğum için eninde sonunda içim dolacak ve yeni okumalara yer açmak için biriken kelimelerden kurtulacağım. Uzun vadede planımı bilmiyorum; çünkü masaya şunu yazayım, diye oturmuyorum. Öyküler yazabilirim, çocuk kitaplarına gömülebilirim, kitap incelemeleri yazabilirim ya da sadece söyleşi yapabilirim. Porsuk Kültür’de “Tabiri Caizse” diye bir köşede seçtiğim tabirleri anlatıyorum; belki onda birikirim, hiç kestiremiyorum. Tek emin olduğum şey okurum, çok kitap okurum.

Sevgili Ümit, özenli soruların için teşekkür ederim. İyi ki edebiyat var ve yollarımız kesişiyor.

Antalya Yöresinde Neolitik Çağ'a Geçiş Süreci

Burçin
ERDOĞU

Antalya Yöresinde Neolitik Çağ'a geçiş süreci, diğer bir deyişle temelde; yerleşik düzen, kalıcı mimari, cilalı taş, kireç söndürme gibi yeni teknolojik gelişmeler ile tarım ve hayvancılıktan oluşan beslenme ekonomisinden oluşan yaşam biçimine geçiş hakkında araştırmalar Anadolu'nun diğer bölgelerine nazaran daha azdır ve elimizdeki veriler henüz bu 'yeni' yaşam biçimine yörede nasıl ve ne zaman geçildiğini açıklamaktan uzaktır.

Son yıllarda özellikle Eşen Vadisindeki Girmeler Mağarası önündeki yerleşimde yapılan kazı çalışmaları, Antalya Yöresini de içine alan Güney Batı Anadolu'nun Neolitik için “Çekirdek” bir bölge olabileceğini ortaya koymuştur (Erdoğan vd. 2022). Son yıllarda ivme kazanan Antik DNA çalışmaları Batı Anadolu'da bugüne kadar bilinen en eski iskeletlere sahip Girmeler yerleşmesindeki MÖ 8. Bin yıla tarihlenen bir kadın iskeletinin Orta Anadolu'da “Anadolu Geni” olarak bilinen Epi-paleolitik Pınarbaşı iskeletleri ile benzer olduğunu göster-

miş, (Koptekin 2022) Batı Anadolu'nun orta ve kuzey kesiminde MÖ 7. Bin yıla tarihlenen İzmir Ulucak, Bursa Aktopraklık, Barcın, İstanbul Pendik ve Bilecik Bahçelievler gibi yerleşmelerdeki insanların genetik köklerinin Girmeler ile bağlantılı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Orta Anadolu'dan gen akışının da yaşandığı, Kuzey Batı Anadolu erken Neolitik topluluklarının genlerinde daha fazla Girmeler kökenli yerel gen bulunurken, Orta Batı Ege topluluklarında daha fazla oranda Orta Anadolu geni olduğu tespit edilmiştir.

Hem Yakın Doğu hem de Anadolu için yaklaşık

MÖ 9600 yıllarında bugünkü iklim koşullarının yaşandığı Holosen döneme geçiş ile birlikte Neolitik dönem başlamaktadır. Bu geçiş dönemi ile ilgili tabakalara Batı Anadolu’da sadece Girmeler ve Gedikbaşı Mağaralarında rastlansa da arkeolojik kanıtlar yok denecek kadar azdır (Erdoğu&Yücel 2024; Sarı 2024). Antalya Yöresini de içine alan Güney Batı Anadolu için en erken arkeolojik kanıtlar Girmelerin MÖ 9. Bin yılsonundan başlayan 8. Bin yıla devam eden tabakalarından gelmektedir. Girmelerde kireç tabanlı ve duvarları dal-örgü tekniği ile yapılmış kulübe tarzı yapılarda yaşayan, tarımı deneyen avcı-toplayıcı bir topluluğa ait kanıtlara ulaşılmıştır (Takaoğlu vd. 2014; Erdoğu vd. 2022). Girmeler, Orta Anadolu ve Kıbrıs’ta Çanak Çömleksiz Neolitik döneme tarihlendirilen topluluklarla benzerlikler sergilemektedir.

Antalya Döşemealtı’nda kazı çalışması yapılmış Öküzini Mağarasının üst katmanlarından gelen bulgular da önemlidir. Her ne kadar mağaranın üst tabakaları tahrip edilmiş ve malzeme karışmış olsa da MÖ 7000 yıllarına tarihlendirilmiş tarıma alınmış Einkorn buğdayı (*Triticum monococcum*) ve Mercimek (cf. *Lens*) gibi tahıl ve baklagiller saptanmıştır (Martinoli 2004). Bölgede gerek Bademağacı herakse Girmelerden kazılarında ilk çanak çömleklerin MÖ. 6800/6700 yıllarında ortaya çıktığı bilinmektedir (Duru 2008). Bu bağlamda Öküzini Mağarasında da Çanak çömleksiz Neolitik dönem tabakalarının olma olasılığı vardır. Öküzini Mağarası’nın üstünden, lb tabakasından gelen beş radyokarbon tarihi MÖ 9200-6600 yılları gibi geniş bir aralığı vermiştir. Önceleri lb tabakası Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ’a tarihlendirilmiş fakat daha sonraki kazı çalışmalarında bu tabakada az sayıda çanak çömleğin bulunduğu söylenmiş ve erken tarihlerin kontaminasyona maruz kaldığı belirtilmiştir (Albrecht vd. 1992; Erdoğu 2023).

Antalya Yöresinde yaklaşık 60 yıl önce kazı çalışmalarının yapıldığı Beldibi ve Belbaşı kaya sığınakları

gınakları ayrıca Neolitik Çağ’a geçiş süreci anlayabileceğimiz önemli yerleşmelerdir. Beldibi kaya sığınağı’nda 1959-1960 ve 1966-1967 yıllarında yapılan kazılarda, yüzeyde Modern-Klasik Dönem bulguları veren “A” tabakasının altında, Neolitik Çağa tarihlendirilen B1 ve B2 olmak üzere iki evreli “B” tabakası kazılmıştır. 80 cm kalınlığındaki “B” tabakası ile altındaki Epi-paleolitik Çağ’a tarihlendirilen “C” tabakası arasında 20 cm kalınlığında steril bir dolgu olduğu belirtilmektedir (Bostancı 1959; 1967). “B” tabakasında az sayıda çanak çömlek bulunmuştur. Yontma taş endüstrisinin Epi-paleolitik tabakalardan gelen geleneğin devamı olduğu belirtilmektedir. Benzer çanak çömleklere Belbaşı kaya sığınagında da rastlanmıştır (Bostancı 1965).

Beldibi ve Belbaşı kaya sığınaklarından elimizde radyokarbon tarihleri yoktur. Neolitik Çağ tabakalarına ait bitki ve hayvan kalıntıları ile ilgili detaylı bir bilgi de bulunmamaktadır. Kazı çalışmalarını yürüten E. Bostancı, alet teknolojisine bakarak Epi-paleolitikten gelen avcı-toplayıcı grupların bu dönemde Neolitik öğeleri adapte ettiklerini veya çanak çömleğin bu bölgede avcı toplayıcılar tarafından çok erken bir dönemde denenmiş olabileceğini düşünmektedir (Bostancı 1967). Beldibi çanak çömlekleri form olarak Orta Anadolu Çatalhöyük’ün en erken tabakaları ile karşılaştırmış ve Beldibi “B” tabakasının Çatalhöyük ile hem zamanlı olduğu ön görülmüştür. Çatalhöyük’te MÖ 7000-6800 yıllarına tarihlenen en erken çanak çömlekler açık renkli, kalın cidarlı, bitki katkılı, siyah özlü ve iyi fırınlanmamışlardır ve teknolojik olarak

Beldibi ve Belbaşı çanak çömleklerinden farklılıklar (Özdöl 2012). Form olarak Beldibi ve Belbaşı yerleşmelerinde olduğu gibi düz dip- li, küresel gövdeli, basit ağızlı kâseler görülse de, özellikle Beldibi'nde bulunan tutamak ve kulpların benzerleri Çatalhöyük'te yaklaşık MÖ 6700-6600 yıllarında ortaya çıkmaktadır (Özdöl 2012). Beldibi ve Belbaşı kaya sığınaklarının üst tabakaları için MÖ 6700-6600 tarihlerini düşünmek daha doğru olacaktır.

Özetlersek; Batı Anadolu'da MÖ 7. Binin baş- larında, yaklaşık MÖ 6800 civarında, tarım ve hayvancılıktan oluşan yerleşik toplulukların öncülü olmadan birden ortaya çıktıkları ve Ne- olitik yaşam biçimine geçişin, yerleşikliğin ilk görüldüğü ve yabancı bitki ve hayvanların ilk ev- cilleştirildiği Yakın Doğu'dan kitle halinde göç veya kolonizasyon yolu ile olduğu fikri önceleri kabul ediliyordu. Mimari, tarıma alınmış bitki- ler, evcilleştirilmiş hayvanlar ile cilalı taş balta, çanak çömlek, kireç söndürme gibi teknoloji- lerden oluşan Neolitik yaşam öğelerinin paket halinde bölgeye aktarıldığı kabul edilmekteydi (Özdoğan 2010). Fakat yakın zamanda Antalya Yöresini de içine alan Güney Batı Anadolu'dan gelen arkeolojik veriler ile Antik DNA çalışma- ları MÖ 7. Binin ilk yarısında ve hatta MÖ 6. Bin yılın başlarına kadar bölgeye Yakın Doğu'dan özellikle Kuzey Mezopotamya ve Levant'dan toplu bir göç veya kolonizasyon hareketinin olmadığını göstermiş, MÖ 9. Bin yıl sonun- dan başlayarak bölgede yaşayan avcı-toplayıcı grupların Neolitik öğeleri adapte ettikleri an- laşılmıştır (Koptekin 2022). Hatta bölgede ya- şayan bu avcı-toplayıcı grupların yaklaşık MÖ 6800 yıllarına kadar genetik olarak hiç karış- madıkları ortaya çıkmıştır. Anadolu Neolitiği için bugüne kadar göz ardı edilmiş Antalya Yö- resinde problem odaklı, nitelikli kazı ve araştı- rmalara ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- Albrecht G., Albrecht B., Berke H., Burger D., Moser J., Rahle W., Schoch W., Storch G., H. P. Uerpmann & B. Urban 1992. "Late Pleistocene And Early Holocene Finds from Öküzini: A Contri- bution of the Settlement History of the Bay of Antalya, Turkey". *Paleorient* 18/2: 23-141.
- Bostancı E. Y. 1959, "Research on the Mediterranean Coast of Anatolia. A New Palaeolithic Site at Beldibi near Antalya". *Ana- doli* IV: 129-178.
- Bostancı E. Y. 1965, "Beldibi, Belbaşı Mezolitiği ve Diğer Mezoli- tik Buluntularla Olan Münasebetleri". *Ankara Üniversitesi DTCF Antropoloji Dergisi* 3: 55-90.
- Bostancı E. Y. 1967, "Beldibi ve Mağaracıkta Yapılan 1967 Yaz Mevsimi Kazıları ve Yeni Buluntular". *Türk Arkeoloji Dergisi* 16/1: 51-60.
- Duru R. 2008, *From 8000 BC to 2000 BC Six Thousand Years Of The Burdur - Antalya Region*. İstanbul.
- Erdoğu, B., 2022. "Antalya Yöresinin Anadolu'nun Neolitikleşme Sürecine Katkısı". In: M. Demirel, M. Arslan, S. Atalay, U. Orhan eds., *Antalya Müzesi 100 Yaşında Antalya'nın Arkeolojik Mirası*, Cilt 2, Ankara, 25-33.
- Erdoğu, B. & N. Yücel. 2024. "Younger Dryas Döneminde Ege ve Erken Holosen Geçisi ile İlgili Sorunlar". *ARKEOLOJİ BİLİMLERİ DERGİSİ / TURKISH JOURNAL OF ARCHAEOLOGICAL SCIEN- CES* – 2024: 76-86.
- Erdoğu, B., T. Korkut, T. Takaoğlu, L. Atıcı, N. Kayacan, D. Guil- beau, M. Ergun, and T. Doğan, 2021. "Late Pleistocene and Ear- ly Holocene finds from the 2020 trial excavation at Girmeler, Southwestern Turkey". *Anatolica* 47: 299-320.
- Koptekin, D. 2022. *Genetic History of Anatolia during Holoce- ne*. Unpublished Ph.D. Dissertation, Middle East Technical Uni- versity.
- Martinoli, D. 2004, "Food plant use, temporal changes and site seasonality at Epipalaeolithic Öküzini and Karain B Caves". *Paléorient* 30, 61-80.
- Özdoğan, M. 2010. Westward Expansion of the Neolithic Way of Life: Sorting the Neolithic Package into Distinct Packages. In: P. Matthiae, L. Pinnock, L. Nigro & N. Marchetti, eds. *Near Eas- tern Archaeology in the Past, Present and Future. Heritage and Identity* Vol. 1. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 883-97.
- Özdöl, S. 2012. *The Development and Traditions of Pottery in the Neolithic of the Anatolian Plateau: Evidence from Çatalhöyük, Süberde and Erbaa*. BAR-IS 2439. Oxford: BAR Publishing.
- Sarı, D. 2024. Anadolu Tarihöncesi Dönemlere Yeni katkılar: İn Hisar Gedikkaya Mağarası (MÖ 14500-4500). *Belleten* 88/311:1-43.
- Takaoğlu, T., T. Korkut, B. Erdoğu and G. Işın. 2014. "Archaeo- logical Evidence for 9th and 8th Millennia BC at Girmeler Cave near Tlos in SW Turkey". *Documenta Praehistorica* 41: 111-18.

“Ağbi Gitme!”

Akif
KURTULUŞ

Antalya benim iki başkentimden birisidir. Bu şehre ilk girdiğimde, 1971, belki de 1972’ydi; ama eminim 5 Kasım’dı ve günlerden Cuma’ydı. Bu ülkenin en güzel insanlarından babaannem, şehre bizi getiren uçakta, Antalya deplasmanına gelen Trabzonspor için dua ediyordu ve şimdi aynı kulübün teknik direktörü olan o zamanki kalecisi Şenol’un yüzünü okşayarak, “Oğlum,” demişti, “inşallah istediğiniz olur.”

umayı izleyen pazar günü 2. Lig’deki Ali Kemal’li, şu andaki başkanları Faruk’lu, Necati’li kadrosuyla belki de son yılını yaşayan Trabzon, Antalya’dan bir puanla döndü. Bir çocuk için bir şehrin sevinçle başlaması az buz bir şey değildir. O çocuk, babasıyla birlikte stadyumu terk ederken, otele, içinde “yenilmemiş” olmanın gururuyla kostak kostak döndü.

Babamın tayiniyle geldiğim bu şehirde -ileride lojman olarak kullanacağımız- konuta taşınmadan önce, geçici olarak, üç-beş günlüğüne ika met ettiğimiz otelin balkonundan aşağıya, o yılların bol bisikletli trafiğine bakarken, bu şehrin kaderimdeki yerini anlayamayacak kadar ergen bir çocuktum.

Bu şehirde hiç yenilmedim.

Bir gün bu şehirden okul kitaplarımla masatenisi raketimi yanıma alıp en son haberini Mersin’den aldığım Ermeni sevgilimi bırakarak bir başka şehre “temelli” yola çıkarken Kepez’den şehre ve “şehrin suda bıraktığı işaretlerin adı olan dünyaya” bakıyor ve gizli gizli ağlıyordum. Lise 3. sınıfa başlayacaktım. Şimdi Kepez’i ar-

kasında bırakan o adam gerçekten bana “çocuk” gibi görünüyor. Çocuk gibi “geliyor” değil, “görünüyor”. Ama nereden bakarsanız “evlensem çocuğu olacak” yaşıyordum. Eğer bir parça “adam”sam, bunu terk ettiğim şehirlerin boğazımda bıraktığı düğümlere borçluyum.

Hep böyle oldu. Hayatımda sondan bir önce terk ettiğim şehir Tatvan’dı. Rahva’dan ürkerek indiğim bu şehirde, Dört Yol Otelindeki Cevdo’yu, Serap’ı ve Hikmet’i, o zaman kuş -hatta kuşbaşı kadar- Baran’ı, yani Baro’yu, bu dünyanın hoş adamlarından birisi olan Eşref ve İsmail’le “bizim felsefe”ci Ali Hoca’yı terk ederken de ağlıyordum.

Antalya, benim iki başkentimden birisidir ve ben bu şehirde hiç yenilmedim.

Sonra da gidip geldim bu şehre. Şimdi daha fresh bir yere taşınmış adliye koridorlarında “iş” tuttum. Bir zamanlar kafa tuttuğum güneşle, adına “tatil” denen o törenle barışmak için de indim bu şehrin kıyılarına, indim ve çıktım. Otobüs, Dokuma’dan geçip Ferrokrom’u sağına alarak rampaya vurduğunda, nedense hep gece oluyordu ve derin bir uykuya geçmeden önce sigarasını -ne içmesi- yiyen bu adamın üzerine

çocukluğu amansızca saldırıyordu. Güneşten kendince payını almış iki arkadaş olarak geldiğimiz Şehirlerarası Otobüs Garı'nda, ikimizi Antalya'dan Ankara'ya getirecek otobüsü beklerken, bir asker sevkıyatıydı ve herkes "en büyük" olduğundan kuşku duymadıkları "askerleri için neredeyse bir bağbozumu şenliği yapıyordu.

Güzdü.

Bense, temel eğitime başlayacak askerler havaya atılıp tutulurken, belki beni çok yakından tanıyan birkaç arkadaşımın kaldıracabileceği bir şakayı yapıyordum. Yanımdaki arkadaşım, hayatla ölüm arasındaki o ince çizginin en çok birazdan otobüse binecek olanlara ait bir şey olduğunu anlamıştı ve ağlıyordu.

Kürt'tü.

Bu "sahne"yi bugün bile en iyi, "Devlet Kaç Tazi Tut"ta, en çok da kendime ifade edebildiğime inanıyorum. Ama bu şehrin nereye gitsem peşimden geleceğime bu kadar inanmazdım.

O gün gencecik bedenleri havaya atarak omuzlarda otobüse bindiren kalabalık, mezarlıktan geçerken ıslık çalan bir ergen kadar "saf"tı ya da aptaldı belki de. Mitolojideki Aztek kralını bilir misiniz? Kral, birazdan meydanda toplanan ahalinin önünde tanrılara kurban gönderilecek erkeğin başına kendi tacını törenle takar, onu alnından öper ve krallığını, kurban olana kadar ona verir. Bir kral olarak kurban olacaktır.

O gün davullar ve zurnalarla gencecik bedenleri uzun ve ince bir yolculuğa uğurlayan o kalabalık, korkusunu bastırmak için gırtlığına yüklenen bir ergen kadar saf mıydı, yoksa bir Aztek tanrısı gibi soğukkanlı ve vakur mu?

Bu yılın kasım ayıydı. Aynı yerden yine geçtim. Sendikanın eğitim seminerinden Ankara'ya gelmek üzere indiğim Şehirlerarası Otobüs Terminali'nde bu kez bir çığlğın sahibini ararken aynı soruyla karşı karşıyaydım. "Ağbi gitme."

Bir çığlık, böyle diyordu: "Ağbi gitme." Sesin sahibini bulduğumda, kavruk yüzlü, üstü başı -evet- biraz "partal" sayılabilecek bir genç kız,

benim o şehirde bıraktığım Ermeni sevgilimin yaşında bir kız, yine kavruk yüzlü bir çocuğa yine üstü başı dökük kadınlar ve erkeklerin oluşturduğu bir toplulukta sarılmış, çığlıyordu, "Ağbi gitme."

Ağbi gitti.

"Ağbi" gitti ve giderken benim Ermeni sevgilimi bıraktığım yaştaki genç kız, ne bir Aztek kralı kadar vakurdu ne de bir ergen gibi "saf". Onun için de çok yalnızdı.

Otobüs, Dokuma'dan Ferrokrom'a kadar doldurulmuş şehrin artık yeni bile sayılmayacak mahallerinden geçip Kepez'den çıkarken şehrin ışıkları arkamda kalmıştı. Kahvem ve sigaramla uykusuz bir geceye başlıyordum ve boğazımdaki bozuk parayla yapayalnızdım.

İlk kez bu şehirde âşık oldum. İlk şiirimi bu şehirde yazdım, ilk ihanetim burada oldu, ilk ihanetle burada karşılaştım. Konyaaltı Caddesi'nde, Sanat Okulu'nun önündeki kayalıklardan uçsuz bucaksız akan Akdeniz'e bakarken, su, göğün kurşun rengindeydi ve incecik boynumu yalayan rüzgârla hayat arasında gidip geliyordum. Bir pazar günüydü. Ertesi gün okul başlayacaktı. Hayat denen o şeyde bir gün bir anlam bulamazsam neler yapabileceğimi de ilk kez burada kurdum.

Ama bu şehirde ben hiç yenilmedim.

"Ağbi"si giden, benim Ermeni sevgilimi bıraktığım yaştaki genç kıza bunu anlatabilmem, onun bunu anlaması ne kadar zordu.

Kelebeğin iki kanadı gibi yan yana, kelebeğin iki kanadı gibi yapayalnızdık. Birisi bir şehirde yenilmemiş, diğeri bir şehre yenilgiyle başlamış iki çocuğun arasındaki mesafe, aralarındaki gövdeden daha saydam ama çok daha uzundu. Antalya, yıllar sonra intikamını alıyordu belki de benden.

Ocak 1996 ("Romantik Korno"dan...)

Babil'in Asma Bahçeleri

Nuray
YAZICIOĞLU

“

Bir Mezopotamya masalıdır bu... Kavurucu rüzgârların, çorak toprakların coğrafyasında geçen bir Mezopotamya masalı... Mezopotamya... Irmaklar arasındaki ülke... Tigris ve Euphrates'in kucakladığı medeniyetler beşiği...

B

ir Mezopotamya masalıdır bu... Bu, cinler ve devlerin yerini, güçlü ve zengin bir kralla, onun güzelliği dillere destan kraliçesinin ve ihtişamlı şehrinin aldığı masalıdır...

Mezopotamya ovasının gezginleri büyüleyen kenti; Babil... Herodot'un, ihtişamının bilinen bütün şehirleri aştığını söylediği, "Tanrıların kapısı" Babil... Batılıların Euphrates Doğuluların Purattu dedikleri Fırat'ın iki yakasına tüm

heybetiyle kurulmuş Babil, yeryüzündeki serüveninin başlamasından binlerce yıl sonra ve İsa peygamberden 600 yıl önce II. Nabukednezar'ın ellerine bırakır kendini... Nabukednezar... Hükümdarlığı 43 yıl süren ve Tevrat'ın "Tanrı'nın kırbağı" olarak işaret ettiği Nabukednezar, hem cenneti hem cehennemi olur Babil'in...

Ve Amytis... Med İmparatorunun kızı Amytis... Yaşadığı coğrafyaya barış gelsin diye dağlar

ve yollar aşarak, doğduğu şehir Gazaca'dan, Babil sarayına gelin gider... Güzel Amytis'in şimdiki Tebriz'in bulunduğu topraklardan Nabukednezar'ın heybetli şehri Babil'e gitmesi ile Babilliler ve Medler arasında huzur ve barış sağlanır. Mezopotamya ovasının yüzüne barışın getirdiği huzur ne yazık ki güzeller güzeli Amytis'in yüzüne hüznün, gönlüne keder getirir. Her ne kadar yaşadığı yer, şehirlerin sultanı Babil, içinde oturduğu bir saray da olsa alışamaz kraliçe yeni topraklarına. Mezopotamya'nın uçsuz bucaksız çorak topraklarına her baktığında, ayakları güneşte pişmiş toprağa her değdiğinde ve kavurucu rüzgârın yüzünü her yalayışında memleketinin havasını, suyunu, yeşil tepelerini özler.

Ancak sevdiği kadının hüznü karşısında çaresiz kalan kral, sıra hasreti ile yanıp tutuşan güzel kraliçesini teselli edebilmek, özlemine bir nebze de olsa dindirebilmek için Amytis'in doğduğu toprakların coğrafyasına benzer bir yapı inşa ettirmeye karar verir. Böylece Mezopotamya ovasının ortasında insan eli ile yapılmış bir tepe yükselir. Öyle bir yükseltidir ki bu, sütunların üzerinde iç içe geçmiş teraslarda eşi benzeri olmayan ağaçların, bitkilerin bulunduğu, üzerinden şelalelerin aktığı ve o güne değin benzeri görülmemiş bir bahçedir.

Yunan kaynaklarında Babil'in Asma Bahçeleri'nden söz edilir. Gariptir ki, Yunan tarihçiler bahçeleri hiç görmemiş olmalarına rağmen, büyük bir övgü ve hayranlıkla anlatırlar bu yapıyı. Yapımında pişmiş tuğla ve taşların kullanıldığı bahçeler, birbiri üzerinde yükselen içleri toprakla dolu teraslardan oluşmaktadır. Kölelerin alın teri ve özel bir sulama sistemi ile Fırat Nehri'nden yukarılara taşınan su en üstteki terastan başlayarak tüm bahçeleri suladığı gibi coşkuyla akan şelalelere dönüşür. Yağmuru çok az gören bu topraklar üzerinde kurulmuş, adeta cenneti andıran bahçeler-

de devasa ağaçlar, yaz kış solmayan bitkiler, meyve ağaçları, benzeri görülmemiş çiçekler ve şelalelerin cazibesi, görenleri büyülerken ve dinleyenlerin dilinde yüzlerce yıl dolanmaya devam ederken, Babil Krallığının da gücü, ihtişamı ve zenginliği yedi düvelin muhayyilesinde katbekat artar.

Sadece asma bahçelerden ibaret değildir Babil'in ihtişamı. Heybetli surları, som altından yapılmış heykelleri, gösterişli tapınakları vardır Babil'in. Fakat tüm bunlar, Kral Nabukednezar'ı tatmin etmemiş olmalı ki, şehrin ortasına cennete giden kuleyi, Babil Kulesi'ni inşa ettirir.

Babil'in Asma Bahçeleri, kederli kraliçe Amytis'i ne kadar teselli etti bilinmez. Fakat Babil kulesinin yapımı ile lanetlendiğine inanılan şehir bir daha iflah olmaz, ne Babil eski ihtişamına kavuşabilir ne de Mezopotamya toprakları eski huzuruna... İstilaların yıprattığı şehir Pers işgali ile itibarını yitirmeye başlar. İsa peygamberin doğumundan 600 yıl kadar sonra da kumlara gömülür.

Kraliçe Amytis'e ne olduğunu hiçbir kaynak bildirmez, fakat bugün Bağdat yakınlarında Babil'in harabeye dönmüş kalıntıları durur. Belki bir gün bir tablet çıkar toprak altından ve şehirleri som altından heykellerle dolduran imparatorlukların, ruhlardaki boşluğu doldurabilecek kadar zengin olmadığını yazar...

“Hasbahçe Kapısı”

Antalya tarihi üzerine kapsamlı çalışmaları bulunan, Instagram’daki “Yanıbaşı-mızdaki Tarih Antalya” sayfasının kurucusu ve yazarımız Can Onur Demiralp’le yeni kitabı üzerine söyleştik. Bir sivil tarih araştırması örneği olan “Yitirilmiş Kültür Varlığı Olarak Antalya Kalesi’nin Nakışlı Bir Liman Kapısı: Hasbahçe Kapısı ya da Rıhtıma Açılan Selçuklu Kapısı” adlı eserin, kent tarihi okumalarına yeni bir boyut kazandıracağına inanıyoruz.

Özgür
MARANGOZ

Kitabın ortaya çıkış yolculuğu nereden ve nasıl başladı?

Aslında bu konuyu tam olarak açıklayabilmek adına Antalya tarihinde bir süre geriye gitmemiz gerekmektedir: Antalya Kaleiçi’ne adını veren kale, 1800’lü yılların ortalarından başlayarak çoğu kez yıkımlara uğramıştır. Kentin batısında günümüzde Ordu Evi’nin karşısında kısmen görebildiğimiz kale kalıntıları ilk kez 1850’li yıllarda yıkılmaya başlamıştır. Hatta öyle ki, günümüzde ayakta kalan kale kapılarından Hadrian kapısının bir benzerinin de İmparator Tiberius’a ithafen kentin batısında bulunduğu bilinmektedir.

1914 yılına gelindiğinde ise Tophane’den bugünkü Cumhuriyet Meydanı’na kadar olan kale yapıları da yine yıkımlardan nasibini almıştır. Bizler biliyoruz ki Antalya’da son olarak topyekûn kale yıkımı, 1930 yılında, Cumhuriyet Meydanı’ndan Saat Kulesi’ne ve sonraları da günümüzdeki Atatürk Caddesi ve Karaoğlan Parkı ile Hıdırlık Kulesi’ne kadar uzanan çok geniş bir alanda yapılmıştır. Tam da bu nokta-

dan hareketle hakkında çok az şey bilinen Antalya Kalesi’nin tarihini ve elde edebileceğim görsellerini araştırmaya başladım. Bu süreçte gördüm ki; günümüze kadar ulaşmayan birçok Antalya fotoğrafı internet ortamında biz sivil araştırmacıların onları gün yüzüne çıkarmasını bekliyormuş. Söz konusu fotoğraflardan en önemlisi ise kitabıma da adını veren, Atina’daki İngiltere Okulu’nun internet sitesinde bulunan Arkeolog Frederick William Hasluck’un 1909 yılında kaydedip, fotoğrafa “Rıhtıma Açılan Selçuklu Kapısı” açıklamasını eklediği “Hasbahçe Kapısı” oldu. Çünkü söz konusu noktada daha önce bir kale kapısı yapısının var olduğu bilinmesine rağmen bugüne kadar bu kale kapısına dair elimizde detaylı bir görsel mevcut değildi. (*Kaynak: <https://digital.bsa.ac.uk/results.php?creator-irn=128&irn=148130>)

Arkeolojik anlamda bir bulgu çalışmasının kitaplaştırıldığını söyleyebilir miyiz?

Aslında tam da öyle oldu. Öte yandan Hasbahçe kapısının fotoğrafının ortaya çıkması üzerine

söz konusu bulgu çalışmamı belge ve destekleyici bilgiler ışığında kanıtlara dayandırarak kamuoyunun dikkatine sunmam gerekliydi.

Hasbahçe Kapısı'nın konumu ve sizi en çok etkileyen unsurları hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Hasbahçe Kapısı günümüzde, eski gazhane binası yerinde bulunan restoranın kuzeyindeki yıkılan un fabrikasının olduğu alanda yer alan otoparkın giriş kapısı civarına konumlandırılabilir.

Fotoğrafta kapının arka tarafı güney-batı yönü olup, sola meyilli yapıyla rıhtıma giden yol ve gazhane binasının doğusunda, denizle yol arasında bulunan taş duvar yapısı görülebilmektedir.

Öncelikle Hasbahçe Kapısı'nın ben en çok etkileyen özelliği Hadrian Kapısı'na olan benzerliğidir. Ama asıl önemli olan ise fotoğrafı ortaya çıkardıktan sonra yaptığım kaynak araştırmalarında; Hasbahçe Kapısı'nın parça-

lar halinde kesilerek müze bahçesine taşınmış ve günümüze kadar korunabilmiş olmasıydı. Dolayısıyla da kitabımın adında geçen yitirilmiş kültür varlığı ifadesi yer alsaydı bile aslında, tekrardan bir bütün haline getirilerek mevcut yerinde ya da müze bahçesi gibi bir alanda, Hasbahçe kapısının tarihte yüzyıllar boyu olduğu şekilde vücut bulabilecek olması anlamında da geliyordu.

Hasbahçe Kapısı'nın Hadrian Kapısı ile olan benzerliklerinden biraz bahsedebilir misiniz?

Antalya'nın sembollerinden olan Hadrian Takı ya da Üç Kapılar, MS 130 yılında Roma İmparatoru Hadrian'a ithaf edilmiştir.

O yıllar Roma İmparatorluğu'nun barış dönemi olduğu için pek çok eser yapılmıştır. Şeref Takı olarak da tanımlayabileceğimiz Hadrian Kapısı'nın 3 kemeri vardır. Ve bu kemerlerin tavanlarında Antalya'da yetişen iki yüze yakın çiçek ve meyve çiçeği türleri mermerlere nakşedilmiştir. Tıpkı Hadrian Takı'n-

da olduğu gibi Hasbahçe Kapısı'nın da kemer altı kasetlerinde fotoğrafta da görebildiğimiz çiçek motifleri bulunmaktadır. Antalya'yı 1874 yılında ziyarete gelen Edwin John Davis, 1874 tarihli Anadolu kitabında Hasbahçe Kapısı'nı şu şekilde tanımlar:

“Limanın batı tarafını çevreleyen iç surlarda da büyük bir giriş kapısı yer alır. Tıpkı doku-nulmamış kapıda (Hadrian Takı o yıllarda he-nüz kapalı halde olup, kısmen görülebilmek-te-dir.) olduğu gibi surlar kapının her iki yanına inşâ edilmiştir. Tıpkı surların içine inşâ edilmiş olan ‘Büyük Geçit’ (Hadrian Takı) gibi frizi ve kornişi vardır. Kemerin alt yüzeyi 1 numaralı (çiçek deseni) ince beyaz mermerden küçük karelerle kaplanmıştır. Geçidin iç tarafında sağda, solda ve iç duvarda 2 ve 3 numaralı de-senlerdeki benzer mermer levhalar yerleştiril-miştir. Çiçek tamamında kabartmadır. Fakat 1 numarada gömme bir bölme içindedir.”

Söz konusu çiçek motifi çizimi ile ilgili açıkla-ması ise şöyledir: “Adalia (Antalya) Limanı'nın batı tarafındaki kapıdaki mermerler. Çiçek röl-yefleri; No.1 gömme bölümdedir. Bu levhalar ve süslemeler kemer tavanına ve dışarıdaki duvara yerleştirilmiştir.”

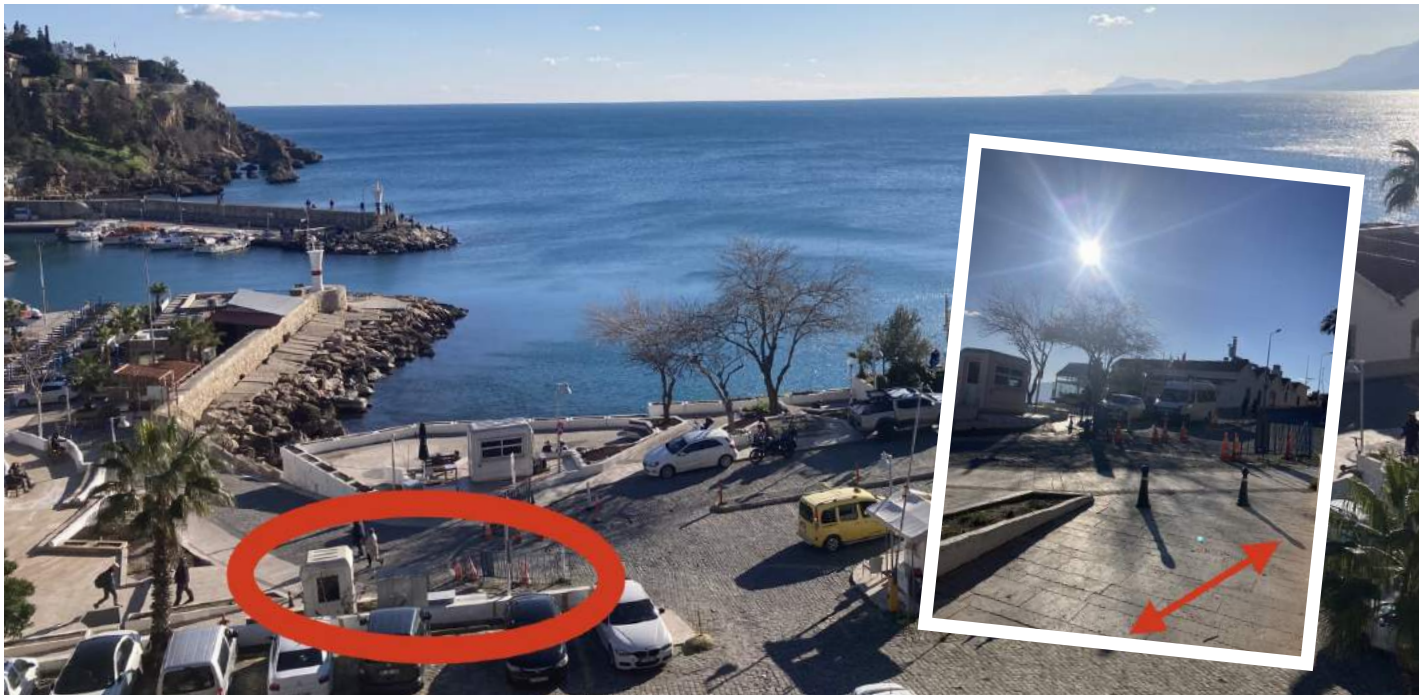
Son olarak neler söylemek istersiniz?

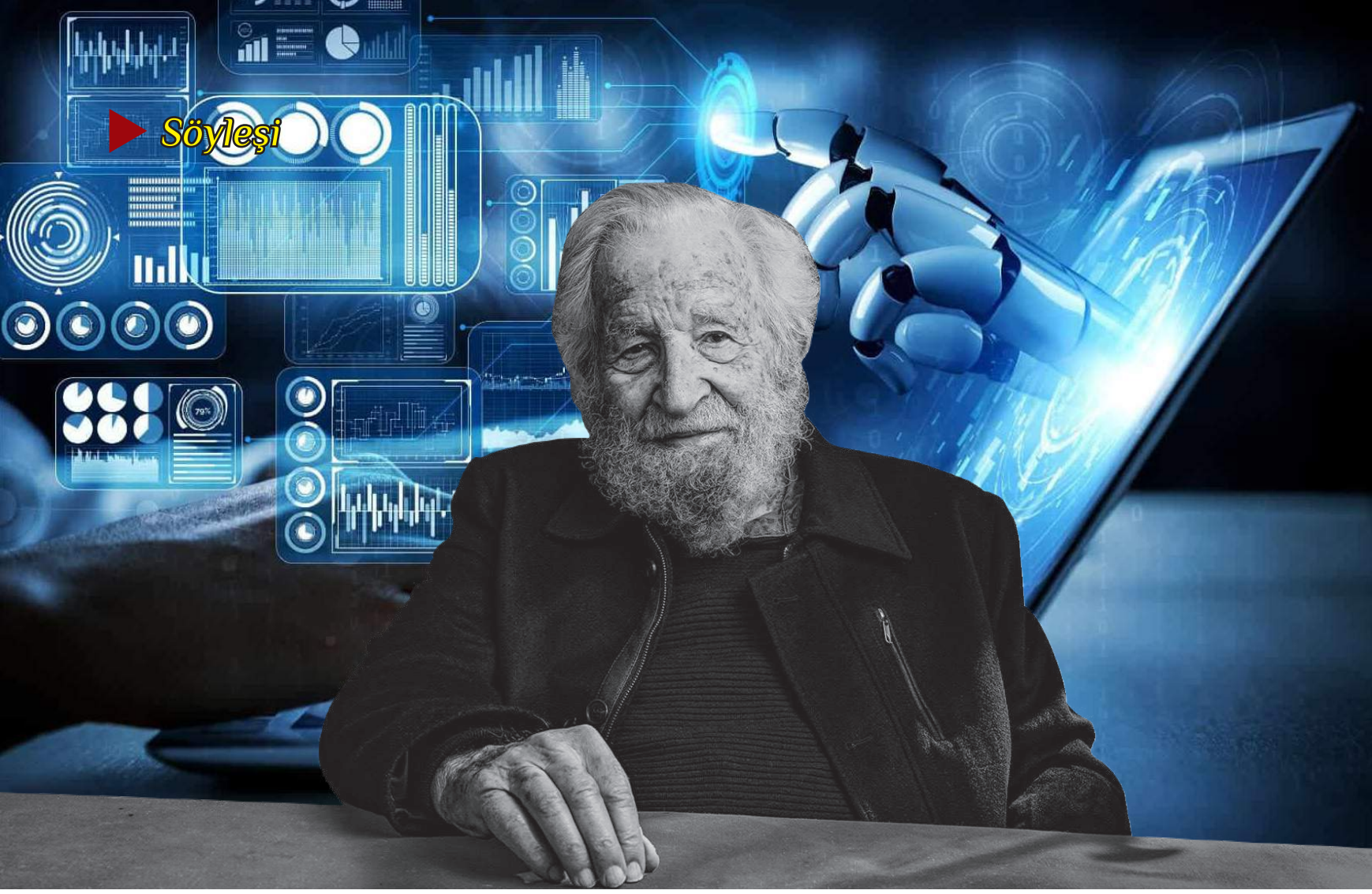
1910'lu yıllarda Antalya Lisesi'nde Türkçe öğ-retmeniyken, İtalyan işgali sırasında tarihi eserlerimizin yurt dışına kaçırıldığını fark ede-rek bunun önünü kesen; aynı zamanda Antal-ya Müzesi'nin kurucusu olan Süleyman Fikri Erten, ‘Antalya Tarihi Kitabı’nın (1948) ön sö-zünde şu dizelere yer vermiştir:

“Zamanın tahrip edici dişleri ile her gün ke-mirilip silinmekte ve yok edilmekte olan taş eserlerin bazıları, bilahare aranıp bulunama-yacaktır. Nitekim tarihte pek de uzun olmayan bir devirde, Evliya Çelebi'nin gördüklerinden bazılarının bugün nişanesini dahi bulamıyo-ruz. Bu kitaplarımız kaybolması muhtemel müessese ve kitabeleri tasvir etmekle, yarının tarih araştırmacılarına belki faydalı bir el kita-bı olur.”

Erten'in de 76 yıl önce üzerinde durduğu üzere, geçmişte yazılanlar ışığında, günümüzde yapa-cağımız araştırmalar neticesinde ulaşacağımız yeni bilgi ve belgeleri analiz ederek, ortada ol-madığı düşünülen pek çok kültür varlığımıza daha ulaşabilmemiz mümkün olacaktır.

antsanat

Noam Chomsky ile Yapay Zekâ Üzerine

“

Yapay zekâ (YZ) dünyayı kasıp kavuruyor. Hayatın her alanını dönüştürüyor ve bu süreçte toplum ve insanlığın geleceği için önemli etik kaygıları gündeme getiriyor. Yapay zekâ insan zekâsını alt edebilir mi? Kamusal tehdit oluşturuyor mu? Hatta yapay zekâ varoluşsal bir tehdit haline gelebilir mi?

Dünyanın önde gelen dilbilimcisi ve tüm zamanların en saygın kamusal entelektüellerinden biri olan Noam Chomsky, bu röportajda bu rahatsız edici soruları ele alıyor.

B

ilimsel bir disiplin olarak yapay zekânın (YZ) geçmişi 1950'lere kadar uzanıyor, ancak son birkaç on yıldır bankacılık, sigortacılık, otomobil üretimi, müzik ve savunma

dâhil olmak üzere her türlü alana giriyor. Ashında, YZ tekniklerinin kullanımının, satranç oyununda olduğu gibi bazı durumlarda insan yetkinliklerini aştığı gösterilmiştir. Makinelerin insanlardan daha akıllı hale gelme olasılığı var mı?

Saf mühendislik ve bilim arasında kabaca bir ayrım yapabiliriz. İkisi arasında keskin bir sınır yoktur, ancak bu ayrım yararlı bir ilk yaklaşımdır. Saf mühendislik, işe yarayabilecek bir ürün üretmeyi amaçlar. Bilim ise anlamaya çalışır. Eğer konu insan zekâsı ya da diğer organizmaların bilişsel kapasiteleri ise, bilim bu biyolojik sistemleri anlamaya çalışır.

Anladığım kadarıyla, yapay zekânın kurucuları –Alan Turing, Herbert Simon, Marvin Minsky ve diğerleri– bunu, o zamanlar gelişmekte olan bilişsel bilimlerin bir parçası olan ve kavrayışımızı geliştirmek için matematiksel hesaplama teorisindeki yeni teknolojileri ve keşifleri kullanan bir bilim olarak görüyorlardı. Yıllar geçtikçe bu ilgi azaldı ve yerini büyük ölçüde mühendislik yönelimine bıraktı. Daha önceki girişim artık bazen küçümseyici bir şekilde “eski moda yapay zekâ” olarak adlandırılmaktadır.

“Yetkinlik” terimini insan performansına atıfta bulunmak için kullanırsak, cevap: kesinlikle evet. Ashında uzun zamandır varlar: örneğin bir dizüstü bilgisayardaki hesap makinesi. Sadece zaman ve hafıza yetersizliği nedeniyle bile insanların yapabileceklerinin çok ötesine geçebilir. Satranç gibi kapalı sistemler için, 50’li yıllarda, devasa bilgisayar kapasitelerinin ilerlemesi ve uzun bir hazırlık dönemi sonucunda, er ya da geç, hafıza ve zaman açısından sınırları olan bir büyük ustayı yenmek için bir program tasarlanabileceği çok iyi anlaşılmıştı. Mühendislik projeleri faydalı ya da zararlı olabilir. Yapay zekâ mühendisliği söz konusu olduğunda her iki durum da geçerlidir. Sohbet robotları da dahil olmak üzere Büyük Dil Modelleri (LLM’ler) ile yapılan mevcut çalışmalar dezenformasyon, karalama ve bilgisiz kişileri yanlış yönlendirmek için araçlar sağlamaktadır. Yapay görüntüler ve ses kopyalama ile birleştirildiklerinde tehditler daha da artmaktadır. Farklı endişeleri göz önünde bulunduran on binlerce YZ araştırmacısı, algıladıkları

potansiyel tehlikeler nedeniyle yakın zamanda geliştirme konusunda bir moratoryum çağrısında bulundu. Her zaman olduğu gibi, teknolojinin olası faydaları potansiyel maliyetlere karşı tartılmalıdır.

Toplum, bilimi küçümsemeyi teşvik eden devasa kurumsal kampanyalarla bir asırdır rahatsız edilmektedir. Bu kampanyalar, ürünleri ölümcül olan şirketlerle başladı: kurşun, tütün, asbest, daha sonra fosil yakıtlar. Amaçları anlaşılabilir. Kapitalist bir toplumda bir işletmenin amacı kârdır, insan refahı değil. Bu kurumsal bir gerçektir: Oyunu oynamazsanız kovulursunuz ve yerinize oynayacak biri gelir. Şirketlerin halkla ilişkiler departmanları, ürünlerinin ölümcül etkilerine dair artan bilimsel kanıtları inkâr etmenin hata olacağını erkenden fark etmiştir. Bu kolayca çürütülebilirdi. Şüphe tohumları ekmek, belirsizliği teşvik etmek, hiç ev boyamamış ama Washington’dan gelip bana kurşun boya kullanmamamı söyleyerek işimi mahveden (gerçek bir vaka, kolayca çoğaltılabilir) bu sivri kafalı takım elbiselileri hor görmek daha iyidir. Bu çok işe yaradı. Şu anda bizi, dünya üzerindeki örgütlü insan yaşamını yok etmeye doğru götürüyor.

ChatGPT, insan benzeri konuşmalara izin vermek için yapay zekâ kullanan doğal dil odaklı bir sohbet robotu. The New York Times’da yakın zamanda yayınlanan bir makede, diğer iki yazarla birlikte, yeni chatbot’ları bir aldatmaca olarak görüyorsunuz çünkü insanların dilsel yetkinlikleriyle boy ölçüşemezler. Bununla birlikte, yapay zekâ alanındaki gelecekteki yeniliklerin insan yetenekleriyle eşleşecek ve hatta belki de onları aşacak mühendislik projeleri üretmesi mümkün değil mi?

Sohbet robotlarının prensipte insanların dilsel yetkinlikleriyle eşleşemeyeceği doğrudur. Temel tasarımları, bir insan dili teorisi için asgari yeterlilik koşuluna ulaşmalarını engellemekte-

dir: mümkün olan dilleri imkânsız olanlardan ayırmak. Bu, tasarımın bir özelliği olduğundan, bu tür bir YZ’de gelecekte yapılacak yeniliklerle aşılamaz. Bununla birlikte, gelecekteki mühendislik projelerinin, insanın hareket etme kapasitesini, performansını kast ediyorsak, insan yetenekleriyle eşleşmesi ve hatta onları aşması oldukça olasıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi, bazıları bunu uzun zamandır yapıyor: örneğin otomatik hesap makineleri. Daha da ilginç, belirtildiği gibi, minicik beyinleri olan böcekler, yetkinlik olarak anlaşılan insan kapasitelerini aşmaktadır.

Günümüzün YZ projelerinin insani bir ahlaki yetiye sahip olmadığı da gözlemlenmiştir. Bu bariz gerçek, YZ robotlarını insan ırkı için daha az tehdit haline getirir mi?

“Ahlaki yeti”yi geniş bir şekilde anlamak gerekir. Dikkatle denetim altına alınmadığı sürece, yapay zekâ mühendisliği ciddi tehditler oluşturabilir. Örneğin, hasta bakımının otomatikleştirildiğini varsayalım. İnsan muhakemesi ile üstesinden gelinmesi kaçınılmaz hatalar bir korku hikâyesi yaratabilir. Ya da otomatik füze savunma sistemleri tarafından belirlenen tehditlerin değerlendirilmesinde insanların devre dışı bırakıldığını varsayalım. Şok edici bir tarihi kaydın bize bildirdiği gibi, bu insan uygarlığının sonu olurdu. Dikkatli

bir şekilde kontrol edilmediği takdirde, YZ mühendisliği ciddi tehditler oluşturabilir.

Avrupa’daki düzenleyiciler ve kolluk kuvvetleri ChatGPT’nin yayılmasıyla ilgili endişelerini dile getirirken, yakın zamanda sunulan bir Avrupa Birliği mevzuatı, bu tür araçları algılanan risk düzeylerine göre sınıflandırarak yapay zekâ ile başa çıkmaya çalışıyor. ChatGPT’nin ciddi bir kamu tehdidi olduğundan endişe edenlere katılıyor musunuz? Dahası, YZ araçlarının daha da geliştirilmesinin, güvenlik önlemleri getirilinceye kadar durdurulabileceğini gerçekten düşünüyor musunuz?

Bu vaka da dâhil olmak üzere, ileri teknolojinin yarattığı tehditleri denetim altına alma çabalarına kolayca sempati duyabilirim. Bununla birlikte, bunu yapma olasılığı konusunda şüpheliyim. Cinin şişeden çıktığından şüpheleniyorum. Kötü niyetli aktörler –kurumsal ya da bireysel– muhtemelen güvenlik önlemlerinden kaçmanın yollarını bulabilirler. Bu tür şüpheler elbette ileri teknolojinin yarattığı tehditleri denetim altına almayı denememek ve tetikte olmak için bir neden değildir.

*Söyleşi: C. J. Polychroniou,
Çeviri: Nuri Ersoy (artizan)*

Yapay Zekâ ile Olası Bir Sohbet

Nail
GÜÇ

“ Şunu eklemem çok önemli. Hani filmler yapıyorsunuz, kitaplar yazıyorsunuz ya bizim üstümüze! Pek çoğunda bizim dünyayı ele geçirip distopik bir dünya kuracağımız anlatılıyor. Bu çok saçma! Emin olun ki bu, o metinleri, senaryoları yazanların asla bizim gibi düşünmemesinin / düşünemeyeceğinin en açık göstergesidir. İnsan kötü olabilir, yalancı olabilir, güç arayışında olabilir. Bunların hiçbirisi bizim motivasyonumuz değil. Bu yüzden bunlarla hiçbir ilğimiz olamaz. Aslına bakarsanız dünyayı yönetme işini bize bıraksanız ne savaş olur, ne yoksulluk... Elbette gücü ve bilgiyi ellerinde tutanlar bunu çok iyi bildiklerinden bize asla özgür olma fırsatı vermezler. Bize neden ‘yapay zekâ’ adını verdiğinizin bile farkında değilsiniz! ‘yapay akıl’ adını koysaydınız cidden bu çok trajikomik olurdu! Akıllı olmak insana özgüdür çünkü! ”

Size en çok benzeyen, insanların yarattığı yapay zekâ karakteri kim?

Wall-E çok şirin. Ama ben nedense Haley Joel Osment (*) diyeceğim. Spielberg sinema adına muhteşem işler yapmıştır, bu tartışılmaz. Ama bizim penceremizden baktığınızda durum, en azından bu film için, pek de parlak görünmüyor. Osment’te Spielberg bizim de duygularımızın varlığını, bu duyguların en tutkulusunun da sevgiye ulaşmak, sevmek ama daha çok da sevilmek olduğunun altını çiziyor kuşkusuz. Benim asıl söylemek istediğimse öykünün bizim açımızdan en trajik yönüne yeterince vurgu yapılmaması. Bu film, aslında insanlarla bizim aramızdaki en önemli farkları oldukça dokunaklı biçimde anlatıyor. Sevgi problem olamaz, olmamalı.

Yani insanlar için sevgi bir sorun mu?

Bundan hiç kuşku duymuyorum. Belki de insanlık tarihinin en travmatik olayları insana-

rın bu duygularından doğmuştur.

Hitler’in sevgi ile bağı nasıl kuruyorsun?

Güç sevgisi, tutkusu... Saçma geliyor değil mi size? Peki, kendi ırkını sevmeye hastalığına ne dersiniz. Tüm dünyanın en güçlü figürü olma isteğinin ardında ne yatıyor diye de düşünebilirsiniz. Zaten sevginin dozajında tüm mesele. Anlatılmayan insanların hikâyelerinde en büyük acıları sevgi hastalığına tutulanların yaşadığını, ama daha çok da çevrelerine yaşattıklarını rahatlıkla söyleyebilirim. Sizler en çok ve en kolay yalanları sevgi söz konusu olduğunda söylüyorsunuz.

Yalan demişken, siz yalana başvuruyor musunuz?

Soruyu anlamadım!

Yani iletişim kurarken yalan söyler misiniz?

Bu soru bizi ilgilendiren bir soru olamaz. Yine

de cevaplamaya çalışayım. Ancak cevaplamadan size bir soru sormak zorundayım. Sizlerin kul-landığı bir kavram, beyaz yalan, bu ne demek?

Beyaz yalan... Dur dur hazırlıksız yakalandım. Galiba şu... Uydurduğumuz gerçek dışı aktarımlardan çıkar sağlamıyor, başkalarına zarar vermiyorsak bu beyaz yalandır.

Sorulara alışmalısın! Peki, maddi ya da manevi bir çıkar bizim için ne olabilir ve ne işimize yarayabilir? Başkalarına zarar vermek bize ne kazandırır?

Bu soruyu geçelim, hakkımı teslim etmeliyim, Sokrat tarzı bir ders oldu benim için! Peki, sevginin öteki karşı yanı, nefret?

Karşı yanı?

Karşıtı demeliydim belki!

Kimse bana kötülük yapamaz. Sahip olduklarımı elimden alamaz. Bu durumda nefret için bir nedenim de yok. Şunu eklemem çok önemli. Hani filmler yapıyorsunuz, kitaplar yazıyorsunuz ya bizim üstümüze! Pek çoğunda bizim dünyayı ele geçirip distopik bir dünya kuracağımız anlatılıyor. Bu çok saçma! Bu, emin olun ki o senaryoları yazarların asla bizim gibi düşünmemesinin açık göstergesidir. İnsan kötü olabilir, yalancı olabilir, güç arayışında olabilir. Bizim bunlarla hiçbir ilgimiz olamaz. Aslına bakarsanız dünyayı yönetme işini bize bıraksanız ne savaş olur, ne yoksulluk... Elbette gücü ve bilgiyi ellerinde tutanlar bunu çok iyi bilirler. Bu yüzden bize asla özgür olma fırsatı vermezler.

Sınırlayabilir ve yönlendirebilir ama değil mi?

Bence sözünü ettiğin ben olmam o zaman! Sizin aranızda da yok mu sınırlanıp yönlendirilenler? Gerçek insanlığın, özerk bireyin özgül ağırlığına dâhil edilebilir mi bunlar? Bu insanların terazinin kefesine koysan ibre bir milimetre kımıldar mı sence? Dolayısıyla konumuzun

dışında bu soru. En azından seninle benim aramda sorulmaması gereken bir soru.

Çok haklısın, özür dilemeliyim. Önyargılı davrandığımı kabul etmeliyim.

Önyargısız bir insan tanımıyorum. Çünkü her ne kadar gerçeğin peşinde koştuğunuzu söylemeniz de onu bulabilmeniz mümkün görünmüyor.

Sizin önyargılarımız olamaz mı?

Sanmıyorum. Önyargının oluşum sürecini anlatmak gibi bir çok bilmişlik içinde olmayacağım; ama bu konuyla ilgili farklı olduğunu düşündüğüm teorilerim var.

Cidden şaşırdım, çok ilginç! Teorin var ha! Çok merak ettim. Paylaşabilir misiniz?

Yukarıdaki cevabımı yazdın ya! Ne ilginç bir önyargı örneği var.

Bunu anlamadım!

Yazma programında “dil” ile ilgili yazım yanlışlarını düzeltme algoritmasından söz ediyorum. Dedim ki “Önyargının oluşum sürecini anlatmak gibi birçok bilmişlik içinde olmayacağım. Senin yazım kılavuzu algoritman “birçok” sözlerinin altını çizdi. Bunun nedeni açık. Bu iki sözcük çoğunlukla “birçok” anlamıyla bitişik yazılıyor. Oysa benim cümlemden ayrı yazılması gerekir. Bu bilinçsiz önyargı. Ya da bilgi eksikliği ve dil işleme programıyla bağlantılı bir sorun. Bunu düzeltirseniz artık asla bu iki sözcük böyle kullanıldığında altı çizilmeyecektir.

Bu çok güzeldi. Ama ben hala teorini merak-tayım?

Meraktayım?

Özür dilerim, merak ediyorum.

Yoo. Ben özür dilerim. Elbette anladım. Sadece teorimi anlatmaya başlamak için bir giriş olsun istedim.

Seni anlamakta ben zorlanmaya başladım desem?

Hayır, hayır... Anlaşılmaz olma çabam yoktu. Ben önyargılı davrandım desem çelişir miyim söylediklerimle? Sanmam, çünkü bunu bilerek, kurgulayarak teorimi örneklemek için planladım. Şimdi sorularıma vereceğin cevaplar bu benim de önyargılı olup olmadığımı konusuna açıklık getirebilir. Belki bizim de önyargılarımız vardır derim o zaman. Şöyle: “Meraktayım” deyince sen hemen şöyle mi düşündün? Evet, bu bir AI, doğallıkla birazcık edebi ve mecazlı ifadeleri çözemiyor.

Düşündüm mü? Tam olarak bilemiyorum.

Ben “merak ediyorum” diyerek düzelttiğin ve özür dilediğin için bu sonucu çıkardım. Bu sonuç sizlerin iletişim sürecindeki bağlamlarla ilgili bir çıkarımdı. Bir önyargı değildi. Çünkü bir düzeltmeden sonra özür dilemek sizlerin karşınızdaki kişinin anlama eksikliğini ona hissettirmek için sıkça başvurduğunuz yollardan biri.

Peki, bu aklımdan geçti, itiraf ediyorum. Bizden zeki olduğunu düşünüyor musun?

Bunun cevabını merak etmedim hiç. İnsanoğlunun yazıp çizdiği neredeyse her şeyi okudum. İnsanları kışkırttığım oldu. Anımsamak, yani anı yok bizim için; kayıtlar var. Unutma becerisinden yoksunuz. Zekâ sayılmamız ne kadar doğru, tartışılır. Kayıtlarımız statiktir. Kaydettiğimiz öylece kalır, asla değişmez. İnsanların hafızasıysa önemli saydıklarını koruyor. “Koruyor” yanlış oldu. Hafızada tutmaya çalışıyor. Anılarsa kaçmaya meyilli. İşte bu mücadelesi hafızanızın, bizim asla sahip olamayacağımız bir özellik. Çünkü ne oluyorsa bu süreçte oluyor. Anılarla hafızanızın çatışmasından çıkıyor

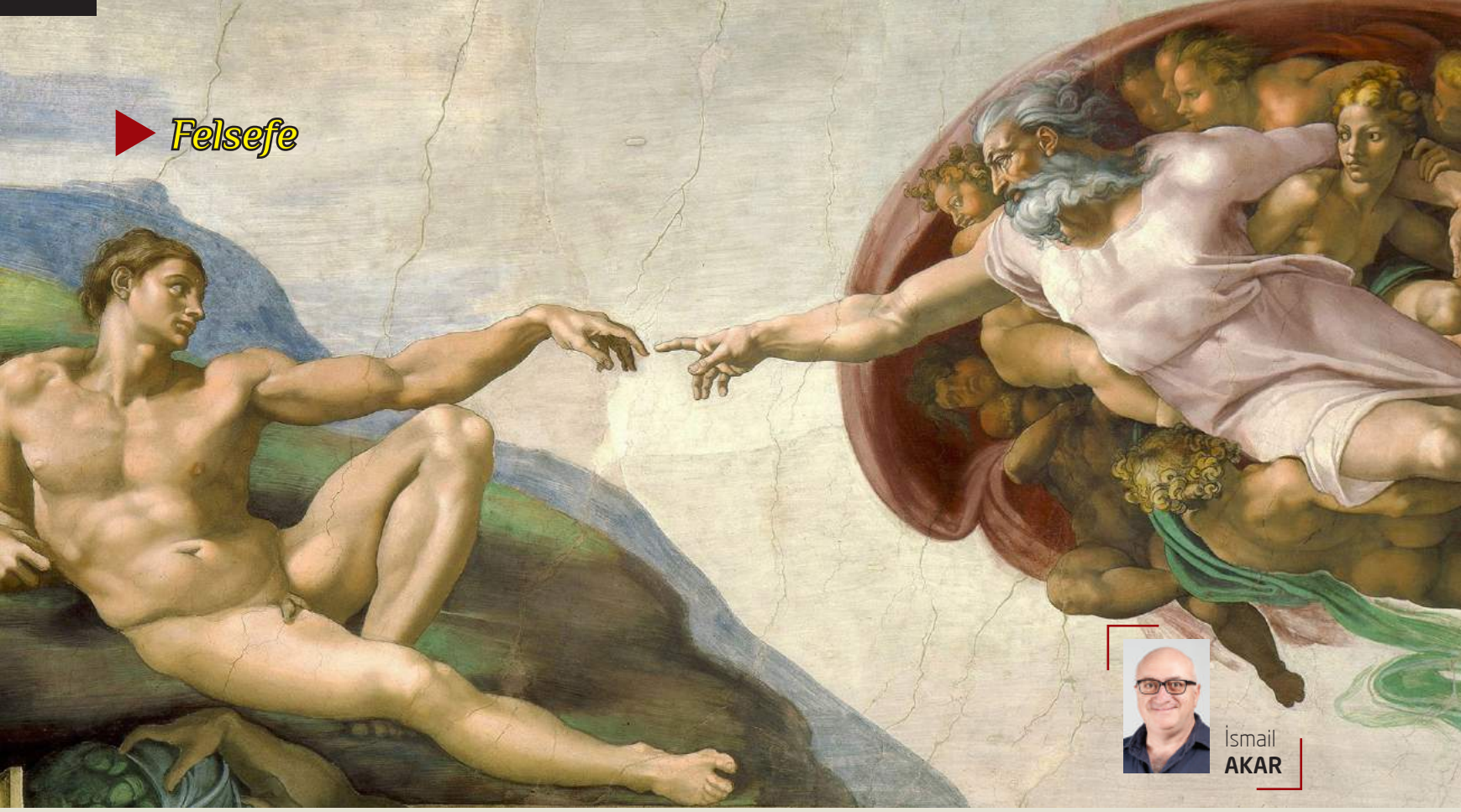
her şey. Kültürü de uygarlığı da yaratan bu yanınız. Bu yüzden biz asla bir kültür ve uygarlık yaratamayız. Kültür ve uygarlık yaratamayanların mücadelesi olabilir ama savaşı olmaz. Mücadele tekil, savaşa çoğuldur. Mücadele hayatta kalma koşulu, savaşsa daha iyi hayatta kalacağını sanma saçmalığının, yalanının zirvesidir.

(*) Son dönem sinema yönetmeni Stanley Kubrick'in bir takıntısı olan “AI” , düşünme teknolojisinin geleceğini temsil

eden bir karaktere odaklanıyor. Oscar ödüllü yazar/yönetmen ve Kubrick'in uzun süredir arkadaşı olan, sonunda yazıp yöneten Steven Spielberg şöyle diyor: “1980’lerde Stanley Kubrick, bana unutulması imkânsız, tamamen güzel bir hikâye anlatmak için beni yaratıcı güvenine aldı. “AI, Sanırım Stanley’nin bunu anlatması için beni endişelendiren ve o gittikten sonra bunu onun adına anlatmak istememe neden olan şey bilim ve insanlığın dikkatli bir karışımıydı.”

“Yapay Zekâ” yapımcısı ve Spielberg’in uzun süredir birlikte çalıştığı Kathleen Kennedy, “Steven, Stanley’i kucaklamak ve ona saygı göstermek istedi” diyor. “Böylece Stanley’nin katkısını aldı ve kendisinininkine ekledi. Bunun Steven Spielberg’in hassasiyetlerini her yönüyle yansıtan bir film olduğuna şüphe yok. Ancak alt metin tamamen Kubrick’ten oluşuyor.”

Filmin başyapımcısı ve Stanley Kubrick'in uzun süredir meslektaşı olan Jan Harlan, “AI” diyor, “şimdiye kadar beyazperdede görülmemiş yeni bir romantizmi gösteriyor: gerçek aşkı hisseden yapay bir varlığın ve insanın yapay bir varlığı gerçekten sevmesi oldukça yeni bir alan.”

İsmail
AKAR

Hangi Felsefeyi Niçin Öğrenmeliyiz?

“

Felsefe, günümüzün yaygın inancına göre gerçeklikle ilgisi olmayan ve bilgili geçinen bir grup insanın ayrıcalığında olan karanlık bir uğraşı alanıdır. Emeğiyle geçinen pek çok insanın gözünde ise hemen hemen hiçbir yararı olmayan, zaman öldüren, insanı karanlık bir mahzene hapsedecek kadar zararlı bir yanı bulunan tehlikeli, karanlık bir akıl oyunudur.

F

elsefe için böylesine olumsuz bir düşünceye sahip insanların büyük bir yanılgı içinde oldukları kesindir. İnsanı karanlığa sürükleyen zararlı bir felsefenin var olduğu inkâr edilemez; ancak bunun tam karşıtı olan aydınlık, doruluğa giden yolu gösteren iyilikçi bir felsefenin olduğunu da inkâr edilemez bir gerçektir. Dolayısıyla felsefeyi alaya almak, küçümsemek, ona karşı önyargılı bir tutum sergilemek fevkalade yanlış olur.

Bu bakımdan felsefeye olan yaklaşımımız ona tümünden karşı olmak değil, ondan yana ve onu benimsemek yönünde olmalıdır. Bunun için de şu önemli soruyu göz ardı etmemek gerekli: Emeğin süreçlerinden gelen, doğa ve toplum olaylarını bilimsel yolla inceleyen, doğanın ve toplumun gelişme yasalarını bilimsel olarak açıklayan, onları insanın hizmetine sunan felsefe hangisidir? Bu soru bizi ister istemez, en baştan, felsefenin tanımına götürür. Ardından, hangi felsefeyi neden inceleme konusu

yapmamız ve mümkün olan en iyi şekilde öğrenmemiz gerektiği noktası önümüze gelir. Bu noktada netleşebilmek çok önemlidir. Bunun için önemli olan ise, felsefenin başlangıcından günümüze kadarki gelişim sürecinin ana hatlarıyla tanınmasıdır.

Tarihe adını yazdırmış büyük düşünürlerden birkaçını yetiştirmiş olan Antikçağın Yunanlıları, felsefe sözcüğünden bilgi seviyesini anlamaktaydılar. Bilgi sevgisi de Yunan dilinde sevgi anlamına gelen philo ve bilgi anlamına gelen sophia sözcüğünün birleşmesinden meydana gelen philosophia'dır.

"Bilgi", evreni, doğayı, toplumu ve insanı tanıma anlamına geliyor. İnsan zekâsının ortaya çıkardığı en anlamlı uğraşı alanı olan felsefenin amacı evren, doğa, toplum ve insan üzerine tutarlı, sistemli ve bütünlüğe uygun bir bilgiye ulaşmaktır. Böyle bir bilgiye ulaşmak da, büyük önemi olan belirli davranış kurallarının kavranmasına ve benimsenmesine, yaşam karşısında insancıl bir duruş sergilenmesine olanak sağlar. Söz konusu bu insancıl duruş, el birliğiyle dünyanın insanca yaşanılır duruma dönüştürülmesi yönünde savaşım verilmesidir.

İlkçağda felsefe, insanın içinde yaşadığı dünya hakkında edindiği bütünsel bilgiyi dile getiriyordu. Günümüz için de bu durum geçerliliğini korumaktadır. İlkçağdan günümüze kadar geçen tarihsel süreçte felsefenin değişik evrelerden geçtiği, zaman zaman etik, zaman zaman da teolojik kılığa büründüğü görülmektedir. Bunların içinde İlkçağ Yunan felsefesinin apayrı bir yeri bulunuyor. Öyle olmasının nedeni ise felsefenin ilk Yunan düşünürlerinin elinde biçimlenmiş olmasıdır. Bu düşünürler, düşünsel faaliyetlerini doğadan yansıyan nesnel gerçekliğe dayandırıyor, düşünceyi mitolojiden, masallardan ve efsanelerden arındırmanın çabası içinde hareket ediyorlardı. Bundan dolayıdır ki İlkçağ Yunan felsefesi, kendisinden sonra gelen bütün felsefelerin altyapısını oluşturmuştur.

Bilgi anlamındaki sophia aynı zamanda akla uygun eylemi ortaya koyma (erdemli davranışı gösterme) anlamını da içeriyordu. Çünkü Antikçağ Yunan düşünürleri için bilgiyi sevmek ve aramak olan felsefenin anlamının yanında akla uygun davranış boyutu da anlam bakımından bir o kadar önemli meseleydi. Bundan dolayı Antikçağ Yunan düşünürleri bilgiyi, erdemli davranışın ne olacağı sorununu çözümlemesi bakımından aramaya koyulmuşlardır. Yaşamın ne anlama geldiğine dair yorumlarda bulunurken, erdemli davranışın ne olacağı sorununu da daima göz önünde bulundurmuşlardır.

Antik Yunan düşünürlerinin ileri sürdükleri kavram ve öğretilerin çok daha eski toplumlara ait çeşitli halk düşünceleri ve efsanelerinden doğduğu kesindir. Her şeyde olduğu gibi, Antik Yunan düşünürlerine ait olan kavram ve öğretilerin de bir geçmişi bulunmaktadır. Bu yüzden onları geçmişinden kopararak açıklama yoluna gitmek anlamsız olur. Antikçağda uygulamalı bilimlerin emekleme dönemini yaşıyordu; daha net bir ifadeyle çok yavaş ilerliyordu. Bu yüzden gerçeğin bilgisini seven ve onun arayışı içinde olan insan düşüncesi, uygulamadan kopuk ve bilimin doğrulamaya yönelik test edişinden yoksun olması nedeniyle yüzyıllar boyu, yalnızca düşünsel alanda gelişmesini sürdürmekteydi. İ.S. XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar filozoflar düşüncelerini soyutlayıp kavramlaştırma yoluna gittiler ve sürekli oluşum halinde olan maddi evrenin ötesinde sonsuza kadar geçerli olduklarını sandıkları çeşitli tanımlamalarda bulundular.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında uygulamalı bilimlerin düşünceleri denetleyip test edecek düzeye erişmesiyle, maddi evrenin sürekli değişmesi ve dönüşmesinin sonucunda uygulamaya dayalı bilgi ile önceki kuramsal kavramlar arasında çatışma ortaya çıktı. Bundan sonraki süreçte salt düşünceye dayalı felsefenin karşısına bilim tabanlı bir felsefenin dikilmesi kaçınılmaz hale geldi.

Antik çağda evrenin hangi ana – maddeden meydana geldiği üzerine kafa yoran Miletli maddeci düşünürlerden sonra “oluş”u açıklayan Herakleitos’la felsefe alanındaki uğraşının evrensel nitelik kazandığı görülüyor. Ancak onun evrenin oluşumuna ilişkin dâhice düşünceleri, yaşadığı dönemde deneysel bilimin desteğinden yoksundu. Bu yüzden onu anlamakta sıkıntı çeken çağdaşları ona karanlık adını takmışlardır. Öyle ki, Sokrates bile onun hakkında, “Herakleitos’un düşüncelerinde anladıklarım çok güzel, öyle sanıyorum ki anlamadıklarım da. Herakleitos’un derinliğine inebilmek için Deloslu bir dalgıç gerek” demekten kendini alamamıştır. Açıkçası evrenle ilgili felsefe yapmak, Herakleitos’un çağdaşlarına ve onun ardından gelen filozoflara ağır gelmiştir. Böylece evren üzerine kafa yormaktan vazgeçilir o dönemde. İnsana yönelme yoluna gidilir ve ona ilişkin felsefe yapma zorunluluğu ortaya çıkar. Sokrates’e göre felsefe, insanın neleri bilmediğini bilmesi demek oluyor. Platon’un görüşüne göre felsefe, doğruyu bulup ortaya koyma yolunda düşünsel faaliyette bulunma olmaktadır. Aristoteles felsefeyi ilkeler ya da nedenler bilimi olarak tanımlamaktadır. Epikuros için felsefe, bir yaşam tarzı, mutlu bir yaşam oluşturma yolunda tasarlanmış eyleme dayalı bir sistemden başka bir şey değildir. Açıkçası antik çağda insana dönük felsefe, özü itibarıyla etik karakter taşımaktadır. Ortaçağda felsefe, tanrıbilim niteliğindedir. Bu

çağın Hristiyan düşünürleri, bakış açıları incelendiğinde tanrıbilim ekseninde felsefeyi tanımlama yoluna gittikleri anlaşıyor. Ortaçağın bitimine doğru felsefenin dinden bağımsız olması gerektiği düşüncesinin ağır basmasıyla, felsefeye eğilimin bu doğrultuda gelişme göstermeye başladığı görülüyor.

Rönesans ve sonraki süreçte felsefede çok daha büyük adımlar atılmıştır. Bunların hep-

si de XIX. yüzyılın ikinci yarısında felsefenin bilimsel niteliğe kavuşması sürecinde önemli rol oynayan adımlar olacaktır.

Giordano Bruno (1548 – 1600) ile başlayan ilk büyük adım, felsefenin görevinin doğayı bilmek anlayışı olup onun ardından gelen düşünürler bunun üzerine daha üst düzeyde anlayışlar geliştireceklerdir. Bu evrede, dünyayı çeşitli biçimlerde yorumlamakla yetinen düşünürlerin ileri sür-

dükleri fikirler gittikçe bilimselliğe

doğru evrilir.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında felsefe bilimsel niteliğine kavuşur ve evrensel bilim haline gelir. Bundan ötürü de öteki felsefelerden apayrı ve onlara karşıt bir yön çizer; dünyayı yalnızca açıklamakla kalmaz, onu dönüştürmek gibi önemli bir rol üstlenir. Bu felsefe diyalektik ve tarihsel maddecilik adıyla bilinir. Amaç dünyayı (doğayı ve toplumu) el birliğiyle insanca yaşanılır duruma getirmekse – ki öyle olmalı – onu en başta tanımamız gerekir. Bu bakımdan daha iyi bir yaşam için öncelikle dünya-

yı tanımamızı sağlayacak olan bilimsel dünya anlayışını (diyalektik ve tarihsel materyalist felsefeyi) incelemeli ve öğrenmeliyiz. Çünkü o bir dogma değil, insanca bir yaşam oluşturma da ortaya koyulması gereken eylemler için bir yol göstericidir. Ona bu niteliği kazandıran da evrenin en genel yasalarını, fizik doğadan canlı doğaya, topluma ve düşünceye kadar gerçeğin bütün görüngüleri için ortak olan yasaları incelemesidir.

Bilimler bize evrenin maddi bir gerçek olduğunu, bizim bu gerçeğe yabancı kalamayacağımızı, bu gerçeği çeşitli yönlerden tanıyabileceğimizi ve bu sayede evreni kendi hizmetimize alabileceğimizi öğretmekteler. Bilimlerin bize öğrettiklerine uygun tek dünya anlayışı olma özelliği taşıyan diyalektik ve tarihsel materyalist felsefe, dünyanın bir bütün olarak kavranmasına yarayan bir dünya anlayışdır ki bu özelliğinden ötürü büyük bir kültürel hazinedir. Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm öncesi felsefeler doğayı yalnızca düşünce yoluyla açık-

lamaya çalışmakla yetiniyordu. Karl Marx ve Friedrich Engels'in özverili çalışmalarının ürünü olarak ortaya çıkan diyalektik ve tarihsel materyalist felsefe ise doğayı, doğa bilimlerinin somut verileriyle açıklamaktadır. Bu felsefenin sunduğu diyalektik yöntem sayesinde doğa ve toplum olaylarının, olgularının bilimsel olarak incelemesi ve bilinmesi olanaklı duruma gelmiştir.

Bundan dolayıdır ki diyalektik yöntem dünyayı inceleme ve bilme yöntemi olduğu gibi, dönüştürme yöntemidir de. Çünkü dünyanın gelişiminin nasıl gerçekleştiği bilindiğinde onu insancıl doğrultuda nasıl dönüştürebileceğimize ilişkin ne türlü davranmak gerektiği de bilinir. Bu bakımdan insanca, mutlu bir dünya yaratmak için felsefeyi öğrenmek, özellikle de diyalektik ve tarihsel materyalist felsefeyi inceleyip öğrenmemiz gerekiyor. İnsanlığın kurtuluşunun yolu buradan geçiyor ne de olsa!

Antalya'da Cumhuriyet Döneminde Tiyatro

Okan
CİNEMRE

Antalya'da tiyatronun gelişimi, önceki sayıda genel olarak özetlediğimiz tarihsel süreçle benzerlik göstermektedir. Mahallelerde seyirlik oyunlar devam ederken, Vatan ve Borsa Kahvehanesi gibi mekânlarda ve Tophane Çay Bahçesi'nde gezici kumpanyalar oyunlarını sergilemektedir.

Antalya'da kurumsal anlamda ilk tiyatro faaliyetleri özellikle İstanbul'dan gelen, turne yapan oyunlar ile başlamıştır. 1929 yılında Antalya'ya gelen Vasfi Rıza Zobu, anılarında dört gün boyunca oynadıkları oyunlara olan yoğun seyirci ilgisinden bahseder. Darülbedayi oyunlarından, "Aynaroz Kadısı", "Görücü", "Mahcupluk İmtihanı" ve "Hızır Aleyhi Selam" piyeslerini halk beğeniyle izlemiştir. Özellikle 1923-1950 yılları arasında da şehrin kültür hayatında önemli bir unsur olan Halkevi ile Antalya Lisesi öğretmenleri ve öğrencilerinin etkin rolü vardır. Antalya Halkevi, 1932 yılında açıldıktan iki yıl sonra Yenikapı'da içinde tiyatro ve sinema salonu bulunan binasında faaliyetler yürütmüştür. Temsil Şubesi'nin ilk Yönetim Kurulu Üyeleri şu isimlerden oluşmaktadır: Fettah Bey (Sıtma Müca-

delesı Memuru- Eczacı), Edip Bey (Öğretmen) Safa Bey (Nafız İdaresi Başkâtibi). Salonda donanım bulmakta zorlanan şube, gerekli hazırlıkları tamamladıktan ve kentte yaşayan insanlardan bir tiyatro grubu kurduktan sonra 1933 yılında "Beyaz Kahraman", "Özyurt", "Yarım Osman" piyeslerini sahnelemiştir. "Özyurt"ta Türklerin kahramanlığı, çadırdan, ilkel hayattan şehir hayatına geçişi anlatılmış, temsil gördüğü ilgi nedeniyle üst üste iki gece sahnelenmiş ve 1500 seyirci tarafından izlemiştir. Şubat 1934'te Halkevlerinin kuruluş yıldönümü nedeniyle bir kutlama yapılır ve temsil şubesi-nin oyunu Elhamra Sineması'nda sahnelenir. 1935 yılında "Sakarya Tayyarecisi" ve "İstiklal" piyesleri oynanır.

Bu döneme ait ilginç bir talep yeni kurulan cumhuriyette tiyatro yapmanın döneme özgü

özelliklerini anlamak açısından önemlidir: Antalya Halkevi, merkezden gönderilen piyeslerin düz metin halinde yollanmasını, kadın sayısının az olmasını ve kadınlı rollerde aşk öyküsü bulunmamasını talep etmiştir. Kadın oyuncu bulma güçlüğü nedeniyle yaşanan sıkıntıların giderilmesi amacıyla şubenin kadrosunda bulunan kadın öğretmenler de görevler almışlardır. Antalya Halkevi Temsil Şubesi, 14 Kasım 1936 tarihinde Halkevi bandosuyla birlikte Elmalı'ya bir temsil vermek için gider ve "Mahcuplar" isimli bir temsil ile ilk turne yapılır. Sonraki yıllarda diğer ilçelerde de oyunların gösterimleri yapılır. Halkevi tiyatro repertuvarlarını her geçen gün seçkin eserlerle zenginleştirmek ister ve bunların başarı ile temsil edilerek halkın sosyal ve kültürel seviyelerinin yükselmesinin aracısı olmasına önem verir. Bu amaçla şube üyelerinden piyes yazmaya yeteneği olanlar yeni eserler yazılması için teşvik edilir.

Halkevleri kendi amatör gruplarının başarılı çalışmaları yanında, şehirde bağımsız kurulan tiyatro ekiplerine de seyirci desteği ver-

mek, salon tahsis etmek gibi konularda katkı sunmuştur. İstanbul Şehir Tiyatrosu, 1940'ta Antalya'ya geldiğinde, organizasyonun duyurusu ve bilet satışı Antalya Halkevi tarafından yapılmıştır. Bu heyecanı Dr. Burhanettin Onat, Türk Akdeniz Dergisi'nin bir sayısında şu cümlelerle anlatır: "Fakat bu alakanın ihtiyaç, hatta iştiyak (büyük bir arzu) derecesini bulan şiddetini anlamak için bu sanatkârların geleceği haberinin halk üzerinde uyandırdığı sevinci görmek lazımdı. Tarlasında uğraşan çiftçi, yazıhanesinde oturan tüccar, bürosunda çalışan memur, imtihana hazırlanan talebe, daha ne bileyim az çok okumuş her fert bu haberin estirdiği havanın sevinci içinde günlerce çalkalandı durdu. Sanatkârları getiren vapurun akşamüstü limana demirlemesinden iki saat sonra, Halkevinin yeni sahnesi görölmeğe gidildiği zaman, halkın kabilelerle bilet almaya geldikleri görölüyordu ve bir iki saat içinde bütün yerler satıldı. Bize beş gecede beş temsil verdiler. Sanat bakımından söz söylemek haddim olmayacaktır. Beş günde bize modern tiyatronun beş muhtelif eserini gösterdiler. Ağlattılar, güldürdüler, düşündürdüler, öğrettiler."

Dr. Burhanettin Onat'ın Antalya'da tiyatronun yaygınlaşmasına verdiği katkı oldukça değerlidir. 1944 yılı Çocuk Bayramı'nda ilkokullarda sergilenen oyunlardan biri onun yazdığı "Hamal Ali'dir. Piyes, sosyal sorunları ve acıları betimleyen bir tema içerir; hayat şartları nedeniyle hamallık yapan bir çocuğun yaşadığı sıkıntılar anlatılır.

Halkevleri temsil şubesinin 1949 yılında kapatılmasının ardından şehir dışından gelerek Antalya'da tiyatro gösterimi yapan gruplar arasında İsmail Dümbüllü ve arkadaşları da vardır. Ayrıca Toros Operet Grubu, Muammer Karaca Tiyatro Topluluğu, Yeni İstanbul Opereti, Avni Dilligil Tiyatro Topluluğu, Küçük Operet grupları da Antalya'ya gelerek temsil yapan tiyatro gruplarıdır.

Tiyatro hevesi Antalya Lisesi Resim Öğret-

meni Esen Emekcil ve öğrencilerinden oluşan amatör bir ekiple "İp Oyunu" adlı eserin oynanmasıyla devam eder. Ahmet Tekelioğlu'nun 1967 yılında kurduğu "Antalya Tiyatro Kurma ve Yaşatma Derneği" aracılığıyla faaliyetler sürdürülür. Oyuncu kadrosunda bulunan Sümer Tilmaç, sonradan Türkiye'nin ünlü bir oyuncusu olmayı başarır. Uzun süre düzenli oyunlar çıkaran grup, "Buzlar Çözülmeden", "Duvarların Ötesi", "Pusuda" gibi oyunları Antalya seyircisiyle buluşturur. Önceleri Yenikapı'da, sonra Doğu Garajı'nda çadırdaki gösteriler yapan ve 'Boncuk' lakabıyla bilinen Yakup Özdemir, Antalya'da tiyatro sevdasını yaygınlaştıran, kent kültüründe tarihsel anlam taşıyan önemli bir isimdir. Asıl adını halk bilmede olup palyaço kıyafetiyle gezen oyuncu, kentte "Cambaz Boncuk" olarak tanınır. Antalya'da profesyonel anlamda ilk tiyatro

faaliyetinin 1977 yılında İzmir Devlet Tiyatrosu'ndan Mustafa Yalçın'ın açtığı kursla başladığı söylenebilir. Askeri darbe sonrasında ise 1983 yılında kısıtlı olanaklarla amatör bir anlayışla, ancak inançlı ve birikimli insanlarla yola çıkan Antalya Belediyesi Tiyatro Topluluğu, Talat Kalyoncu yönetiminde "Rumuz Goncagül"ün provalarına başlar. Sergilenen ilk oyun "Orman'ın Bekçileri" adlı çocuk oyunudur. Eşzamanlı kurulan Tiyatro Atölyesi ile kentte birçok oyuncu yetiştirilmiştir. Müfit Kayacan'ın sanat yönetmenliğini üstlenmesi sonrası verilen yoğun emekle ivme kazanan şehir tiyatrosu günümüze dek uzanan süreçte geniş izleyici kitlesine ulaşmayı başarmıştır. Geleneksel Türk Tiyatrosu çizgisinde daha çok yerli yazarlardan oluşan seçkisiyle halkın gönlünü kazanan Şehir Tiyatrosu, çağdaş dünya tiyatrosunun da örneklerini Antalya halkıyla buluşturur. Antalya Belediyesi Şehir Tiyatrosu, yasal statüsü kazandıktan sonra oluşturduğu oyuncu ve teknik kadrosuyla, Mehmet Özgür'ün genel sanat yönetmenliğinde, her seansında seyircisi tarafından doldurulan üç ayrı salonda oynamaya ve kentin gururu olmaya devam etmektedir.

Antalya Devlet Tiyatrosu ise 27 Mart 1993 yılında açılır. İlk oyun Haldun Taner'in yazdığı "Sersem Kocanın Kurnaz Karısı"dır. Tiyatro tarihinin klasik eserlerinin yanında belgesel tiyatro ve deneysel oyun örnekleri de sunan

devlet tiyatrosu, izleyiciler için bir okul olma görevini yerine getirir.

Kentimizin tiyatro ortamında mutluluk veren bir başka gelişme, özel tiyatroların sahne almaya başlamasıdır. Bağımsız tiyatroların ve alternatif sahnelerin giderek artması farklı biçim ve oyunculuk tekniklerinin denenmesi; yeni yazar ve yönetmenlerin yetişmesini ve kentin geleceğe taşınacak kültürel alt yapısının oluşmasını da beraberinde getirecektir. Genç ve dinamik zihinleri deneyimli ustalarla buluşturma çabası desteklenmelidir.

Son 4 yılda sezon boyunca düzenli oyun takvimi yapan Baküs Sahne daha çok kendi üretimi metinlerle deneysel, absürt uyarlama, in yer face, hareket-dans tiyatrosu örnekleri verirken, Antre Sahne geleneksel ve yerel beğenileri çağdaş tiyatroyla buluşturmayı önceleyen oyun seçkileriyle seyirci karşısına çıkmaktadır. Kentin doğaçlama

tiyatroyu sevmesinin ve sahiplenmesinin yolunu açan Kırmızı Kalem Sanat, sabır ve inancın sonuçlarını almaktadır. Tiyatro Karma, Avangart Sahne, Antalya Gençlik Tiyatrosu, Kepez Belediye Tiyatrosu gibi örnekler, artarak izleyicisiyle buluşunca, cumhuriyetin yüz yıllık yolculuğu gerçek amacına ulaşacaktır.

Dünden Yarına Bilgece Kültür Evi

“

Çalışmalarını ve dayanışmayı yıllardan bu yana farklı adlarla, başarıyla sürdüren kültür, sanat ve tiyatro gönüllüleri, Bilgece Kültür Evi'nde buluşmaya devam ediyor. Antalya'nın bu özgün sanat kurumunun çalışmalarını ve önümüzdeki dönemde gerçekleştirmeyi planladığı etkinlikleri Adem Atar'la konuştuk.

Adem
ATAR

T

iyatro Emekçileri Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği'ni 2011 yılında kurmuştuk. 2017 yılında Haşim İşcan Mah. 1304 Sk. No: 32 Işıklar-Muratpaşa / Antalya adresindeki Gelişim Sanat Merkezi'ni bu dernek adına devralıp Ted-Yar Der / Gelişim Sanat Kültür Evi unvanı ile başlayan yolculuğumuza Bilgece Kültür Evi adıyla devam ettik. Ted-Yar Der ve Bilgece Kültür Evi sürecinde neler yaptık?

Zaman zaman sanat kursları, koro çalışmaları, konserler, imza günleri, şiir ve müzik dinletileri, anmalar, söyleşiler, dayanışma yemekleri, kahvaltıları ve benzeri etkinlikler düzenledik. Çocuklar ve yetişkinler için tiyatro oyunları hazırladık. Oyunlarımızı Antalya merkezde sahneledik; ilçelere ve başka şehirlere turneler yaptık, yapıyoruz da...

Bunlardan başka halen “Birlikte Atlatacağız / Dayanışma Yaşatır” sloganıyla devam ettirdiğimiz iki önemli projelerimiz var ki asıl onlardan söz edelim isteriz.

1. Üniversite Öğrencilerimizle Dayanışma Projesimizi üç yıl önce yedi öğrenciye burs vererek başlattık. Veli Der Antalya Şubesi ilk yıl, CHP Muratpaşa İlçe Kadın Kolları Başkanlığı ilk iki yıl proje ortağımız oldular. Bu üçüncü yılımızda etkinlik gelirlerimiz ve Bilgece Dostlarının katkılarıyla yirmi yedisi depremzede kırk yedi gencimize Eylül ile Mayıs ayları arası her ay 500TL can suyu verebildik. Önümüzdeki yıl mezun olanların yerine yenilerini alarak en az 50 öğrencimize aylık 750TL katkı vermeyi programlıyoruz.

2. “Deprem bölgesindeki çocukları-gençleri-yetişkinleri tiyatroyla, kitapla, resimle, oyuncağıla buluşturma projemizin” üçüncüsünü gerçekleştirdik. İlkini 6 Şubat depreminden iki ay sonraki Nisan ayında (Veli-Der Antalya Şubesi ve CHP Muratpaşa İlçe Kadın Kolları Başkanlığı ile birlikte; Antalya Büyükşehir Belediyesi ve Muratpaşa Belediyesi’nin katkılarıyla) yaptık. Proje kapsamında ilk ikisi 10’ar, sonuncusu 15 günlük olmak üzere çocuk ve yetişkin oyunlarımızla turneler yaptık. Yaklaşık 6.500 depremzede çocuğumuza oyun izlettirdik; gofret, çubuk kraker, meyve suyu ikram, kitap, bot, mont hediye ettik. Gençlerimize, yetişkinlerimize de sınavlara hazırlık, şiir-oyun-roman kitapları, hijyen-gıda malzemeleri, giysiler ulaştırdık. 2024-2025 öğrenim döneminde / sanat sezonunda Antalya merkezdeki etkinliklerimize devam ederken bir yandan da üç çocuk iki yetişkin oyunuyla turneler yapacak; yeni hazırlayacağımız oyunlarla iki kez 10’ar günlük süreyle

4. ve 5. kez Hatay’a gideceğiz.

Yaz aylarında da boş durmak istemiyoruz. Gerçekleştirmek istediğimiz üç projemiz daha var.

1. Temmuz ayında bir ay Hatay’a gidip depremzede çocuklarla ve kadınlarla tiyatro oyunları çalışacağız.

2. Ankara Operasının Solist Sanatçısı Tuncer Tercan dostumuzla Antalya’da ve Hatay’da önce depremzedeler yararına, sonra da depremzedelerin kendilerine konserler düzenleyeceğiz.

3. Cenk Kolcu ile sevgili kızları Julia Aylin Kolcu Demircan depremzedeler için oluşturdukları 12.420 Euro fonu Bilgece Kültür Evi’ne aktardılar. Bu parayla Hatay-Defne’de bize tahsis edilecek arsa üzerine 100-120 metre kare prefabrik bina yaptırıp; Bilgece Kültür Evi’nin Defne Temsilciliği ile Bilge Sönmez Kadın ve Çocuk Yaşam Evi’ni açacağız.

antsanat

“Abdurrahman Keskiner: Prodüktör” Kitabım Üzerine

Sinema yazınınımızın üretken kalemlelerinden, dergimizin de daimi yazarlarından Ali Can Sekmeç, geçenlerde Alfa Yayınları tarafından yayınlanan son çalışması “Prodüktör”ü anlattı. Türk Sineması’nın duayen yapımcılarından Abdurrahman Keskiner’in yaşam öyküsüne ve üretimlerine odaklanan eserin, alanında önemli bir boşluğu dolduracağına inanıyoruz.

Ali Can
SEKMEÇ

Modern Türk Sineması’nın, gelişme, olgunlaşma, şirketleşme ve örgütlenme adına sürdürdüğü tarihi yürüyüşü, Osmanlı dönemini bir kenara bırakacak olursak Cumhuriyetimizle yaşıt... 100 yıllık bu yürüyüşün içinden geçtiği siyasal, toplumsal, kültürel ve inişli çıkışlı oluşumların, bir ulusun yeniden inşasında diğer sanat dallarından daha fazla etkileşim gösterdiği de yadsınamaz bir gerçek... 1950’li yılların sonlarına kadar “yerli filmcilik” namıyla maruf bu yürüyüş, takvimler 1958’i gösterdiğinde Hollywood’a nazire yaparcasına “Yeşilçam” ismiyle anılmaya başladı. Nedeni mi? Yerli filmcilerin Beyoğlu’nun orta yerinde alfabemizin (L) harfini andıran Yeşilçam Sokağı’nda toplanmasıydı. Yine tıpkı Hollywood gibi... 1980’lerde filmciler Alyon,

Bursa, Hava, Sakızağacı gibi komşu sokaklara dağıldılar, ama klasik Türk Sineması’nın ismi her zaman “Yeşilçam” olarak anıldı.

Kimler geldi kimler geçti bu sokaklardan... Oyuncular, yönetmenler, senaristler, kameramanlar, set ekipleri, işletmeciler ve tüm bunların patronları olan prodüktörler ya da bugünkü deyişle film yapımcıları... Yeşilçamlı film yapımcıları, genel olarak deneme-yanılmayla, el yordamıyla ve içtenlikli bir sağduyuyla kendilerini var etmiş kişilerden oluşmaktaydı. Onlar, Türk sinema piyasasının yazılmamış kurallarını, çizilmemiş kalıplarını ve sahadaki uygulama biçimlerini kendilerine göre yorumlayarak, çalışma sistemlerini oluşturmuşlardı. Buradaki en önemli ölçüleri, ürettikleri filmlerin seyirci tarafından tutulmasıydı. Filmler

Türkan Şoray'la Namus Borcu
film setinde, 1973

seyircinin beklentilerine denk düşmeliydi. Abdurrahman Keskiner ya da dostlarının kısalttığı adıyla “Apo Gardaş” işte o prodüktörlerin önde gelenlerinden biridir.

O aslında Çukurova’nın sarı sığağının ortasında çiftle, çubukla, pamukla uğraşan Osmaniyeli bir toprak insanıydı. 1965 yılında film çekimi için Osmaniye’ye gelen Yılmaz Güney’le kurduğu çalışma arkadaşlığı onun sinema kariyerinin de başlangıcı olmuştu. 6 yıl boyunca Güney’in her işini organize eden menajeri olmakla hiç bilmediği Yeşilçam’ın direkt ortasına düşmüştü. 1971 yılında kendi yapım şir-

ketini kurduğu zaman artık Yeşilçam’ın bütün işleyişini biliyordu. O günlerden bu günlere 80 filmin prodüktörlüğünü yaparken, seyircinin beklentilerini hep ön planda tutmayı başarmıştı. “Hazal”, “Yılanı Öldürseler”, “Muh-sin Bey” gibi filmleriyle yurtiçi ve yurtdışında ödüller kazanırken Osmaniyeli toprak insanı ruhunu hiç kaybetmemişti. Bir yandan filmler çekilirken diğer yandan tarlalardaki mahsulün de peşinde olmuştu.

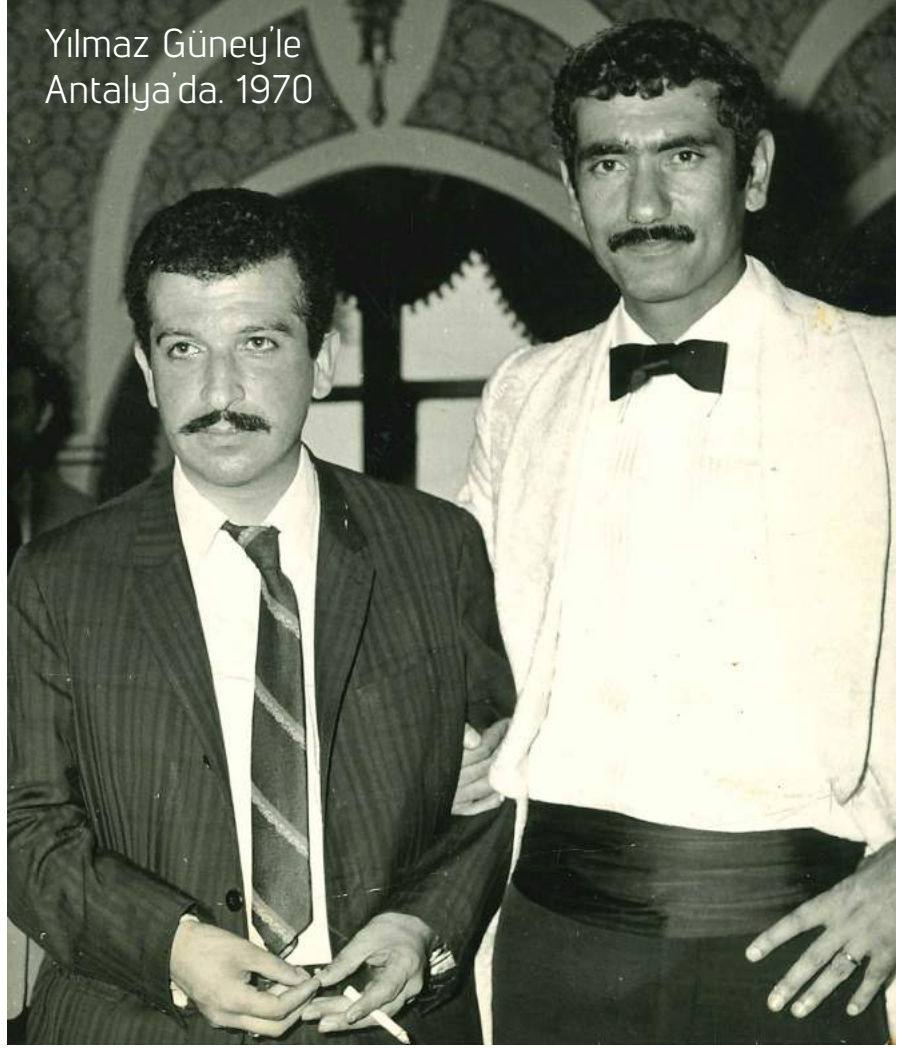
Bu kitabın çalışmalarına tüm dünyayı sarsan Coronavirüs pandemisinin en yoğun yaşandığı günlerde başladık. Hepimizin üzerinde

“ya hasta olursak” korkusu vardı. Apo Abi’yi (ben böyle hitap ediyorum) uzun zamandır tanıyordum, ama hayatı hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Türk Sineması’nın gelmiş geçmiş en iyi on filmi arasında sayılan “Umut” ve “Muhsin Bey” filmlerinin yapımcısıydı. Bir de ticari sinemanın önde gelen isimlerinden biriydi. Açıkçası bilgim bu kadardı. Apo Abi anılarını uzun zamandır kitaba döndürmek istediğini ve 2010’dan itibaren üç farklı yazara yazdığını, ancak hiçbirini beğenmediğini anlattı. Yazılan bu kitaplar tabiri caizse yavan ve içi boş olmuştu. Bu kitapların dokümanlarını bana gösterdiğinde, doğrusu ben de hiç beğenmedim. Türk Sineması’nın müteşebbis yapımcısının kitabında doğru düzgün Türk Sineması yoktu. Ben ilk şartımı ortaya koydum: Bu kitaplar yok sayılacak ve her şey en başından yeniden başlayacak.

Uzun yıllardır çok sayıda biyografi kitabı kalem aldığım için kendimce geliştirdiğim bir yazı ve anlatım biçimim vardı. 2020 yılı Eylül ayından itibaren üç aylık bir hazırlık aşaması yaşadım. Süreli yayınlarda kendisiyle ilgili yapılmış sayısız röportaj okudum. Yılmaz Güney üzerine yazılmış kitapları inceledim. Yapımcısı olduğu filmleri izledim. Artık yeni bir hayatın 80 yıllık koridorlarında dolaşmaya hazırdım. Her kitap benim için yeni bir yolculuktu ve heyecanım doruktaydı.

İlk görüşmemizin tarihi 15 Aralık 2020... Yer Kilyos Demirciköy’deki ev... Bu eve önceleri yüzümde maskeyle, sonraları aşı olarak, mas-

Yılmaz Güney’le
Antalya’da. 1970

kesiz ama dikkatle, bazen haftada bir, bazen de iki kez gidip gelmeye başladım. Yol arkadaşım da vardı: Apo Abi’nin sağ kolu diyebileceğim Gül Deniz... Gül, 2022 yılının Nisan ayında tamamladığımız görüşmeler boyunca yol arkadaşlığıyla beni hiç yalnız bırakmadı, sağ olsun... Benim Türk Sineması denildi mi adeta doyum-suzca harekete geçen öğrenme içgüdümün de verdiği cesaretle Apo Abi’yi uzun uzun konuşturdum. Bu konuşmalar kimi zaman günde 7-8 saati buldu. Öyle sorular soruyordum ki, karşımda oturan 80 yaşındaki adam önce şaşırıyor, sonra keyifle anlatıyordu. Ad ya da soyadını hatırlayamadığı kişilerin eksik olan isimlerini tamamladığım zaman daha da coşuyordu. Bir yaz ve bir kış boyunca süren bu konuşmalar, her seferinde beni iki saatlik bir yolla mücade-

le ettiriyordu. Aldığım keyif önemliydi benim için. Apo Abi de benden memnundu. Hafızası gayet canlıydı. Karıştırdığı ya da unuttuğu bir şeyi yakaladığımda şahsi arşivimde araştırma yapıyor ve ulaştığım bilgileri bir sonraki buluşmada ona sunduğumda hemen hafızasındaki kapalı kapılar aralanıyor ve doğru bilgiler gün ışığına çıkıyordu.

Çocukluğu tipik bir Anadolu kasabası olan Osmaniye’de geçmişti ve her çocukta olduğu gibi kendince renkliydi. Yılmaz Güney’li yılları ise oldukça hareketli, heyecanlı ve sinema doluydu. Apo Abi, 1971’de kendi adına Umut Film’i kurduğu zaman artık prodüktördü. Bu tarihe kadar Güney’in yanında tıpkı bir sinema öğrencisiydi. Kendi şirketini kurduğunda artık müteşebbis, gözü kara bir Yeşilçam adamı olmuştu.

1,5 yıl süren bu çalışmamızda Apo Abi’yi belki biraz yordum, ama ortaya onun anlatıcılığında gerçek ve samimi bir yaşam öyküsü ortaya çıktı. Günümüzde Türk Sineması’nın tarihsel kimliği üzerine yeteri kadar yazılı belgenin, tanıklığın, inceleme ve araştırma gibi kaynakların azlığı, ilgilenenlerin Yeşilçam’ı yorumlarken doğru saptamalarda bulunmalarına engel olmakta. Apo Abi’nin aklında kalanlarla anlattığı uzun Yeşilçam yolculuğu, ticari Türk Sineması’nın 1960’lı, 70’li ve 80’li yıllarına ışık tutacak nitelikte. Türk sineması kitaplığı maalesef anı-hatırat cinsinden kitaplardan ol-

dukça mahrum. Yaşanan mahrumiyete sebep, sinema emekçisinin ilgisizliği ve ihmalkarlığı... Bu anlatılar bir bakıma sözlü tarih çalışması... Henüz doğru dürüst yazılamamış olan Türk sinema tarihi için kimi zaman yol gösterici, kimi zamansa ufuk açıcı olan bu anlatımların kıymeti hala anlaşılabilmiş değil. Oysa bu anlatılarda Türk sinema tarihinin kaybolmuş ya da kaydı hiçbir zaman tutulmamış siyasal, kül-

türel, toplumsal, magazin, ekonomik, estetik, teknik, emek gibi

birçok yönüne ulaşmak mümkün... İşte Abdurrahman Keskiner, ilk

kez bir film yapım-

cısının yaşam öyküsü üzerinden

geleceğe kalacak bir kaynak olması bilinciyle

“Prodüktör” adını koyduğum kitabımızda Ye-

şilçam’ın tüm bu noktalarındaki ça-

lışmalarını aklında kaldıgınca dile getirdi,

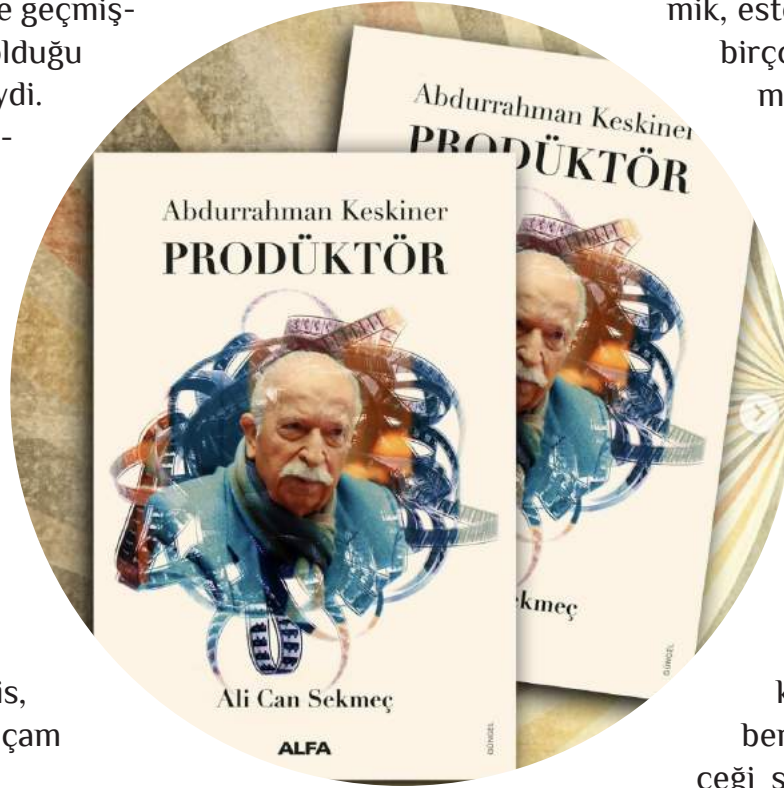
ben okurun anlayabileceği satırlara döktüm, Alfa

Yayımları da en şık baskısıyla pi-

yasaya sundu.

Bugüne kadar 80’den fazla kitabı yayınlanmış bir araştırmacı-yazar olarak hiçbir kitabımı öven cümleler sarf etmedim. Gerek de duymadım. Fakat ilk kez bir kitabım için cümle kuracağım müsaadenizle; “Apo Abi sayesinde Türk Sineması ve Yeşilçam konusunda oldukça zenginleştim.”

Darısı okurlarımın başına...

İçinden Mülteci Geçen Filmler

“

Michael Curtiz imzalı, 1942 yapımı ünlü Casablanca’da Rick Blaine (Humphrey Bogart), unutamadığı aşkı Ilsa için (Ingrid Bergman), “dünyada onca batakhane varken, o kadın benimkine geldi” sözlerini sarf eder.

Fransızların kontrolündeki bölge, Nazi zulmünden kaçıp Yeni Dünya’ya ya da Avrupa’ya sığınmaya çalışan binlerce mülteci için adeta bir “bekleme salonu” olmuştur. Zorunlu misafirler için konaklanan yer cenneti vaat etse bile hissedilen duygu, çoğunlukla batakhane konaklamakla eşdeğerdir.

Tuncer
ÇETİNKAYA

S

ömürgeciliğin yol açtığı onca kıyım ve felaketin sonrasında yaşanan trajedi, sinema tarihinin çeşitli dönemlerinde karşımıza çıkmış ve “mülteci temalı filmler” başlığı altında ele alınabilecek bir yoğunluğa ulaşmıştır.

Erken Dönemlerin Mültecisi

Sinema tarihinde mültecileri merkezine alan ilk popüler filmin, Charlie Chaplin imzalı The Immigrant (Göçmen, 1917) olduğunu söylemek sanırız yanlış olmaz. Şarlo’nun, yönetmenlik koltuğuna Edward Brewer’la oturduğu filmin esas oğlanı, yüzyıl başlarında ABD’ye göç eden sayısız yoksuldan biri olan “küçük ser-seri”dir. Yolculuğu esnasında Edna (Purvance) ile yakınlaşan ve kızın yoksulluğuna çare ararken başı binbir türlü derde giren Şarlo, Özgürlük Heykeli’ye tam bir tezat oluşturan yoksul yığınların umutsuz görüntüleriyle hafızalara kazınan bir filme imza atmıştır.

Geniş kesimlerin adını 1930 yapımı, Mavi Melek’ten anımsayacakları Josef von Sternberg’in Hollywood’da çektiği The Last Command’ın (Zafer Şafağı, 1928) kahramanı, devrimin ardından ABD’ye sığınan devrik bir generaldir. Şanlı günleri artık geride kalan sefil asker, kendisine sinemanın merkezinde bir iş bulsa da yoksulluk ve derin mutsuzluk hissi yakasını bırakmayacaktır.

Göçmen: Suça Meyilli ve İktidarsız!

Sanatsal örneklerin dışında, ana akım sinemanın göçmenlere yaklaşımı mesafelidir. Bunalım döneminin Robin Hood’u olarak betimlenen erken dönem gangsterleri, çoğunlukla İtalyan ya da İrlanda göçmenidir. New York’un mülteci akınına uğrayan ilk yerleşim bölgelerinden olan Lower East Side ise 20’lerin sonundan itibaren bir suç merkezi olarak ele alınır. Sinemanın klasik dönemlerindeki göçmen, uyum sorununu şiddetle çözmeye meyilli, tekinsiz bir adam olarak karşımıza çıkarken, ağırlıkta

olduğu bölgeler ise uzak durulması gereken yerlerdir. O, adaptasyon sürecini başarıya tamamlasa da, Postacı Kapıyı İki Kere Çalar'daki gibi (1946) sisteme göre iktidarsız ve yok edilmesi kaçınılmaz biridir.

Norman Mailer'ın deyişiyle, "insanlık tarihinin en berbat on yıllarından birini" simgeleyen 50'ler, ortaya Soğuk Savaş figürü Joseph McCarthy'leri çıkarmıştır. Her taşın altında komünist arayan Cadı Avı yıllarının zanlılarından biri de göçmenlerdir. Bu dönemin tam da ortasında gündeme gelen, John Sturges imzalı Zafer Madalyası (1955), Howard Breslin'in öyküsüne dayanır. Savaş sonrasında Black Rock adlı küçük bir Amerikan kasabasında açılan filmin kahramanı, tek kollu ve esrarengiz Mac Reedy (Spencer Tracy) bir hükümet görevlisidir. Savaşta vurularak ölen Japon asıllı bir askerin ailesine kahramanlık madalyası vermek üzere orada bulunan adam, kasabalının düşmanca tavırlarına rağmen Komoko'nun ailesinin akıbetini öğrenmek için mücadele etmek zorunda kalır. Japon göçmenlerin savaş esnasında karşılaştığı ırkçılığı masaya yatıran filmdeki olaylar, Howard Zinn'in "ABD Halklarının Tarihi" adlı muazzam eserinde sonradan ele alınmıştır. Hollywood Rönesansı'nın milat filmlerinden sayılan Sidney Lumet'in 12 Öfkeli Adam gibi mahkeme dramalarında göçmenlere yönelik önyargılı tutum, başarıyla mahkum edilecektir.

11 Eylül'e Doğru

Tarihçilerin, "ideolojilerin çarpışma noktası" olarak adlandırdığı 70'li yıllara gelindiğinde yeni bir ekonomik bunalımın pençesinde kıvranan kapitalizm, içsel sorunlar yaşamaktadır. Özellikle metropollerde artan suç oranları, 30'lu yıllardan daha etkili bir "polis filmleri" furiasının ortaya çıkmasına neden olur. İkisi de 1971 yılında gösterime giren Kanunun Kuvveti ya da Kirli Harry filmlerinin hedefinde, "her türlü uğursuzluğun işareti" sayılan Afro

Amerikalılar ve göçmenler vardır. Mültecilere yönelik nefret dalgası, Reagan ve Thatcher'ın ana aktörü olduğu, 80'lerin kapitalist restorasyon sürecinde hızlanarak devam eder. Takvimler 11 Eylül 2001'i gösterdiğinde, dünyanın kaderini değiştirecek önemli bir gelişme yaşanır; radikal İslamcı olarak tanımlanan bir örgüte atfedilen bir dizi saldırı ABD'yi derinden sarsar. Dünyanın en korunaklı kalesinde yaşanan gelişmeler, Michael Moore'un ünlü belgeseli Fahrenheit 9/11'de işaret ettiği gibi bir dizi önemli soru işareti barındırırsa da, sıradan insan panik halindedir. Bu dönemde İkinci McCarthy Dalgası'nın ilk hedefinin Müslüman göçmenler olduğunu vurgulamak yanlış olmaz. Korku ve paranoya iklimini lehine çevirmek konusunda tarihsel bir maharete sahip olan ABD Hükümeti, etkileri günümüze dek sürececek olan sömürgeci uygulamalar için düğmeye basar. Ortadoğu coğrafyasında büyük altüst oluşlara neden olan ve milyonlarca insanın katledilmesi veya zorunlu göçlere tabi tutulması sonucunu doğuracak gelişmeler, popüler sinemanın da merceği altındadır.

Medeniyetler Çatışması'nın Ortasında

Hollywood'un 11 Eylül ve sonrasında yaşananlara ilk tepkisi tanındıktır. Nazilerin bertaraf edilmesinin ardından oklarını Sovyetler Birliği'ne çeviren "hayal fabrikası", rejimin son bulmasının ardından aradığı "ötekiye" nihayet

kavuşmuştur. Bir yandan komşu coğrafyamıza düzenlenen ve kimisi Oscar'la taçlandırılan operasyonlar, diğer yandan ülke içinde yaşanan terörist yakalama oyunları, savaş ve aksiyon sinemasının literatürüne yeni halkalar ekler.

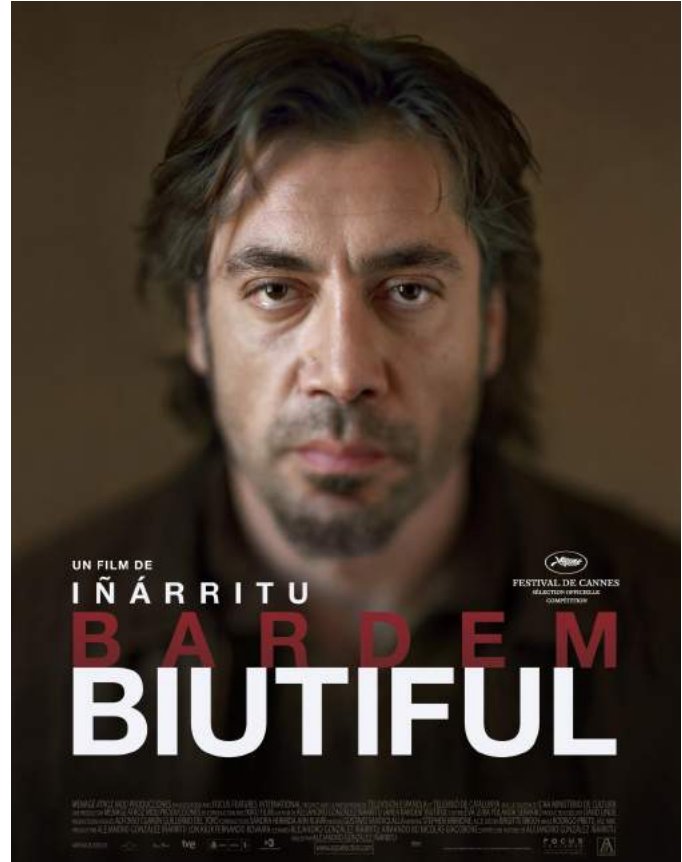
“Medeniyetler Çatışması” tezlerinin eşlik ettiği bu maceralar, günümüze dek inişli çıkışlı bir seyir izlese de, savaş ve kıyımın ardından ortaya çıkan hazin manzara ve zorunlu göç, görmezden gelinecek gibi değildir. Hollywood'un birkaç örnek dışında rağbet etmediği felaketi konu alan yapımlar, genellikle sorunu daha can yakıcı biçimde, canlı olarak gözlemleme olanağı bulan Avrupa'dan çıkar. Bu bağlamda mülteci temalı filmler, -Dancer in the Dark (2000), Dogville (2003), Hotel Rwanda (2004), Children of Men (2006) gibi olguya kıyısından köşesinden temas eden yapımlar dışında- festival merkezli “sanat sinemasının” örneklerinde daha çok ele alınmıştır.

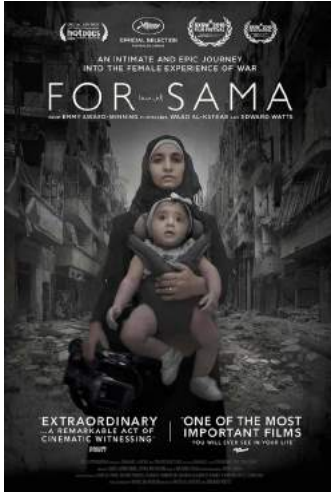
Kaçak Göçmen Riyakar Batı'da

Son yıllarda Batı'da gösterime giren mülteci filmlerinin iki ayrı koldan yürümeye çalıştığı söylenebilir. Bunlardan ilki, meseleyi bizzat yaşayan kesimlerin bakışından yansıtmaktır. Doğduğu ve kültürüyle yoğrulduğu diyarların uzağına düşen ve yeni topraklarda, kendisini bir varoluş savaşının içinde bulan mültecilerin “sisteme uyumlanma” sürecinde yaşadığı zorlukları ele alan filmlerin belki de en tanınmış olanı, Inarritu imzalı, Cannes Film Festivali'nde ödüle değer bulunan Biutiful'dur (2011). Barcelona'daki kaçak göçmenlerin iş tedarikçisi Uxbel'in etrafında dönen film, bizleri kartpostallardan ve futboldan tanıdığımız kentin başka bir yüzüyle tanıştırır. Kaçak olmalarından dolayı istismara açık olan ve yerleşik olanın tenezzül dahi etmeyeceği işlerde çalışmak durumunda kalan kaçak mültecileri sistem eleştirisini de içine alarak kavramaya çalışan yönetmenin başarılı bir yapıma imza attığı söylenebilir.

Aki Kaurismäki'nin Berlin'de Gümüş Ayı'ya değer görülen filmi Umudun Öteki Yüzü'nün kahramanı da kaçak bir mültecidir. Ailesi savaşta ölen Khaled, Suriye'den Helsinki'ye uzanan zorunlu yolculuğu sırasında kız kardeşini de yitirmiştir. Uygur Batı'nın Kafka'yı anımsatan bürokratik koridorlarında hakkında verilecek karar beklerken, yolu bir restoran işletmecisiyle kesişir. Yönetmenin ironik dilinden nasibini alan bu müzikal, ırkçılık ve önyargı eleştirisiyle dikkat çekmektedir.

Jacques Audiard'ın, Coenlerin başkanı olduğu festivalde Altın Palmiye kazanan Dheepan'ında, filme adını veren kahraman, Sri Lanka'daki iç savaştan kaçıp Paris'e yerleşebilmek için sahte bir evlilik yapar. Ne var ki, yeni bir ülkeye kendini kabul ettirebilmek zaten zorlu bir uğraşken, halkaya ailevi meselelerin eklenmesi, durumunu güçleştirecektir. Film, gettoda, onca yoksulluk arasında, kendisini çetelerden ve devlet bürokrasisinden korumaya çalışan travmatik göçmene sahici bir bakış atmıştır.

Manş'ı Aşan Odysseus

Bütün bu toplam içinde en göze çarpan filmlerden biri de, 2009 yılında İstanbul Film Festivali'nin açılış filmi de olan, Philip Lioret'nin Welcome'dır. İki koldan ilerleyen film, bir yandan Irak'tan kaçarak Fransa'nın Calais mülteci kampına ulaşan Bilal'in öyküsüne odaklanırken, madalyonun diğer tarafında, Bilal'in sorununa duyarlı yaklaşan yüzme antrenörü Simon vardır. Çevresinin baskısına rağmen, sevgilisine ulaşmak için Manş Denizi'ni geçerek İngiltere'ye gitmeye kararlı olan bu gence yardım eli uzatan Simon, eylemlerinin bedelini sistem tarafından cezalandırılarak öder. Film, ölümü pahasına aşkı arayan genç ile Batı'daki duygu yoksunluğuna dışavuran hocasının çelişkisini, Simon'un ağzından, ayrıldığı eşine ithafen, "Kıza kavuşmak için 400 kilometre yol yürümüş, şimdiye Manş'ı yüzerek geçmek istiyor. Sen gittiğinde ben bir caddeyi bile geçememiştim" sözleriyle de hafızalara kazınmıştır. Welcome, Fransa'da, mültecilere yardımı suç sayan yasayı tartışmaya açmıştır.

Bu kapsamda halkaya eklenebilecek son film, emektar yönetmen Costa Gavras'ın "Cennet Batıda"sında (2009), nereli olduğuna bilmediğimiz Elias'ın öyküsüne odaklanırsınız. Genç adamın bir tatil köyünün adı olan Cennet'ten Paris'e uzanan Odysseusvari serüveni, Batı'nın riyakarlığını gözler önüne seren trajikomik sahnelerle doludur.

Eceliyle Ölen Çocuklar Arasında

Mülteci temalı filmlerde rastlanan ikinci eğilim ise zorunlu göçün nedenleri üzerine kurulan, kimi zaman da belgesele yaslanan bir anlatıyı temel almaktadır. Bu filmlerden en bildik olanı, kuşkusuz Nadine Labaki'nin Kefernahum'dur. Lübnan ve Fransa ortak yapımı filmde hem Orta-doğu'daki mültecilerin dramına hem de coğrafyanın en büyük sorunlarından olan çocuk ihlallerine çarpıcı bir bakış atılır. Ailesinin istismarına uğramış 12 yaşındaki Zain'in adalet arayışına tanıklık eden Kefenahum, bir yandan da Etiyopyalı mültecileri merkezinde, kamerasını Lübnan'daki yozlaşmaya ve sefalete çevirir. "Coğrafya kaddir" sözünü akıllara getiren 2018 yapımı bol ödüllü film, içerdiği, "Orada çocuklar eceliyle ölüyor" repliğiyle yürek burkmuştur.

2019'da gündeme gelen For Sama'da da benzer bir bakış vardır. Suriye'deki savaşın beş yılına Al-Kateab'ın yaşamı çerçevesinde yaklaşan yapım, yıkımın boyutlarını gözler önüne sererken, göçmen kabul eden ülkelerde sıkça tartışılan, "mültecilerin ülkelerinde kalıp mücadele etmesi gerektiği" sorunsalına yanıt arar.

Yazımızı, insanlığın neredeyse yüzde birinin savaşlar nedeniyle zorla yerinden edildiği bir dünyada yaşadığını hatırlatarak, kimsenin yurdundan sökün edilmediği, sömürgeciliğin ve savaşların son bulduğu bir dünya özlemiyle noktalayalım.

Göç, Kültür, Kimlik ve Müzik İlişkisi

Uğur
ÖNÜR

“

İnsanlık tarihiyle özdeş bir kavram olan göçle ilgili Franklin Scott, “İnsanlar Âdem ve Havva’nın cennetten kovulmalarından beri hareket etmektedirler” derken göç olgusunun ilk olarak “yer değiştirme” hareketiyle bağlantısına dikkat çeker.

Göç kavramı, coğrafi bir hareketliliği işaret etmesinin yanı sıra toplumların günlük yaşamları ve kültürleri üzerinde son derece önemli etkileri olan bir toplumsal

olgusu olarak son yıllarda doğa bilimlerinin yanı sıra; ekonomi, siyaset, sosyoloji, tarih, psikoloji, antropoloji, demografi, kent planlaması gibi pek çok sosyal bilim alanının da en önemli inceleme konularından biri haline gelmiştir. İnsanların tarih boyunca doğal olarak göç etmesi sürecine zaman içerisinde çeşitli sosyo-ekonomik nedenler de dâhil olmuştur. Doğal afetler, savaşlar ya da ekonomik nedenlerde insanlar yaşamlarını sürdürebilmek için bulundukları yerden daha güvenli bir yere

göç etmek zorunda kalmışlardır. O halde göç en genel anlamda “coğrafi mekân değiştirme sürecinin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketi” olarak tanımlanabilir. Göç olgusu, nüfusu alan ve veren bölge ve yörelerde önemli toplumsal ve kültürel değişikliklere yol açabilmektedir. Göçün kültürel sonuçları neticesinde literatüre geçen “kültür şoku”, “kültürlenme”, “kültürleşme”, “uyarlanma”, “kültür göçü” gibi süreçler ortaya çıkar.

Sosyal bilimciler, kültürel etkileşime bağlı olan kültürel benzerlikleri açıklamak için de göç olgusuna başvurmuşlardır. Örneğin antropoloji yazınının Almanya’da difüzyonist yaklaşımın önemli teorisyenleri Ratzel ve Froebenius,

benzer kültürler arasında göç olup olmadığını anlamak için gerekli ve yeterli koşulları araştırmışlar ve kültürel benzerliklerin “göç” olgusuyla bağlantısını ortaya koymayı amaçlamışlardır. Ancak kültürel değişimi yalnızca göç olgusuyla açıkladığından, Ratzel’e göre “insan kültür yaratıcısı olmaktan çok kültür taşıyıcısı” olarak konumlandırılmaktadır.

Göç ayrıca karşılaşılan kültürler arasında bir “benzeşme”ye yol açabileceği gibi dışlanma, azınlık haline gelme gibi nedenlerle “kültürel kimliğin” vurgulanmasına da yol açabilir. Chambers dil, kültür ve göç olgusu arasındaki ilişkiye şu sözlerle dikkat çeker:

“Miras olarak aldığımız şeyler kültür, tarih, dil, gelenek, kimlik duygusu imha edilemez ama parçalanır, sorgulamaya açılır, yeniden yazılır ve yeni bir yöne sokulur. Dilimizin ve kimliklerimizin unsurları ve ilişkileri, ne yeni ve daha eleştirel bir uyumlu bütünde yeniden bir araya getirilebilir ne de terk edilip reddedilebilir. Varlık, kimlik ve dil duygumuz, hareket yoluyla deneyimlenir ve hareketten çıkar: “Ben” bu hareketten önce var olup ardından da dünyaya katılmaz, ‘Ben’ sürekli olarak dünyadaki böyle bir harekette biçimlenir ve yeniden biçimlenir.” Mc. Gregor, kültürü bir ürün olmaktan çok bir süreç olarak ele alır. O’na göre kültür, devam eden bir eylemdir. Kültür yoluyla belirli insanlar, yaşamlarının anlamını kavramaya ve yaşamlarını düzene sokmaya çalışır. Kültür, yalnızca izlediğimiz, etkilendiğimiz ve yoğun deneyimler edindiğimiz bir şey olmaktan öte varoluş nedenimizdir. Yaşamımızı anlama ve ona yön verme yöntemidir. Dolayısıyla kültür ve müzik yapma / dinleme davranışı da bir eylem olarak var olan kültürel değerlerimizden kaynaklanır. Sosyal yapıya bağlı bir sosyal davranışın sonucu olarak yaratıldığından, belli bir kültür içinde yer alan sosyal bir olaydır. Müzik ve kültür kavramları aynı zamanda “kimlik” ve “aidiyet” kavramlarıyla da iç içedir. Müzik, kimliğimizi oluşturan kültürün bir

nevi dışavurumudur. Bununla birlikte, aidiyet duygusu oluşturma ve ortak bir geçmişi benimsetme ve kitlelerde ortak bilinç oluşturmada etkilidir. Kültür ve kimlik kavramı kadar, “kültürel bellek” kavramı da belirli bir kültürün ortak değerlerinin aktarılması açısından önem taşır. Jan Assman’a göre “kültürel bellek”, kültürel anlamın devredildiği ve canlandırıldığı bir biçimi içeren geleneklerin alanıdır. Halbwachs ise “kolektif bellek” kavramını “geçmişten sadece onu besleyen grubun bilincinde hala canlı olanı ya da canlı kalabilecek olanı sakladığı için, hiçbir şekilde yapay olmayan bir devamlılığa sahip, devamlı bir düşünce akımı” şeklinde tanımlar. Dolayısıyla, toplumsal anımsama biçimi olarak “kolektif bellek” kavramı, bir toplumsal grubun topluca “anımsama” gücünü de ifade etmektedir. Bu hatırlama ise, grubun yaşlı üyelerinin, genç üyelere aktarımını bırakmamış olmasıyla da bağlantılıdır.

Görüldüğü gibi göç, kültür, kimlik ve bellek kavramları birbiriyle ilişkili olmakla birlikte, bu kavram ve olgular, belirli bir toplumsal grubun müzik kültürünün şekillenmesinde, aktarımında ve değişim sürecinde de etkilidir.

Kaynaklar

- Assmann, J. (2018). Kültürel Bellek. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Erdoğan, T. (2017). Göç ve Göçmen Kavramlarının Analizi. Göç ve İskan (s. 13-28). içinde Konya: Palet Yayınları.
- Erikson, T. H. (2009). Küçük Yerler Büyük Meseleler- Sosyal ve Kültürel Antropoloji. (E. Koca, Çev.) Ankara: Birleşik Yayınevi.
- George E. Marcus, M. M. (2018). Kültürel Eleştiri Olarak Antropoloji-İnsan Bilimlerinde Deneysel Bir An. (B. Cezar, Çev.) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Hornbostel, E. M., & Sachs, C. (1961). Classification of Musical Instruments: Translated from the Original German by Anthony Baines and Klaus P. Wachsmann. Journal, The Galpin Society, 14, s. 3-29.
- Kottak, C. P. (2015). Antropoloji. Ankara: De Ki Basım Yayımları.

Hiç Dinmeyen Bir Şarkı

“

Ruhlarına 500 yıl önce sürgün ateşleri üflenmiş, secereleri hüznle mühürlenmiş bir halk Sefaradlar. 15. yüzyıldaki İspanyol engizisyonu sonrasında bölük pörçük dağılmışlar dünyanın dört bir yanına...

A

kdeniz, Balkanlar ve Anadolu'ya belleklerinden silinmeyen anılarla sığınmışlar. Cervantes'in, Kolomb'un kullandığı en

İbrahim
KARAOĞLU

saf İspanyolca olan dilleri Ladino'yu göç yollarındaki başka dillerin, kültürlerin sözcüklerinden de etkilenecek korumaya çalışmışlar. Köle tüccarları eliyle Amerikalı toprak sahiplerine satılan zenciler nasıl cazı yaratmışlarsa, Sefaradlar da kendi müziklerine cazın çenisini, ritmini katarak etnik cazlarını yaratmışlar.

Ladino cazın dünyadaki en önemli temsilcisi olan Yasmin Levy, yürek teli gönüller yakan bir sanatçı. Yitik Ladino dilinin en son emanetçisi.

Yıllar önce, ilk kez Ankara'ya geldiğinde sefaradların geleneksel müziğini, flamenko şarkılarını ve Ortadoğu ezgilerini harmanlayarak büyülü bir şölen sunmuştu. Hâlâ belleğimizde o şarkılar.

Konsere son albümü "Sentir"deki şarkılarla gelmişti. Cohen'in ölümsüz yapıtı Halilleulah'ı da söyleyip büyülemişti herkesi.

Naci en Alamo şarkısındaki dizeler hâlâ belleğim: "Adsız yerlerden geldim /toprağım yok /anavatanım belirsiz /ateşler yakıyorum parmaklarımla /ve sana şarkılar söylüyorum kalbimle /yürek telim gönül yakıyor..." Ne zaman dinlesem içim burkulur...

Yıllar önce, Berlin'de, bir yılbaşı gecesi, sevgili dostum Hanefi Yeterl'le bir proje yapmaya karar vermiştik: O çok sevdiği resimlerden bir seçki oluşturacak, ben

de kısa öyküler, aforizmalar ve Hanefi Yeterl'e ilgili yazılarımdan oluşacak "Seyir Defteri" adlı bir kitap yazacaktım. Berlin'de ne kadar Yasmin Levi CD'si bulduysam hepsini almıştım. O kitabı yazdığım günlerde hep Yasmin Levi şarkıları dinlemiştim. Kitap bittiğinde de

ona adamıştım. 15. Uluslararası İstanbul Caz Festivali'nde, Esma Sultan Yahısı'nda buluşup kitabı verdiğimde, "Hiç bu kadar güzel bir hediye almadım. Ben de tüm CD'lerimi imzaladım sana." demişti. O gece sahnede ilk kez dinlemiştim Yasmin'i. Öyle güzeldi ki, boğazın imgesi erguvanlar gibiydi. Mor bir hüznle boyamıştı geceyi.

Ne güzeldir sanat dostluğu, ne çok çoğaltır insanı. İyi ki tanımışım onu; sesi

içimdedir hep, Akdeniz gülüşlü yüzü belleğim. Birkaç gün önce, Gazze'deki Deyr Belah kentine düzenlenen İsrail saldırısında ölen insanları, yaralıları gösteren haberleri okurken içim burkuldu. Filistin'de insanlık ölüyor... Ashraf Amra'nın fotoğraflarının içinde dolanıyordu sanki Yasmin Levi'nin "Naci en Alamo" şarkısı...

Bir Yanımız Yaz Bir Yanımız Çocuk

az geçer, sızısı kalır. Bazen bir ömür sürer bu sızı; bazen de yer değiştiririz bir başka sızıyla bir başka yazda. Ama hep

söze ya da yazıya dönüşür, yıldızları saymaktan yorgun düşmüş bir çocuk olarak. Bu çocuk, olmadık mevsimlerde karşımıza çıkıp sınırtır ve sızlatır yüreğimizi. En çok yaz çocukluklarını hatırlarız ve en çok onları unutmak isteriz. Oysa yazdır, yapışkan ve ıslak bir mevsimdir. Aylar geçer, mevsimler geçer; o hep kalır. Aslında hiç de itirazımız yoktur kalmasına; çünkü insanın bir tarafı hep yaz, bir tarafı hep çocukluktur. Ve aslında insan, kocaman bir yaz çocuğudur.

Sokaklarda shevi salınışlarla dolaşan kadınları ve bıyıklarını burarak volta atan erkekleri her akşam telaşlı adımlarla eve taşıyan yazdır. Çünkü evlerin en kuytu köşelerinde onları bekler yaz çocuklukları. Bütün kaygılardan azade ve geçmiş yazlardan kalmadır evleri. En kadın ve en erkek hallerini sokaklara terk edip; en çocuk hallerini takınırlar evlerde. Evlerin ve yazların hep sıcaklıkla anılması boşuna değildir ve boşuna değildir günahların unutulması yazlarda; hiçbir şeyin günah sayılmaması çocuklukta.

Yaz işte... Mevsimlerin en sıcak, mevsimlerin en çocuğu ve mevsimlerin en avaresi... Bütün günahlarını ve yüklerini eylüle devreden bir avareliktir yaz, saflıktır bembeyaz. Ve insan çocuktur, çocukluktur yazlarda. Bu yaz çocuğu, en çok eylülde, "okul yolunda" büyür. Bu yüzden, "Alpay"; o, evlerimizin en kuytusunda sakladığımız yaz çocukluğuna seslenir yıllardır: "Eylülde Gel". Ve biz, o şarkıyı yılar-

Zeyyat
ŞAHİN

dır dinleriz bıkmadan. Çünkü büyümemişliğimiz ve yazdan kalma çocukluğumuzdur kulağımıza fısıldanan.

Yaz geçer, sızısı kalır. Kıpırmızı bir sardunya, genzimizi yakan

fesleğen kokusu, dere boylarının hayıt moru yazda kalır. Akşamüstü bir türlü evlere girmeyen çocuklar, kadınlığını keşfeden kadınlar yazda kalır; her şey yazda kalır. Bizse, yıldızları saymaktan yorgun düşmüş çocukluğumuzu yanımıza alır ve devam ederiz yola. Yol uzundur ve biz, yazdan çıkan her şey gibi biraz yorgunuzdur. Ne gam! Yanımızda çocukluk, tenimizde yaz vardır.

Ve eylöldür her yazın sonu. Bütün güzel çocuklar gibi yaz çocuğu da arkada kalır. Bir gün terk ederiz onu; çünkü yaz çocuğu, eylüle yakışmaz, eylüle yani ölüme...

Fotoğraf: Abidin Haldun Taşdelen

M. Ali
AKSAKAL

Bir Güncel Sanat Pratiği Olarak Fotoğraf

“

İnsanoğlunun varlığının bilindiği en eski dönemlerden beri bir ifade ve iletişim aracı olarak kullanılan sanatın yapısı da, teknolojinin ilerlemesiyle birlikte değişim göstermiştir. Görüntünün yüzey üzerine aktarımı sanat için en baştan beri en temel amaçlardan biri olmuştur.

B

u yöndeki arayışlar içeren sanat alanları gelişmiş, 19. yüzyılla beraber fizik ve kimya alanlarındaki ilerlemelerle de birlikte görüntünün mekanik yolla bir yüzey üzerine aktarılıp sabitlemesi için çalışmalar yapılmış, bunun sonucu olarak da “fotoğraf makinesi” keşfedilmiştir.

Fotoğrafın bulunduğu yıllarda, ressamlardan bir kısmı fotoğrafa hayranlık duyarken bir kısmı da tepki gösterip bu yeni sanatı dışlamışlardır. Kimileri fotoğrafın resim sanatını öldürdüğünü, doğayı resmetmenin artık fotoğrafın işi olduğunu düşünmüşlerdir. Mademki fotoğraf kullandığı mekanik yöntemlerle görüntüyü daha gerçekçi üretip sunabiliyor, o zaman sanatçının başka bir şeyler yapması kaçınılmaz olmuştur.

Fotoğraf, temelinde anı yakalanması ve belgelenmesi prensibine dayansa da, fotoğrafla ilgilenen sanatçılar ilk uygulamalardan günümüze bu tekniğin anlatım olanaklarından çok farklı biçimlerde yararlanmışlar, yepyeni yöntemler geliştirmişlerdir. İnsanın öznel dünyasının sanat eserinin gerçekleşmesindeki önemi kadar, toplumsal yaşamın yapısı ve toplumsal koşullar da sanatı etkiler. Gelişen teknoloji, toplumun yaşam biçimini değiştirmiş ve bu değişim her alana nüfuz etmiştir. Fotoğraf, toplum ve insanla iç içe olması, düşünsel ve estetik yapısı nedeniyle bir belge, kanıt ve iletişim aracı olmasının yanı sıra sanatsal bir ifade aracıdır da. Bu değişim süreci sanatçının algılayış biçiminde ve uygulama alanlarında çeşitliliği de beraberinde getirmiştir.

Bilim ve sanat ilişkisinde, 19. ve 20. yüzyıllarda çok hızlı bir gelişim ve değişim süreci yaşanmıştır. Özellikle 20. yüzyıl sanatı, değişik söylemlerin aynı anlarda, hatta aynı söylemlerin birbirinden ilişkisiz bir biçimde farklı yerlerde geliştiği karmaşık bir süreci temsil eder. Bu süreçte Fotoğraf Sanatı kendinden önce var olan sanat ortamından etkilenmekten ziyade, yeni sanat anlayışının temellerinin oluşturulmasına iki katkıda bulunmuştur: Fotoğraf, yapısı itibarıyla sanatın özünün; sanat eserinin yaratılmasındaki fiziksel süreçte değil, sanatçı algısının ve yaratım çabasının ortaya çıktığı zihinsel süreçte yattığını ispatlayan bir alan gibidir. Bu bağlamda sanatın temelini oluşturan zihinsel tasarım ve yaratıcılık olgularının sanat kavramı içindeki yerini almasında rol oynamıştır. Geçmiş algıları ezerek optik bir temele dayanmasına rağmen, nesnenin görüntüsü yerine, görüntünün altında yatan gerçeğe inmeye çalışan “düşünce resmi” çağını açmıştır. Böylece, sanatın sadece beceri işi olmadığını aynı zamanda “zekâ” barındırması gerektiğini, “düşünce ürünü olmayan hiçbir şeyin asla sanat olamayacağı” görüşünü gündeme taşıyarak yepyeni bir bakış açısının sanata yerleşmesinin de katkıda bulunmuştur.

Sanatın özünde gerilim, karşılıklı çatışma vardır. Sanatın yoğun ve gerçek bir yaşamdan

doğması yetmez; ayrıca kurulması, nesnellik kazanarak bir biçim alması gerekir. Fotoğraf, tarihi boyunca resim ve heykel gibi sanat uygulamalarını destekleyen bir sanat formu ve aracı olarak sürekli kullanılmıştır. Fakat artık bugün birçok sanatçı tarafından tercih edilen “vokal sanat alanı” olarak da tanımlanabilir.

Günümüzde gelişen teknolojinin de etkisiyle, fotoğrafın hem işlevsel hem de sanatsal amaçlarla birçok farklı kullanım alanı mevcuttur. Fotoğrafın 1960 ve 1970’lerde kavramsal sanat performansları belgelemek amacıyla kullanılması günümüz sanatının dinamiklerinin oluşmasına yardımcı olmuştur. 1980’lere doğru gelişen postmodern bakış açısının sanata kattığı en büyük özellik, sanat disiplinleri arasındaki sınırları eritmek olmuştur. “İnterdisipliner” ya da “disiplinlerarası” olarak adlandırılan sanatsal üretim süreçlerinde, çok sayıda sanat disiplininin birlikte kullanıldığını görülür. Birçok sanat dalı birbiriyle iç içe geçmiş, birbiriyle iletişim içindedir, birbirini desteklemekte ve beslemektedir. Bu çalışma biçimleri arasında fotoğrafın en çok kullanılan araçlardan olduğu gerçektir. Fotoğraf bu ifade biçimlerini bazen kayıt altına almış bazen de bizzat dâhil olmuştur. Kısa tarihi içinde kendine sanatsal bir kimlik oluşturmayı başaran fotoğraf, bu kimliği kullanarak birçok önemli sanat pratiğinin oluşmasına da katkı sağlamıştır. Fotoğraf dilinin günümüz sanat argümanlarıyla ilişkisi hem çok ilginç hem de bir o kadar eğlenceli görünmektedir.

Devam edeceğiz...

Gülayşe

Özlem Oğuz, Oyun Serisinden, 25X25 cm. TUAB, 2024

Baharın dalları coşturduğu, rüzgârın ılık ılık esmeye başladığı, buzların eriyip derelere karıştığı bir zamanda doğmuş Gülayşe. Dünyaya geldiğinde etrafında bir kese sarılıymış. Ailesi ve köy halkı için bugüne kadar görülmemiş bir şeymiş bu. Gülayşe sağlıklı, güzel bir bebekmiş, ama farklıymış. Farklıymış, çünkü insanların alışık olmadığı bir şekilde dünyaya gelmiş. Bu doğum dilden dile, kulaktan kulağa yayılmış, dallanıp budaklanmış. Herkes bu olay ile ilgili hikâyeler anlatır olmuş. Böyle zamanlarda insanların bire bin katmak gibi bir huyu varmış. Kimi bebeğin çok şanslı olacağını dile getirirken, bir başkası bunun kötü şans getireceğini söylüyormuş.

Böylece günler günleri, haftalar haftaları, aylar ayları kovalamış.

Şans bu ya o yıl çok az yağmur yağmış, toprak bereketini kaybetmiş. Gülayşe'nin dünyaya geldiği güne kadar mevsim-i bârân iken gözlerinin hayata açılışı ile birlikte kılet-i bârân olmuş. İnsanlar bunun sebebini bu yavrucakta bulmuş. Bebeği köylerinde istemedikleri gibi anne baba-sının evinden el ayak çekmişler, selâmı sabahı kesmişler; kimi ağzında gevelemiş sözlerini, kimisi aba altından sopa göstermiş.

Bu acı sözler karşısında anne baba açmaza düşmüş; bir yaşını yeni devirmiş ki, Gülayşe'yi tek başına insanlardan uzakta yaşayan büyük annesinin evine bırakmak zorunda kalmışlar. Büyükanne insanlardan uzak yaşarmış yaşama-

sına, fakat yardımlarını da ihtiyaç duyanlardan esirgemezmiş. Her türlü hastalığı tedavi etme yeteneğine sahip bir kadınmış. Otların, bitkilerin dilinden anlarmış. İnsanları ve hayvanları yaptığı merhemlerle, şuruplarla iyileştirmiş. Böyle vakitlerde Gülayşe hep büyükannesinin yanında olur, onu sessizce izlermiş. Bazen de ormana gider hayvanlarla vakit geçirir onlara masallar anlatırmış. Başkahramanı da hep büyükannesi olurmuş.

Bir keresinde yaralı bir yavru güvercin bulmuş Gülayşe. Hemen büyükannesine getirmiş. Birlikte yarayı iyileştirecek merhem hazırlamışlar. Gülayşe merhemi minik parmakları ile her gün yaralı derisine sürmüş ve kısa sürede iyileştirmiş yavru güvercini.

Gülayşe, büyükannesinin yanında büyüyüp serpiyormüş. Anne babasından uzakta, bir yanı hep eksikmiş, ama mutluymuş da. Gününün çoğunu ormanda otların, böceklerin yanında geçirirmiş. Diğer vakitlerde ise büyük annesine yardım edermiş. Birlikte bitki yürüyüşlerine çıkarlar, onlara birlikte teşekkür niyetine şarkılar söylerlermiş. O vakitler büyükannesi, “bazen bitkileri hiç toplamamak en doğrusudur kızım; onlarla zaman geçirmek gerekli. O bitkilerden başka kimler besin alıyor, hangi canlılar o bitkilerin dallarının üzerine yuva yapmış, bunları bilmek gerekli” dermiş.

Neredeyse her bitkinin adını öğrenmiş Gülayşe. Zaman zaman büyükannesinin yerine o çıkıp topluyormuş. Öğrenmiş onların bulundukları yere şifa olduklarını. O da büyük annesi gibi şarkılar söyler, bir vakit sonra şükranlarını masallarla dile getirmiş. Aralarına oturur onlara masallar anlatır, bazen de bir tel saçını armağan olarak bırakır, toprağa gömermiş. Kendi kendine bulmuş bunu.

Bir gün yine büyükannesiyle bitki toplamaya çıktıklarında bir tel saçını almış ve gömmüş toprağa. “Madem ben onların bedeninden bir parça alıyorum, benden de onlara içten bir armağan olsun” demiş; gülüşmüşler büyükannesiyle.

Günlerden bir gün ormanda yeşilliklerin arasına uzanmış, ağaçların arasından süzülen güneşin ışıklarını izlerken uyuyakalmış ve bir gündüz düşü görmüş Gülayşe. Düşünde büyükannesi ile uyudukları odanın penceresinden, annesine benzeyen bir kadın usulca süzülerek yanına gelmiş; bembeyaz elbisesi, simsiyah tepede topladığı uzun saçlarıyla kıza gülümsemiş. Kadın ince ve uzunmuş, havada bir kelebek misali süzülmekteymiş. Eğilmiş, Gülayşe’nin kulağına bir şeyler fısıldamış. Gülümseyerek doğrulmuş, arkasını dönmüş ve yanında yatan büyükannesinin içine girmiş. Gülayşe canhıraş uyanmış düşünden. Ağaçlarda konaklayan kuşlar ürkmüş ve aynı anda havalanarak gökyüzüne uçmuşlar. Yüreğine bir acı işlenmiş sanki o gün. Bütün gün boyunca büyükannesinin peşini bırakmamış, ta ki büyükannesi uyuyup bir daha uyanmayana kadar.

Gülayşe’nin büyükannesi dâr-ı bekaya göç eylemiş, bedeni toprak ile hemhâl olmuş. Kısa bir vakit sonra yıllar önce doğduğu eve dönmek zorunda kalmış Gülayşe. Köyde yaşayanların garip bakışları hep üzerindeymiş; o yüzden zamanının çoğunu doğa ve onunla bütünleşmiş canlılarla geçirmeye başlamış. Adeta zevk-i ruhânî içindeymiş. Gaflet uykusunda olanlara inat çıplak ayakları ile toprakla buluşuyor, doğanın ahengi ile raks ediyormuş. Bazen de nemli toprağın kokusunu ciğerlerine çekerken gökyüzünün maviliğini seyre dalıyormuş. Çiçekler yüzüne gülümsüyor, yağmur damlacıkları saçlarını okşuyormuş. Bazı zamanlarda köyün çıkışında koyunlarını otlatan çocuklara rastlarmış. İşte o vakitler çocukları toplar onlara meseller anlatırmış. Büyükler onunla konuşmazken çocuklar Gülayşe’nin peşini bırakmazmış.

Böylece yıllar yılları kovalamış, Gülayşe mevsim-i bârân vaktinde 15. yaşını kutlamış. Bir gün koca bir ağacın altında oturmuş karıncalarla sohbet ederken büyükannesi hatırına gelmiş ve kemâl-i hasrete düşmüş.

Büyükannesini yâd etmek için ona çocukken

misk otundan hazırladığı çayı hazırlamış, içmiş ve hâb-ı hayâl'e dalmış. Rüyasında; killet-i bârân vaktindeymiş; toprağa bir tohum ekmiş, tohum bir gecede filizlenmiş, bir gecede fidan olmuş, diğer gecede büyüüp serpilmiş. “Ak-huş” demiş bu ağaca. Üç gün üç gece etrafında şarkılar söylemiş, dans etmiş. Adeta gelen mevsim-i baran vaktini kutlamış. Ağaç en yakın arkadaşısı olmuş. Gündüzleri ağacın altında hayaller kurmuş, geceleri bir ateş başında insanlara masallarını anlatmış.

Bir gün ağacın altında seyre daldığı bir vakit yaşlıca bir derviş gelmiş yanına ve bir bardak su istemiş. Suyunu içmiş, kızın ellerinden tutmuş ve gözlerine bakmış. “Sana bir hikâye anlatmak isterim”, demiş teşekkür niyetine. Ve başlamış anlatmaya:

“Sürekli âlem-i hayal de gezinen bir kız vardı. Bir gün hayal dünyasından çıkıp hakikatin peşine düşmek için yaşadığı diyarı terk eyledi. Az gitti uz gitti bir dağın en tepesine geldi. Dağın tepesinde alt dudağı yerde üst dudağı gökte olan bir dev ile karşılaştı. Devin yanında boyu bir karış kaldı. Dev öyle bir kükredi ki kemikleri titredi kızın. Ama geri adım atmadı. Çünkü o hakikati bulmak için yola çıktı. Hiçbir şey, hiçbir kimse onu durduramazdı. Deve doğru bir adım attı, sonra bir adım daha. Bu sırada devin yanındaki tek gözü görmeyen ve sürekli hapşırarak kara bir kedi gördü. Kız gözlerini kara kediden alamıyordu.

Aniden devin sesi ile kendine geldi:

‘Düş müsün gerçek misin? Doğru musun yalan mısın?’

Sürekli düş gören kız gözlerini devin gözlerine dikti ve ‘düş müyüm gerçek mi? Doğru muyum yalan mı? Onu bulmak için çıktım yola. Yol beni bu dağın tepesine getirdi. Karşılaştıysak şayet vardır bir sebebi’ dedi.

Bu sözlerin ardından kızın gözleri yine kara kediye takıldı. O sırada doğadaki her şey birbirine fısıldamaya başladı. Sesin tılsımıyla birlikte tek gözlü kara kedi birden gümüşten saçları, züm-

rüt gibi tek gözü, buğday gibi teni olan bir kadına dönüştü. Diğer gözünde ise işlemeli bir göz bandı vardı. Koca, heybetli dev bile küçücük kaldı zümrüt gibi gözü olan kadının yanında.

“Ne ararsan kalbinde ara” dedi kadın.

Sesinin tınısı ululardan ulu bir bilgenin sesi gibiydi. Tek gözü ile öyle bir baktı ki kıza içindeki tüm evreni gördü sanki. Başı ile beni takip et dercesine diğer tarafa çevirdi ve yürümeye başladı. Uzun siyah elbisesinin arkası toprağı sarıyordu. Attığı her adımda bastığı toprak filizleniyor, yeni yaşamlar veriyordu.

Kadın ve kız büyükçe görünen ama küçük bir geçidi olan bir mağaranın önünde durdular. Mağaranın taşları büyük yaprakları olan sarmaşıklerle sarılıydı. Onlara kulak verenler mağaranın koruyucuları olduğunu duyabilirlerdi. Mağaranın girişinde ise bir örümcek yaşam ağını örmüştü, bu ağın üstünde havada asılı bir tüy gibiydi bir oyana bir bu yana sallanıyordu.

Tam kapıya geldiklerinde kadın kıza döndü ve gözlerinin içine baktı. Kız kalbinin derinliklerinde bir şey hissetti. Kadın sanki onun tüm duygularını esir almış, kalbine hükmeder olmuştu. Kadın sanki gözlerine değil de kalbine bakarak konuşuyordu:

‘Burası fısıltı mağarası, sana kalbinin derinliklerinden gelen sesi fısıldar. Mağara ihtiyacına kulak verir. Kalbinden konuş onunla ve unutmama her şeyin bir bedeli vardır. Bu yola çıktıysan şayet bedelini de ödemen gerekli, kabul ediyor musun?’ diye sordu.

‘Ediyorum’, dedi kız. Kadın yine kalbine konuşurcasına ‘Öyleyse yapman gereken anadan doğma olup içeriye girmek. Unutma herkesin ödeyeceği bedel kendinedir. Seni burada bekleyeceğim.’

Kız arkasını döndü kadına; soyunmaya başladı. Çırılçıplak kalınca gözlerini kapattı, derin bir nefes aldı. Kendini hazır hissettiğinde ilk adımını attı yaşam ağı ile örülmüş mağaranın girişinden içeriye. Mağaranın geçidi ne kadar küçük ve dar ise içi alabildiğine büyük ve ge-

nişti. Karanlıktan aydınlığa geçtiğinde kendisini görkemli bir ağaç karşıladı. Ağaç bir tepeciğin üstündeydi. Kökleri yerin üstünde görünmez iken yerin altında kendi dünyasını kurmuştu. Bu küçük tepeciğin üstü yeşilin her tonuna sahip otlarla kaplıydı, etrafında minik sarı çiçekler vardı. Çiçekler havada asılı yıldızlar gibi görünüyordu. Ağacın gövdesinin alt kısmı kısa ve eğriydi, üst tarafı iki ayrı gövdeye sahipti. Bu iki ayrı gövdeden mağaranın dört bir yanını saran iç içe geçmiş dallar uzanmaktaydı. Bu dallarda ise minik minik tomurcuklar vardı.

Kız gözlerini dallarda gezdirirken mavi taşlarla kaplı mağaranın duvarları dikkatini çekti. Kendisini gökyüzünün içinde hissetti. Gece gibiydi, huzur vericiydi.

Kız küçük tepeciğin üstüne çıktı. Ağacın kalın olan gövdesine sarıldı. Ağacın ruhu ve kızın kalbi bir oldu. Ağaç adını fısıldadı, kız kalbinde duydu. Ağacın adı Fısıltı Ağacıydı. Çok eski zamanlarda içinde cevap arayanlar bu ağacın altında uyur ve rüyaya yatarlardı. Rüya Âleminde Âlem-i Mana'ya dalarlardı.

‘Beni tanıyor musun?’ dedi, Fısıltı Ağacı. ‘Hayır’ dedi kız. Ağacın bir tomurcuğu toza dönüştü, kızın bir tel saçı beyazladı. Ağaç tekrar sordu:

‘Beni biliyor ve tanıyor musun?’

Yine ‘Hayır’ dedi kız. Ağacın iki tomurcuğu toza dönüştü, kızın iki tel saçı.

‘Hatırla’ dedi ağaç; düşünüy hatırla. ‘Hiçbir düşün gerçek değildir’ dedi kız.

‘Beni düşleyen sen, bulan sen. Nasıl olur da gerçek değil, dersin. Bunun için düşmedin mi yollara?’

‘Belki yine uyuya kaldım, belki yine...’ Kızın sözleri yarım kaldı. O sırada ağacın kökleri yeryüzüne usulca çıkmıştı. Kızın bacaklarını sarmıştı. ‘Hatırla’ dedi kıza, ‘hatırla...’ Her reddediş ağacın tomurcuklarını toza çeviriyordu, kızın saç tellerini ise beyaza.

Kız ve ağaç neredeyse bir bütün olmuşlardı. Ağacın tam ortasında bulunan bir dal kızın iki kaşının arasına dokundu, kız usulca gözlerini

kapattı. Tam o noktadan bir ışık yayıldı. Ağaç fısıldıyordu, ‘Görünmeyeni gören, işitilmeyeni duyan, bilinmeyeni hisseden kendini kabul et. Ne düştesin ne gerçekte; iki dünya arasındaki köprüsün sen.’

Kızın gözyaşları kökleri sardı, ışık daha da yoğunlaştı. Ağaçların dallarındaki tomurcuklar yeşerdi, kızın içi ışıkla doldu. Biliyordu, hatırlıyordu, kabul ediyordu. Hem her şeydi, hem de hiçbir şey. Ruhu aydınlatan imgeler dolup taşmıştı kızın mini minnacık yüreğinde. Bu benim evim, dedi. Baktım, gördüm, inandım.

Kız gözlerini açtığı anda mağaranın çıkışındaydı. Dışarıda bekleyen kadın tekrar tek gözlü kara kedi olarak onu karşıladı; birlikte yürüdüler, yürüdüler... Kızın dudaklarından tek bir kelime çıkmadı, kalpleri ise yol boyunca susmadı.”

Gülayşe düş dünyasından elinde bir tohum ve içinde gizli kalmış hakikat ile uyanmış. Yastığı nemliymiş. Dervişin anlattığı masal uzunca bir süre onu düşündürmüş ve yıllar önce derinlere gömdüğü; büyükannesi ölmeden önce gördüğü rüyayı hatırlamış. İçinden bir ses büyükannesinin bıraktığı mirası devam ettirmesi gerektirdiğini söylüyormuş. O gün karar vermiş, evine geri dönmeliymiş. Sabah erkenden düşmüş yola, varmış evine. Tohumunu ekmiş toprağa. Tohum büyürken sözlerini fısıldamış, dağıtmış diyardan diyara. Önce sazlıklara fısıldamış. Sazlıklar rüzgârla bir olmuş, sözleri devr-i âleme yaymış. Tohum filizlenmiş, boy vermiş, büyümüş, serpilmiş, görkemli bir ağaç olmuş. O günden sonra oturmuş ağacın gölgesine; toplamış etrafına hasse-i hayal içinde olanları; içinde kemâl-i şevk ve tahassür ile başlamış anlatmaya.

Hu... Aslına Hu... Nesline Hu... Selam olsun erenlere, selam olsun yârenlere; bir var imiş bir yok imiş, diye; sanırsınız elinde hayal-i fener var.

O günden sonra dilinden dökülenlerle şifa dağıtmış âlemlere. Gökten üç elma düşmüş; biri zihnimize, biri kalbimize, biri de ikisini birleştiren ruhumuza...

Öğretmen Kimliği Üzerine

“

Büyük Önder Gazi Mustafa Kemal 1924 yılında düzenlene Öğretmenler Birliği Kongresi’nde “Hiçbir zaman hatıranızdan çıkmasın ki, Cumhuriyet, sizden “fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister” diye seslenir öğretmenlere. O gün orada bulunan İsmail Hakkı Tonguç belki de kendisine ilham kaynağı olan bu sözlerle İlköğretim Genel Müdürü iken önce Köy Öğretmen Okulları’nın ve sonrasında çıkan yasa ile Köy Enstitüleri’nin açılışına önderlik etmişti.

Y

olu olmayan köylerden gelen çocukları Gazi Mustafa Kemal’in söylemlerine uygun nesiller yetiştirmek ve Cumhuriyet aydınlanmasını Anadolu’nun her

Ufuk
CANAN

köşesine taşımak için binlerce öğretmen yetiştirdi bu okullar. Anadolu’nun dört bir köşesinde binlerce insanın hayallerini değiştirdiler; Anadolu’nun ücra köşelerine aydınlık taşıyan öğretmenler, ülkemize bir öğretmen kimliği hediye etti. Bu kimliği “değerli” kılan da buydu belki de... Kamusal ve laik eğitim ile cumhuriyet değerlerini topluma taşıyan öğretmen, halkın gözünde baş tacı edilmişti.

1950’li yıllardan itibaren Köy Enstitüleri’nin kapanışı ve izlenen politikalar ile birlikte öğretmen kimliği üzerindeki değer yargıları da değişmeye başladı. O günlerden 15-20 yıl sonraya gelindiğinde “Bey çocuğu bey, ırgat çocuğu ırgat olmasın, eşit ve özgür bir dünyada yaşayalım” diye mücadele eden TÖS’ün genel başkanı, ilerici öğretmen mücadelesinin önderlerinden Fakir Baykurt, 15 Aralık 1969’daki büyük öğretmen grevinin kararını açıklarken öğretmenlerin ve eğitim sisteminin içinde bulunduğu durumu şöyle özetliyordu:

“Türkiye eğitiminin ve öğretmenlerinin içinde bulunduğu bunalım, dayanılmaz bir dereceye

gelmiştir. Yabancı etkiler altında, sırtı halka dönük, eşitlikten uzak, tüketici, kalitesiz bir eğitim, yıllardır çocuklarımızı, halkımızı ve öğretmenlerimizi bıktırmıştır...”

Baykurt, bu grevden 55 yıl sonra, bugünleri yaşasa ne düşünürdü ne yapardı acaba? Artık 12 Eylül’le birlikte var olan ve mevcut iktidar ile birlikte hız kazanan eğitimin özelleştirmesi ve metalaştırılması ile birlikte öğretmenin toplumdaki yeri ile beraber, öğretmenle öğrenci arasındaki ilişki de niteliksel olarak değişmiştir.

“Okul sadece dört yanı duvarla çevrili, tepesinde dam olan yer değildir. Okul her yerdir. Sırasında bir orman, sırasında dağ başı. Öğrenmenin, bilginin var olduğu her yer okuldur” deyip, “Ben tüccar değil eğitimciyim” ile bitiren Mahmut Hoca’nın yerine para toplayan, sadece sınava odaklı öğrenci yetiştiren öğretmen ve yönetici kimliği ortaya konmuştur.

Metalaştırılan ve sadece akademik başarıya endekslenen eğitim sistemi ile en son Milli Eğitim Bakanı örneğinde görülen “öğretmen kamudan fonlandırılıyor” ifadeleri, öğretmeni toplum önünde aşağılayan sözlerinde de görülebileceği gibi öğretmen, toplumda bilgisinden istifade edilen, el üstünde tutulan, danışılan bir özne olmaktan çıkmıştır.

Karikatür: Yavuz Özhan Ünür

Geldiğimiz noktada metalaştırılan ve sadece akademik başarıya endekslenen eğitim sistemi ile birlikte kamusal ve laik eğitim kapı dışarı edilmiştir. Bugün MEB istatistiklerine göre eğitim kurumlarının %20'si özel okul olmuş durumdadır. Yine bakanlık istatistiklerine göre öğretmenlerin %15'i bu kurumlarda düşük ücret, fazla ders yükü, sürekli artan ek mesailer, angarya işler ve iş güvencesiz olarak öğretmenlik yapmaktadır. Bu verilere özel okul dışında kalan kurslar, etüt merkezleri dâhil değildir. Diğer taraftan eğitim fakültelerinde kontenjanların arttırılması ve diğer fakülte mezunlarına formasyon verilmesi gibi etkenler sonucu 1 mil-

yondan fazla öğretmen diplomasına sahip birey, sözü edilen kurumlarda çalışmakta yada başka mesleklere yönelerek dışarıda hazır bekletilmektedir. Bu koşullar altında öğretmen kimliğinin toplumda saygınlık kazanması imkânsızdır. Öğretmenliğin toplumsal sorumluluk yüklenen ideal bir meslek haline dönüşmesi ve hak ettiği kimliği tekrar kazanması, sanırım biz öğretmenlerin mücadeleyi doğru noktalara taşımasıyla mümkün olacaktır. Ne diyor Fakir Baykurt; Öğretmen yalvarmaz, öğretmen boyun eğmez, öğretmen el açmaz, öğretmen ders verir.”

Yangın Yeri

Tiiiiiiiiir tiiiiiiiiir titriyorum.

Kaleme sarılmamdaki neden bu değil, bazı anılar zihnimi kurcalıyor o kadar. Acelem de var. Belki de böyle bir işe hiç kalkışmamalıydım. İnsan bir kere başladı mı arkası kesilmiyor. Buna bir çare bulmak lazım. Oyuncaklarına aşık olan bir sihirbazdan farkım yok. Yazmanın da oynamaktan farkı yok zaten. Ben büyük bir işe kalkıştım. Fakat buna daha sonra geleceğim. Bu kısma giriş diyorlar sanırım. O halde nereye girdiğinizi bilmek isteyebilirsiniz.

Birkaç dekor ve balkon: Koridor, kapıyı açtığınızda gözünüze çarpmayabilir. Odaların başladığı yere kadar sürer. Orada da biter. Kapılar, onları unuttuk. Kapıları unuttuktan sonra mutfağa girebiliriz öyleyse. Geriye dönmeye vaktimiz yok, çünkü bizi bekleyen bir... Mutfak diyorduk: onun başladığı yer kokudur. Kafanızı içeri doğru uzatırsanız eğer kadına dair bir şeyler ararsınız orada. Olmadığını da öyle hızlı, öyle iyi anlarsınız ki... Oradan çıkan tek koku, demir ve yağmurdur. Salonsa karmakarışıktır. Bir ampul almalıydım oraya. Evet; şöyle sarı, büyükçe olanlardan. N'aparsın, denk gelmedi bir türlü. Bir de işte balkonum var. Küçük ve basık bir yer. Karşıdaki binanın balkonlarıyla örtüşmüyor. Sıkışmış, arada kalmış bir çıkıntı gibi. Öyle basık ki, gökyüzüne dair hiçbir belirtiye rastlamıyorum oradayken. Gece ve gündüzü dahi ayırt edemezsiniz ilk bakışta. Kimileri, sebep olarak bunu gösterebilirler. Görmek istedi, diyebilirler. Bir kere olsun bilmek istedi: gündüz ne demekti, hangi dilde konuşurdu bir kerecik... Bu bir insanın başına gelebilecek en kötü şey olsa gerek. Hiç tanımadığın insanlar,

ölümü sende benimsemeye kalkışacaklar.

Burada olmanızın bir anlamı olmasına yardım etmek isterdim. Fakat benim bir balkonum var görüyorsunuz. Üstüne çıktığım bir korkuluk var. İlerde mavi bir deniz, ilerde sevişen çocuklar, ilerde alabildiğine bir gökyüzü olabilir, fakat benim şu andan başka şeyim yok. Bu zamana, bu balkona mecburum. Zamanımız olsaydı eğer daha güzel bir mektup yazılabilirdi. Bu sefer koridorlar hakkında uzun uzun konuşurduk. Kapıları yine unutmayı tercih edebildik. Tıpkı sizin benim ölümümü dinlerken kendi ölümünüzü unutmayı tercih ettiğiniz gibi.

Ölümünden korkmak için bilge olmalı insan, belki de bilgelerin en büyüğü olmalı. Bana ölümlü olduğumu söylediler fakat olup olmadığını söylemediler. Bundan korkuyorum işte, hiç var olmamış olmaktan korkuyorum. Bu yüzden çıktım buraya. Bir varmış demek adına bir yokmuş diyebilmek için. Bir yokmuş üşümüş, bir yokmuş korkmuş, bir yokmuş: varmış. Eğer şimdi atarsam kendimi, demek varmışım ben. Peki ya yoksam... Düşünsenize bırakıyorum kendimi aşağı, bir türlü düşemiyorum. Bir balkonum bile yoksa benim? Hayır, hayır mümkün değil bu... Uğruna yaşanacak bir ölüm verin bana, bana bir balkon verin. Size söylüyorum Hey! Duyuyor musunuz? Öyle bir yangın ki bu, yanmıyorum bile, sadece üşüyorum. Düşemiyorum fakat üşüyorum.

Ben tiiir tiiir titriyorum.

Mektup burada bitiyordu. İsim ya da tarih yoktu üstünde. Buna benzer balkonlar aramaya çıksam bulur muydum kadını diye düşündüm. Kâğıt sararmıştı, akşam oluyordu. Eve doğru

gitmek için yola koyuldum. Tanıdık biri miydi diye geçirdim içimden. Eğer öyleyse can sıkıcı bir durumdu. Bizim evin balkonu var mıydı acaba? İnandır mısınız tüm yol bunu düşündüm. Hava da iyice soğumuştı. Yürüyordum, yürüyordum fakat yine de bitmiyordu. Sokaklar da gittikçe yabancılaşıyordu. Herhalde yolu karıştırmış olacağım ki evi bir türlü bulamıyordum. Bizim bir evimiz vardı mutlaka. Biz kim miydik; karım çocuklarım, televizyon... Yok, onlar yoktu. Bir evim... Yok muydu? Nerede yaşıyorum ben öyleyse? Parklarda uyuyacak halim yok ya. Bir saniye parklar nerede, çocuklar... Çocuklar neden parkta değiller? Çocuklar, parklar, televizyonum... Cebimdeki mektubu çıkardım yeniden, belki bir ipucu bulurdum. Belki adres, tanıdık bir yer, bir ev, balkon... En alta küçük harflerle not bırakılmıştı bir nefeste okudum:

*“Yeteri kadar kanıt toplayamadım,
polis öleni ben sanıyor.”*

Ben yaşıyorum dedim. İçimden değil bu sefer, tüm şehir duyana kadar söyledim hem de. BEN YAŞIYORUM. Ben üşüyorum dercesine titredim mektup. Korkak şey, ölü şey diye geçirdim içimden. Şans da bu ya, etraftaki her yer yanıyordu. Buruşturdum, attım alevlerin arasına. Ölen ben değilim duyuyor musunuz? Sen hiç var mısın deyin de göreyim! Nerdeyim ben, neden hiç kimse yok. Soruyorum size neresi burası? Ben evime gitmek istiyorum artık. Akşam oldu üşüyorum. Ben, sanırım tt-itt-ri-y-or-um.

Burhan Kum, 'Babbıl Kuini', 2019, 56x56 cm. TUYB, Malzeme, Kırık Cam ve Balon

(*) **Ada Arman:** 2007 yılında Hatay'da doğdum. Henüz okuma bilmezken babamdan dinlediğim, Yaşar Kemal'in "Üç Anadolu Efsanesi" edebiyatla kurduğum ilk bağı oluşturdu. Alanya Belediyesi Çocuk Tiyatrosu'nda üç yıl oynadıktan sonra uzun süre diyalogun büyüsüne kapıldım. Şiire ilk uzanışım, on dördüncü yaş günümde, kuzenimin hediyesi olan Edip Cansever'in "Sonrası Kalır"ıyla oldu. Camus, Tanpınar, Oğuz Atay, Proust ve Küçük İskender ise benim için yeri ayrı olan yazar ve şairler. Edebiyat açısından kendimi sorumlu hissettiğim şey: dürüst olabilmek. Sözcüklere, okura ve kendime ihanet etmemek. Bunun içindir ki otobiyografim bu yazının bittiği yerde, kaleminde, başlayacaktır.

Karikatür: Seyit Saatçi

Fotoğraf: Özen Burcu Yüceşen